

**Hodnoty a axiologická orientace studentů
oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati
ve Zlíně**

Bc. Kristýna Petáková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kristýna PETÁKOVÁ**

Osobní číslo: **H10581**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Hodnoty a axiologická orientace studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně**

Zásady pro vypracování:

Zpracování literární rešerše, teoretické části, pojmosloví.

Zpracování základních témat teoretické části.

Metodologie výzkumu.

Výsledky a aplikace výzkumu.

Doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CAKIRPALOGLU, Panajotis. Psychologie hodnot. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.

PRUDKÝ, Libor. Studie o hodnotách. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-266-0.

LEPPIN, Zdeněk. Filosofie hodnot a naše doba: (úvod do problematiky axiologie). Praha: Svoboda, 1968.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II: dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Helena Řeháčková**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2012**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.3.2012.....

Pedáková Kristýna.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce má teoreticko-empirický charakter a zabývá se hodnotami a axiologickou orientací studentů oboru sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Stěžejní část teoretické části se věnuje dosavadním poznatkům z oblasti hodnot, hodnotové orientace a procesu hodnocení. Cílem teoretické práce je především porozumění elementárnímu pojmu hodnota, jeho historickému vývoji a funkcím hodnot. Práce je pro komplexnost doplněna kapitolou o osobnosti sociálního pedagoga, kde se zabývám jeho kompetencemi, dovednostmi, profesní přípravou a možnostmi pracovního uplatnění. A dále i kapitolou týkající se vývojového období mladé dospělosti. Empirická část obsahuje vlastní kvantitativní výzkum. Hlavním cílem empirické části je zjistit postoje studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k proměnam hodnot v základních oblastech lidského života.

Klíčová slova: hodnota, hodnocení, hodnotová orientace, socializace, sociální pedagogika, sociální pedagog, mladá dospělost

ABSTRACT

This thesis has theoretical and empirical character and delimitates values and value orientation of students of Social pedagogy on Faculty of Humanities on Tomas Bata University in Zlín. The main part of the theoretical part follow up the current knowledge of values, value orientation and assessment process. The aim of this work is mainly theoretical understanding of the elementary concept of value, its historical development and functions of values. On the complexity the work is complemented by a chapter of the personality of the social pedagogue where I deal with the competencies, skills, training and employment opportunities. And also a chapter on the developmental period of young adulthood. The empirical part contains its own quantitative research. The main aim of the empirical part is to determine attitudes of students of Social pedagogy on Tomas Bata University in Zlín to the changing values in the key areas of human of life.

Keywords: value, assessment , evaluation, values orientation, socialization, social pedagogy, social pedagogue, young adulthood

Jsou na světě hodnoty, které nemilujeme, dokud je nechápeme, a jiné, které nechápeme, dokud je nemilujeme. Blaise Pascal

Poděkování

Na tomto místě chci upřímně poděkovat vedoucí diplomové práce Mgr. Heleně Řeháčkové za odborné vedení, cenné rady a kritické připomínky, které mi poskytovala při psaní mé diplomové práce. Dále děkuji všem respondentům, kteří byli ochotní vyplnit mé dotazníky pro účely vypracování praktické části diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 VYMEZENÍ PROFESE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	13
1.1 KOMPETENCE A PROFESIONÁLNÍ KVALITY SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	14
1.1.1 Sociální dovednosti a schopnosti sociálního pedagoga.....	15
1.2 PROFESNÍ PŘÍPRAVA SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	17
1.3 PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	18
2 OBDOBÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI.....	19
2.1 CHARAKTERISTIKA MLADÉ DOSPĚLOSTI.....	19
2.2 ROZVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ V MLADÉ DOSPĚLOSTI.....	22
3 HODNOTY	24
3.1 HISTORICKÝ VÝVOJ HODNOTOVÉ PROBLEMATIKY	24
3.2 VYMEZENÍ TERMÍNU HODNOTA	28
3.3 ZÁKLADNÍ PROCESY VZNIKU HODNOT	31
3.4 TYPOLOGIE HODNOT	34
3.5 FUNKCE HODNOT.....	37
4 HODNOCENÍ A HODNOTOVÁ ORIENTACE.....	41
4.1 VYMEZENÍ TERMÍNU HODNOCENÍ	41
4.2 VYMEZENÍ TERMÍNU HODNOTOVÁ ORIENTACE.....	42
4.2.1 Sprangerova typologie hodnotových orientací.....	45
4.2.2 Schwarzovy typy hodnotových orientací	47
4.2.3 Typy hodnotových orientací dle Vladimíra Spousty	49
4.3 STRUČNÝ PŘEHLED VÝZKUMŮ HODNOT A HODNOTOVÉ ORIENTACE	50
5 AXIOLOGIE	53
II PRAKTICKÁ ČÁST	55
6 VÝZKUM.....	56
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	56
6.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	56
6.3 CÍL VÝZKUMU	57
6.4 VÝZKUMNÁ METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT	58
6.5 PROMĚNNÉ	60
6.6 DEFINICE POJMŮ.....	61
6.7 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	61
6.8 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	64
6.8.1 Ověření hypotézy č. 1	66
6.8.2 Ověření hypotézy č. 2	68
6.8.3 Ověření hypotézy č. 3	69
6.8.4 Ověření hypotézy č. 4	72
6.9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	73
6.10 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	78
6.10.1 Kategorie	78
6.10.1.1 Tvůrci a hybatelé.....	78
6.10.1.2 Úspěšný materialismus.....	79

6.10.1.3	V mediální pasti	81
6.10.1.4	Tradiční, ale stále dobré	82
6.10.1.5	Být člověkem	83
6.10.1.6	Rodina dnes	84
6.10.1.7	Klady a zápory	85
6.10.2	Výsledky Q-třídění	86
7	SHRNUTÍ VÝZKUMU	88
8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI	89
	ZÁVĚR	90
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	91
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	96
	SEZNAM GRAFŮ	97
	SEZNAM OBRÁZKŮ	98
	SEZNAM TABULEK	99
	SEZNAM PŘÍLOH	100

ÚVOD

Hodnoty reprezentují nevyhnutelnou část života každého jedince. Jsou výrazným zdrojem motivace a pilířem, který určuje smysl. Jsou základními směrníky, které pomáhají jedincům orientovat se v životě a spatřovat smysl v tom, o co usilují. Utváření, vývoj a obsah hodnotových orientací a vztah mezi jejich utvářením a působením socializačních faktorů je již řadu desetiletí v popředí zájmu celé řady českých sociologů, psychologů i pedagogů. Zájem o poznání hodnotových preferencí, struktur a orientací vychází ze zájmu o poznání lidské společnosti jako celku. Tradičně se má za to, že významné změny v civilizačním vývoji a mnohých kulturách jsou primárně podníceny rozvojem poznání, novými znalostmi a produkty vědy i výzkumu.

Rozvoj poznání společnosti a s ním spjatých nových znalostí ovšem sám vytváří nové nároky na hodnoty, kterým je se třeba přizpůsobovat. Někdy však mohou vést k hodnotové krizi. Důkazem toho mohou být konflikty a krize současné společnosti, které zpravidla nejsou podmíněny odlišnostmi v civilizační úrovni, ale spíše je to důsledek konfliktů mnohých různých hodnotových orientací. Tedy se spíše jedná o konflikty „teologického světa“, které jsou spojeny se sociální, ekonomickou i kulturní bídou, s deficitem dostatečné vzdělanostní úrovně. Krize jsou produktem deficitu hodnot a také nedostatečné míry odpovědnosti jedinců k sobě navzájem.

Člověk moderní doby pozbývá některé své identity, přičemž globalizace tuto ztrátu podporuje. Mnozí jedinci žijí jen přítomností, jelikož mají obavy z budoucnosti. Technizace, automatizace a celkové „zrychlení“ okolního světa transformuje názorová schémata, uznávané normy a vzorce chování. Dochází k převratu hodnotových soustav, kdy ne jedna celá stupnice hodnot mění svou polohu. Hodnoty, které donedávna dominovaly v hodnotových hierarchiích, jsou omezovány a diskreditovány. Vůdčí roli v tomto procesu získávají zejména masové sdělovací prostředky, především komerčně orientovaná média zaměřená na své vlastní, často materiální, hodnoty. I když se tomu tak může zdát, reklama propagovanému předmětu žádnou „skutečnou“ hodnotu nedodává. Pouze vyvolává v jedincích nutkání danou věc získat. Dříve uznávané hodnoty sestupují na žebříčku hodnot a nahrazují je tyto často falešné, nestabilní hodnoty.

Symptomem dnešní doby je i nahrazování lidských vztahů a osobních kontaktů kontaktem neosobním, často zprostředkovaným opět digitálními prostředky. Místo vstupování do vztahů a respektu ostatních jedinců mnoho jedinců skrývá svou osobní nejistotu za falešné

hodnoty. Místo personálních pout mezi lidmi, která jsou charakteristická zájmem o osudy druhých a srdečností, určující roli přejímají „masky“ založené na funkci, postavení a popisu pracovní náplně individua.

Výše uvedeného příčiny a následky mi byly důvodem, proč jsem si zvolila téma nesoucí název „Hodnoty a axiologická orientace studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně“. Domnívám se, že zrychlující se tempo okolního světa a celkově života nelze zastavit. A vznik často falešných hodnot prosazovaných zejména médií lze sice do jisté míry omezit, nelze ho však zcela eliminovat. Motivací k volbě daného tématu práce mi byla i osobní zkušenost ze sociálně-pedagogické praxe, kterou jsem absolvovala v rodinném centru ve Zlíně. Při realizaci příměstských táborů jsem se setkala s dětmi ve věkovém rozmezí osmi až jedenácti let. Při hře na „kouzelnou skříň“ měly děti říci či předvést, co by v ní nejraději našly. Překvapilo mě, že velmi frekventovaným přáním chlapců bylo najít „ve skříni“ Xbox 360 či mobilní telefon s operačním systémem Android či Symbian. Případně se jako chtěné věci na druhém místě objevovaly střelné a sečné zbraně. U dívek bylo naopak největším přáním strávit celý den nakupováním v luxusních obchodech se značkovým zbožím. Z výše uvedených důvodů se tedy domnívám, že by měli ve společnosti existovat jedinci, kteří by byli nositeli relativně stabilních hodnot a hodnotových orientací a mohli je následně sdílet a předávat klientům, s nimiž pracují a jsou v interakci. Měli by jimi být jedinci, kteří jsou zaměstnáni na pozicích, které se jakýmkoliv způsobem dotýkají sociální pedagogiky, a kde je možné její poznatky reálně aplikovat.

Cílem mé diplomové práce je na základě provedeného výzkumu a s ohledem na nastíněný teoretický rámec zjistit, zda a jak se odlišují postoje studentů oboru sociální pedagogika k hodnotám dominujících v základních oblastech lidského života. Mým dalším cílem je také zjistit, jaké hodnoty preferují studenti oboru sociální pedagogika jakožto budoucí pracovníci v oblasti sociální pedagogiky, a které faktory dle jejich názorů ovlivňují tvorbu hodnotové orientace dnešních jedinců.

Práce se skládá ze dvou hlavních částí, a to části teoretické a části praktické. Teoretická část se opírá především o díla předních českých i zahraničních autorů věnujících se problematice hodnot, a to zejména o výstupy práce P. Cakirpaloglu, B. Krause, L. Prudkého či S. Kučerové. Teoretická část je rozčleněna do pěti kapitol. Kapitola první se věnuje osobnosti sociálního pedagoga, jeho kompetencím a dovednostem, profesní přípravě a možností pracovního uplatnění. Kapitola druhá se zaměřuje na vymezení období mladé dospělosti. Třetí a stěžejní kapitola se zabývá vysvětlením elementárního pojmu hodnota, histo-

rickým vývojem hodnotové problematiky, typy a funkcemi hodnot. Následující kapitola blíže přibližuje proces hodnocení a hodnotovou orientaci včetně tří významných typologií hodnotových orientací. Poslední, pátá kapitola, rozebírá filosofickou disciplínu - axiologii. Praktická část práce se zabývá vlastním empirickým výzkumem, který je zacílen na zjištění rozdílů v postojích respondentů k hodnotám dominujících v základních oblastech lidského života a jejich preferencí. Výzkumný vzorek je tvořen studenty druhého ročníku magisterského studia studijního oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ PROFESY SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA

Každou profesi je možné vymezit z několika hledisek. Pomáhající profese jsou nejčastěji charakterizovány aspektem sociologickým a psychologickým. Středem zájmu sociologického hlediska je oblast mezilidských vztahů, které ovlivňují přípravu na dané povolání a společenské souvislosti jeho naplňování v praxi. Psychologické hledisko se zaměřuje na osobnostní předpoklady a charakteristiky individua sociálního pedagoga, které jsou předpokladem pro úspěšný výkon profese. (Kraus, 2008)

Primárním úskalím pro profesi sociálního pedagoga je jeho zatím nejednoznačné a spíše modelové vymezení. I přes mnohé úsilí o zařazení profese sociálního pedagoga do katalogu práce v něm tento obor stále chybí. V praxi se lze tudíž nejčastěji setkat s pracovníkem - vychovatelem, jehož označení však není v některých případech dostačující. (Kraus, 2008)

Modelové vymezení sociálního pedagoga je komplikované a nejednoznačné. Profese sociálního pedagoga je v jistých oblastech srovnatelná s profesí učitele, psychoterapeuta či psychologa, avšak v žádném případě je nenahrazuje. Základní funkce sociálního pedagoga lze vymezit dvěma činnostmi - a to činností rozvojovou a činností integrační. Cílovými subjekty jsou lidé, již se ocitli v psychosociálním ohrožení či v krizové životní situaci a je pro ně nezbytné poskytnutí odborné pomoci. Rozvojová činnost naopak klade důraz na rozvoj osobnosti jedince žádoucím směrem. Záměrem je hodnotné, smysluplné trávení volného času a dodržování správného životního stylu, což má preventivní vliv na jedince - především na děti a mládež. (Kraus a Poláčková, 2001)

Profesí sociálního pedagoga se zabývá P. Klíma (1993 cit. podle Kraus, 2008, s. 198), který jej vymezuje jako „*specializovaného odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně pro záměrné působení na osoby a sociální skupiny především tam, kde se životní způsob a praxe těchto jednotlivců či sociálních skupin vyznačuje destruktivním či nekreativním způsobem uspokojování potřeb a utvářením vlastní identity.*“

Z obecného hlediska je sociální pedagog pojímán jako „*profesionální pracovník, který řídí a organizuje na profesionální úrovni výchovný proces a působí na jiné (děti, mládež i dospělé) ve směru jejich žádoucího optimálního osobnostního rozvoje (především v jejich volném čase) a jednak ve směru integrace, což se specificky týká osob, jež se nacházejí v krizové situaci a potřebují odbornou pomoc*“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34).

Podle Bakošové (2008) je sociálně orientovaný pedagog odborníkem, který disponuje teoretickými i praktickými znalostmi, které nabyl vysokoškolským studiem. A to vystudováním magisterských oborů filosofického, pedagogického či sociálního zaměření na sociálně výchovnou činnost. Sociální pedagog disponuje všeobecnými kompetencemi, které spočívají v pomoci dětem, mládeži, dospělým atd. Sociální pedagog jim též poskytuje podporu v situacích vyrovnávání deficitů procesu socializace. Zároveň jim pomáhá hledat možnosti zlepšení kvality života prostřednictvím vzdělávání, poradenství a prevence.

1.1 Kompetence a profesionální kvality sociálního pedagoga

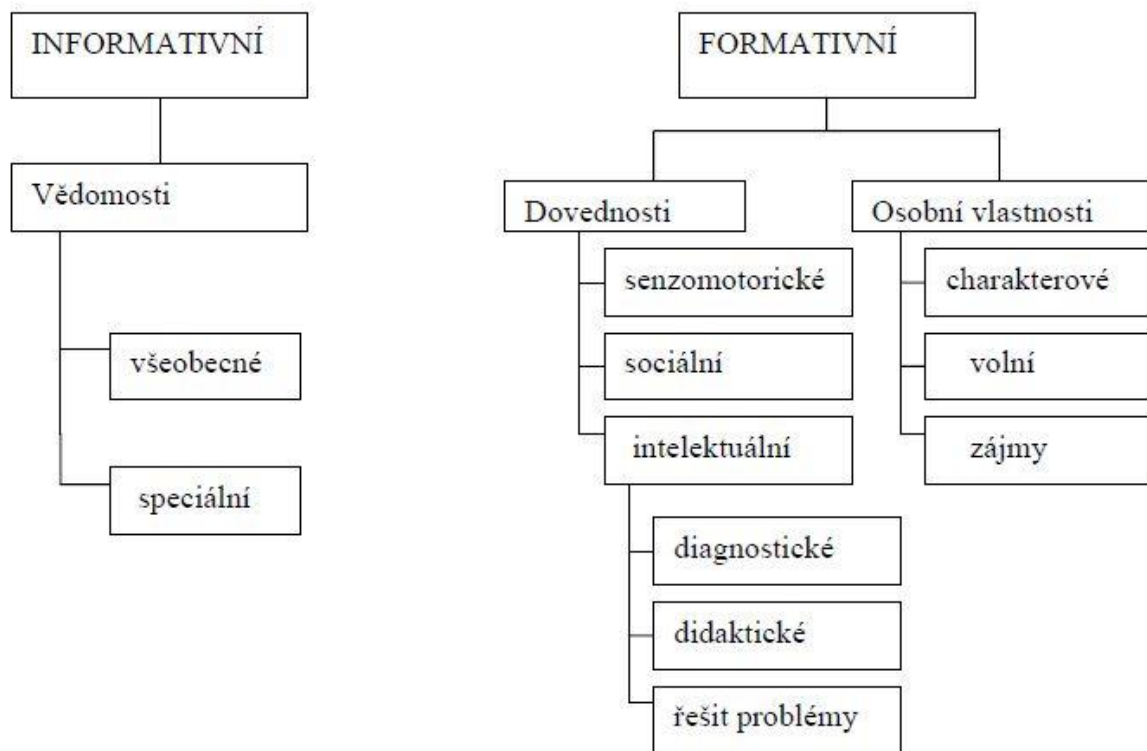
Škála činností a aktivit sociálního pedagoga je velmi rozsáhlá a rozmanitá. Činnost pedagoga se soustřeďuje zejména na děti a mládež, ale klienty se stávají i dospělí jedinci a senioři. Každodenní běžné aktivity se střídají s činnostmi, které vyžadují mnoho kreativity. V proporcionalitě přímé a nepřímé výchovné práce převládají značné diference. (Kraus, 2008)

Pracovní činnosti sociálního pedagoga mají souhrnně povahu (Kraus, 2008, s. 199):

- *výchovného působení ve volném čase (nabídka hodnotných volnočasových aktivit),*
- *poradenské činnosti vykonávané na základě diagnostiky a sociální analýzy problému a životní situace nebo výchovného prostředí, v němž se vychovávaný nachází,*
- *reedukační a resocializační péče a terénní práce (depistáže, screening).*

Častá je spolupráce sociálního pedagoga s rodiči jedince či s dalšími pracovníky, jinými pedagogickými odborníky a sociálními pracovníky. Náplní jeho činnosti jsou i manažerské a organizační aktivity, tvorba mnohých projektů a koncepcí i tvorba metodických materiálů. (Kraus, 2008) Sociální pedagog sestavuje též nabídku pro volnočasové aktivity, poskytuje poradenskou činnost na základě diagnostiky sociálního problému, v němž se vychovávaný ocitl. Soustřeďuje se i na práci v terénu - na depistáž a screening. (Kraus a Poláčková, 2001)

Vzhledem k tomu, že jevy, kterými se sociální pedagogika zabývá, mají kvalitativně různorodou povahu, je teoretická složka sociální pedagogiky poměrně komplikovaná (Průcha, 2000). Z důvodu široké škály odborné působnosti a možností uplatnění sociálního pedagoga je vymezení jeho kompetencí poměrně složité. Kraus ve své publikaci uvádí následující schéma kompetencí sociálního pedagoga. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 36)

Obr. 1 Model kompetencí sociálního pedagoga (Kraus a Poláčková, 2001, s. 36)

Dle Paulíka (2004 cit. podle Žouželka, 2009) by měl sociální pedagog disponovat žádoucími profesionálními kvalitami. Řadí mezi ně složku odbornou, která zahrnuje jak jisté znalosti, dovednosti, tak i nabyté zkušenosti a kvalifikaci. Klíčová je i humanistická a altruistická orientace osobnosti sociálního pedagoga či schopnost sebereflexe, adaptability a autoregulace. Ne méně důležitý je i systematický, dlouhodobý rozvoj kvalit osobnosti nutných pro výkon dané profese a supervize.

Podle Krause a Poláčkové (2001) je předpokladem sociálního pedagoga rozsáhlé vědomosti společensko vědního charakteru. Týká se to vědomostí z oblasti obecné pedagogiky, sociologie, psychologie a filozofie, ale i z oblasti biomedicínské a ze sociální politiky, práva a práce. Vědomostní výbava by měla dále zahrnovat speciální poznatky z mnohých disciplín - ze sociální pedagogiky, teorie komunikace, pedagogiky volného času a jeho organizace a řízení. Podstatné jsou i vědomosti z oblasti personalistiky a managementu. Přínosná je i teorie některé zájmové oblasti.

1.1.1 Sociální dovednosti a schopnosti sociálního pedagoga

Sociální pedagog musí ve své profesi disponovat jistými schopnostmi a dovednostmi. V psychologii jsou oba pojmy považovány za obsahově komplementární. Schopnosti jsou

základním předpokladem nutným pro určitý výkon. Výkon je následně umožněn dovednostmi a to za předpokladu, že se dostatečně rozvinuly v procesu učení. (Paulík, 2004 cit. podle Žouželka, 2009) Dle Krause a Poláčkové (2001) je z hlediska dovedností základem výbava v oblasti sociální komunikace, vedení a správa dokumentace, diagnostika jedince i prostředí, aplikace metod sociálně-pedagogické prevence i terapie. Významné je i asertivní řešení konfliktů, tvorba projektů a schopnosti související se zájmovou oblastí.

Pro plnohodnotné vykonávání pedagogické profese je důležitá nejen potřebná úroveň odborné kvalifikace, ale i rozvoj sociálních dovedností. Z hlediska variability sociálních dovedností jsou na pedagogické povolání kladeny mimořádné nároky. Každý z interpersonálních vztahů je odlišný s ohledem k charakteristikám každého individua, které je účastníkem dané interakce. Sociální dovednosti jsou nezbytné pro adekvátní sociální interakci a komunikaci osvojenou procesem učení. Pro psychologicky přiměřené ovládnutí a poznání sebe sama je nezbytná též interpersonální a sociální inteligence i inteligence emoční. Míra osvojení sociálně-psychologických dovedností a jejich následná aplikace je do jisté úrovně nezávislá, a to jak na odbornosti, teoretických poznatcích či věku. (Výrost a Slaměnik, 1998)

Linhart (2001 cit. podle Žouželka, 2009) upozorňuje na výsledky výzkumů, z nichž vyplynulo, že úspěšnost řešení sociálních problémů klienta závisí na individuálních kompetencích sociálního pracovníka. Dané kompetence vyjádřené v dovednostech a schopnostech je možné v praxi cíleně rozvíjet prostřednictvím speciálního vzdělávání ve formě interaktivního výcviku. Mezi klíčové dovednosti a schopnosti pedagogického pracovníka, které jsou nezbytné pro řešení sociálních problémů, patří schopnost komunikovat, poskytovat zpětnou vazbu a akceptovat vzniklé závěry. Podstatná je také schopnost objektivně vnímat a hodnotit projevy chování druhých jedinců či schopnost argumentovat, rozpoznávat a zdůvodňovat souvislosti. Pedagogický pracovník by měl též disponovat schopností kooperovat, pružně reagovat a řešit vzniklé konflikty i být schopen samostatnosti a motivování sebe sama. Neopomenutelná je i schopnost pedagogického pracovníka přijmout odpovědnost.

Sociální dovednosti pedagogického pracovníka se nejčastěji vztahují k sociální percepci, k procesu komunikace a k tvůrčímu zvládnutí konfliktní situace. Dle Slaměníka patří ke klíčovým sociálně-psychologickým dovednostem pedagogického pracovníka empatie k celé skupině i k jednotlivci. Důležitá je také diferenciací pocitů a prožitků a jejich otevřené vyjadřování. Dále tolerování odlišného pohledu na projevy interakce, schopnost po-

chválit, být autentický ve vztahu ke klientům a porozumět jejich neverbálním projevům. Podstatná je podpora sebekontroly klienta, rozvoj jeho odpovědnosti, akceptace jeho osobnosti a směřování ho ke vzájemné spolupráci. Zařadit sem lze i rozvoj sebedůvěry jedince ve vlastní možnosti a rozvíjení sebejistého vystupování. (Výrost a Slaměník, 1998)

Sociální dovednosti je možné postupně rozvíjet a doplňovat, přičemž jejich použití je podmíněné jak situací, tak i individualitou jedince. Sociální dovednosti lze rozvíjet jak cestou úspěchů a omylů, tak i cílevědomým postupem při jejich rozšiřování. Nestačí však získávat jen nové poznatky. K jejich upevnění je nutný cvik, praxe a zkušenosti. Pedagogičtí pracovníkům se nabízí možnost cíleného rozvíjení sociálních dovedností prostřednictvím sociálně-psychologických výcvikových kurzů, individuálních a skupinových konzultací či v podobě společných dílen. Nezastupitelnou roli zde hraje seberegulace, sebereflexe a sebevýchova pedagogického pracovníka. (Výrost a Slaměník, 1998)

1.2 Profesní příprava sociálního pedagoga

Podle Kopřivy (2006) jsou pro celoživotní aktivní výkon profese sociálního pedagoga nutné dvě podmínky. Vzdělání by mělo být koncipováno jako široký obor, který obsahuje potřebné oblasti umožňující další specializaci. Mělo by být zároveň kontinuální. Kraus (2008) uvádí, že je nutné, aby na sebe jednotlivé stupně vzdělávání navazovaly. Student by měl mít jak možnost pokračovat ve vyšších stupních vzdělávání, tak i ukončit negraduální přípravu na zvoleném stupni. Takové vzdělání by mělo odpovídat kvalifikaci, jež je v dané profesní oblasti vyžadována. Jistá míra vnitřní diferenciaci či specializace na odlišné cílové skupiny nebo institucionální oblasti je přípustná, ale jen za předpokladu zachování společného širokého základu. V rámci dalšího vzdělávání by měl mít pracovník na výběr z dostatečné nabídky specializovaných atestací a kurzů

Dle Krause (2008) by měl obsah vzdělávání respektovat jistý soubor minimálních standardů. Myšleno tím standardy vzdělávací, které souvisí s úrovní vzdělávání, jež je nezbytná pro dané pracovní zařazení. Dále standardy profesionální, jež zdrojem je analýza kompetencí a činností sociálního pracovníka, či standardy klientské, které jsou definovány samotnými představami a požadavky klientů. Podstatné jsou též standardy zaměstnavatelské, které specifikují podmínky zařazení sociálního pracovníka do dané profese. Tyto standardy následně ovlivňují obsah jednotlivých disciplín a jejich strukturu, přičemž obě složky se stále vyvíjí a formují.

1.3 Pracovní uplatnění sociálního pedagoga

Profese sociálního pedagoga může najít pracovní uplatnění v širokých oblastech mnoha resortů, a to jak ve vládním tak i nevládním sektoru. Sociální pedagog nachází často uplatnění v resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Sociální pedagog může působit ve škole a školních družinách, ve výchovných a diagnostických ústavech pro děti a mládež či ve střediscích volného času s nabídkou zájmových činností. Uplatnění nachází také v institucích výchovného poradenství a ochranné výchovy, v široké oblasti prevence nebo sociálně výchovné a osvětové činnosti zaměřené na seniory. Dalším sektorem, kde má sociální pedagog nezastupitelnou roli, je resort práce a sociálních věcí. Sociální pedagog zde zastává roli sociálního kurátora pro mládež či sociálního asistenta. Působí i v sociálním referátu úřadů, v ústavech sociální péče a v institucích sociálně výchovné péče pro seniory. Třetím polem působnosti je resort spravedlnosti a to zejména oblast penitenciární a postpenitenciární péče. Sociální pedagog je zde probačním a mediačním pracovníkem nebo vychovatelem v nápravných zařízeních. Sociální pedagog může být zaměstnán i v resortu zdravotnictví, a to jak v rehabilitačních institucích či v kontaktních centrech, tak i jako pracovník v psychiatrické léčebně. Čtvrtou sférou uplatnění reprezentuje resort vnitra, kam spadají nápravná zařízení a utečenecké tábory. (Kraus a Poláčková, 2001)

2 OBDOBÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI

Dospělost je fází mnoha klíčových proměn nezbytných pro další život ve společnosti. Mladý člověk se obvykle řídí jakýmsi sociálně žádoucím, normativním modelem života, který je charakteristický pro život dospělého člověka. Jedinec získává zcela nové role, které pojímá jako předpoklad pro získání nových zkušeností i potvrzení sebe sama. Nově získané role jsou dokladem naplnění určitých sociálních norem. S novými rolami je spjat i nárůst povinností, práv a zodpovědnosti jedince. Taktéž se objevují určitá sociální očekávání a roste míra sociální prestiže jedince. (Vágnerová, 1999)

2.1 Charakteristika mladé dospělosti

Fáze mladé dospělosti je pro jedince velmi významná. Rozhodnutí, která jedinec v tomto období učiní, mají své důsledky i pro následující vývojové fáze a to z toho důvodu, že rozpoutají změny, které mohou být nezvratné. Závažnost volby v rané dospělosti je značná, avšak většina mladých dospělých je ještě plna optimismu, nezkušenosti a atraktivních nových zážitků. Jen sporadicky bývá obava z důsledků vlastního jednání tak silná, že je nakonec pro jakoukoliv volbu na překážku. (Vágnerová, 1999)

Období mladé či časté dospělosti je přelomovým obdobím mezi adolescencí a plnou dospělostí (Langmeier a Krejčířová, 1998). Počátek dospělosti není v naší společnosti jednoznačně vymezen zřejmým rituálem či mezníkem, který by byl nezpochybnitelným potvrzením této zásadní změny. Jediným z faktorů, který dospělost částečně definuje, je dosažení právní zletilosti jedincem. Společnost ovšem tento akt změny statusu mladého člověka za akceptovatelný nepovažuje. (Vágnerová, 1999)

Dospělost primárně určují faktory biologické. Její dosažení je vázáno na zrání, tj. na věk jedince. Z tohoto hlediska zahrnuje mladá dospělost období od 20 do 35 let. Psychosociální vymezení dosažení dospělosti je ovšem obtížnější. Hlavní problém představuje nejednoznačnost časové lokalizace této proměny, u různých lidí probíhá v odlišnou dobu. (Vágnerová, 1999) Jiné časové vymezení mladé dospělosti podává Langmeier a Krejčířová (1998), kteří dělí věk dospělosti do čtyř etap. Období mladé dospělosti odpovídá v jeho pojetí dospělost časná a dospělost střední. Častá dospělost se týká věkového období 20 – 25 let a střední dospělost sahá od 25 – 40 let věku jedince. Dle Švancary spadá mladá dospělost do období 20 až 30 - 32 let. Whitbourneová ve svém psychologickém díle shrnula výsledky několika studií, které se zabývaly vymezením věkového rozmezí, charakteristic-

kého pro mladou dospělost. Ze závěru vyplynulo, že v členění dospělého věku panuje základní shoda. Mnoho autorů klasifikuje dané období na dospělost časnou, která zahrnuje období od 20 - 30 let. (Langmeier a Krejčířová, 1998)

Za klíčový psychický znak dospělého období lze považovat relativní chování a svobodné rozhodování jedince, samostatnost, nesení zodpovědnosti za své činy a rozhodnutí i zodpovědnost ve vztahu k druhým lidem. Jedinec se též vyznačuje větší mírou sebedůvěry a sebejistoty. (Vágnerová, 1999) Říčan (1989 cit. podle Vágnerová, 1999) označuje dané období za třetí fázi, kdy dochází k proměně sebepotvrzení a sebevědomí. První dvě fáze probíhají u jedince v batolecím věku a v období dospívání. Důkazem dosažení dospělosti je též ochota a schopnost akceptovat zodpovědnost, kterou s sebou role dospělého přináší. Dospělý člověk je schopný se vzdát svého uspokojení ve prospěch druhých a dovede lépe regulovat své emoce a jejich projevy. Když je to nezbytné, podřídí své potřeby sociálně významnějším hodnotám i ohledům na další jedince. Omezena je i egocentričnost jedince.

Dosažení dospělosti signalizuje ochota přijmout a schopnost zvládnout vývojové úkoly, které jsou pro dané období zcela klíčové. Dospělost se projevuje změnami i v mnoha dalších podstatných oblastech. Předně dospělý jedinec již není závislý na orientační rodině a vztah s rodiči nabývá symetričtějších hodnot. Vývojově podmíněné konflikty se již nevykytují a mladý člověk si nemusí svou rovnocennou pozici vymáhat. Pohled na rodiče je realistický a založený na objektivních aspektech. Akceptuje rady a zkušenosti rodičů, ale řídí se jimi jen tehdy, pokud je uzná za užitečné. Zkušenost s rodiči, ale i obecně s dospělými, v období dětství významným způsobem ovlivňuje pojetí vlastní dospělosti v budoucnosti. (Vágnerová, 1999) Jelikož si jedinec uvědomuje své možnosti, je schopný se svobodně rozhodovat. Ve svých volbách může být pevný a to z toho důvodu, že na jedné straně již není vázán přetrvávající závislostí na rodičích, ale na druhé straně ještě ani vědomím zkracující se časové perspektivy. Ještě se nejedná o definitivní volbu, kdy by nebylo dost času na návrat a nápravu. (Langmeier a Krejčířová. 1998)

Změny se projevují i ve sféře emočního prožívání. Tato doba je charakterizována zejména nástupem extravertze a realismu oproti adolescentní introverzi. Jedinec naplňuje preferované životní hodnoty a realizuje zvolený způsob života. Je méně zasněný a jeho jednání dominují prvky strízlivosti a pragmatičnosti. Mladý dospělý si uvědomuje své síly i svá omezení, které je schopen v příznivém případě akceptovat. Sebehodnocení je stabilní a realistické. (Langmeier a Krejčířová, 1998)

S nezávislostí se propojuje osamostatnění, které je předpokladem pro další diferenciaci ve sféře sociálního chování. Jedinec je připraven přijmout nové role (Vágnerová, 1999). Zároveň se identifikuje s rolí dospělého (Langmeier, Krejčířová, 1998). Vyjasňuje si vztah k normám a hodnotám, které prezentují různé skupiny kolem něj. Dilema dospělosti spočívá v rozporu mezi potřebou být svobodný a potřebou zkusit si nové role. Nově přisouzená role však nemusí být pro dospělého vždy jednoznačně atraktivní a to z důvodu častého ambivalentního postoje. (Vágnerová, 1999)

Celková proměna osobnosti mladého dospělého se projeví také transformací jeho vztahů k lidem. Významné jsou symetrické vztahy s vrstevníky, které přetrvávají mnohdy ještě z doby adolescence. Mladý dospělý je však otevřený i zcela novým kontaktům. Důležitým prvkem se stává schopnost zvládnout autentické párové soužití, na které je vázána nutnost akceptovat i potřeby a přání partnera a harmonizovat je s vlastními. (Vágnerová, 1999) Mladý dospělý ustanovuje legalizovaný vztah k životnímu partnerovi a přejímá očekávané výchovné úkoly vůči svým případným potomkům. Na druhou stranu se přizpůsobuje i svým stárnoucím rodičům. (Langmeier a Krejčířová, 1998) Neopomenutelná je i zralost v oblasti sexuality, jelikož sexualita je jedním z klíčových aspektů partnerského vztahu. Posléze je dospělý jedinec schopen splnit požadavky jisté nadřazenosti a moci, které vyplývají z role rodiče. (Vágnerová, 1999)

Pro období mladé dospělosti je také příznačná samostatnost v oblasti ekonomické, která má vliv na identitu jedince a v níž si jedinec potvrzuje svoji soběstačnost. Jedinec si může svobodně hospodařit s vydělanými penězi. Na druhou stranu může být překážkou nedostatečný počet těchto prostředků a také snaha společnosti nutící jedince k omezení této svobody a to ve prospěch rozumnějšího investování prostředků do obecně přijatelných hodnot. (Vágnerová, 1999)

Charakteristickým znakem je i volba povolání a postupné získávání odpovědnosti v profesní oblasti. Mladý dospělý začíná zpravidla vykonávat pravidelnou pracovní činnost. Existují však i případy, kdy je počátek specializované pracovní činnosti již v adolescenci a jedinec u ní zůstává po celý produktivní věk, nebo je původní zaměstnání opuštěno a vyměněno za perspektivnější. Jedinci si volí své zaměstnání jak na základě vnějších příležitostí, tak i podle zaměření motivační síly. Langmeier a Krejčířová rozlišují čtyři typy motivačních sil, které se různou měrou uplatňují při volbě pracovní pozice. Motivací může být jak touha uskutečnit v povolání své osobní dispozice čili realizovat se v práci, dále motivace pomáhat lidem, motivace najít přátelské kontakty či motivace

s cílem získat vnější hmotný prospěch. Zvolená motivační síla do jisté míry předurčuje to, že v určitých profesích lze nalézt jedince v některých směrem podobné. Jelikož je však člověk po léta formován pracovními požadavky, uspokojením a zátěžemi, je pravděpodobné, že i mezi příslušníky totožných profesí jsou rozdíly podle aktuální specializované činnosti. (Langmeier a Krejčířová, 1998)

Klíčovou změnou na konci období mladé dospělosti je manželství a rodičovstvím. Narozením prvního dítěte se manželství transformuje v rodinu a manželé vedle své dosavadní role musí přijmout nové úkoly a povinnosti související s rolí otce a matky. Rodičovství je pro manžele zdrojem uspokojení jedné ze základních životních potřeb - a to potřebu mít někoho, o koho mohu pečovat a kdo mě potřebuje. Dítě vnáší do života manželského páru mnoho pozitivních prožitků a dává smysl jejich životu. (Langmeier a Krejčířová, 1998)

Profesní role, stabilizace partnerského vztahu spolu s následným uzavřením manželství a rodičovství získá většina mladých lidí do 30 let. Jejich kvalita má stoupající tendenci a jejich nositeli přináší jistou míru uspokojení. Období prvního bilancování bývá obvykle lokalizováno kolem 30. roku. Cílem je uvažovat o kvalitě nabytých rolí a jejich pozitivích i negativích. Bilancování je nutným základem pro plánování následující fáze života a může být i impulzem ke změně. (Vágnerová, 1999)

2.2 Rozvoj poznávacích procesů v mladé dospělosti

V předchozím vývojovém období, v adolescenci, byl dominantní radikální způsob uvažování, který nebral v úvahu pravděpodobnost více alternativních řešení problémových situací. Převažoval školský způsob uvažování, cílený zejména na řešení problémů teoretického rázu. Ještě na počátku období mladé dospělosti podléhají mladí lidé iluzi, že existuje vždy jen jeden správný způsob řešení. Charakteristické je stále abstraktní uvažování a to z toho důvodu nedostatku vlastních konkrétních zkušeností. Přínosem daného způsobu myšlení však je, že umožňuje kategorizovat nashromážděné vědomosti. (Vágnerová, 1999)

Rozvoj myšlení v dané fázi je tedy primárně ovlivněn zkušeností a nikoliv zráním, jak tomu bylo v období dospívání. Jak roste počet zkušeností, tak se přehodnocují významy situací a způsoby jejich řešení. Objevuje se též diverzifikace přístupu k problémům a přijetí nejednoznačnosti, kdy jsou akceptovány různé alternativy interpretací i řešení problémů. Hovoří se zde o fázi tzv. postformálního myšlení, které bere v potaz všechny prvky problémové situace a její mnohoznačnost. Postformální myšlení je hodnoceno jako kontextu-

ální. Je třeba však zdůraznit, že pojetí kontextu se zde mění. Prvotní kontextuální dualismus, který spočíval v rozlišení dobrého a špatného, se postupně transformuje do podoby kontextuální relativismus. Jedinec si již uvědomuje relativitu, dočasnost a mnohoznačnost situací a jejich vzájemných vztahů. Je schopen pracovat s protiklady, které integruje do jednoho celku. (Vágnerová, 1999)

Zajímavou domněnku o pokračujícím kognitivním vývoji v mladé dospělosti vyslovili někteří novější autoři. Jejich předpoklad čerpá z přesvědčení, že Piagetova fáze formálních operací je následována ještě další fází. (Langmeier, 1998) Daná fáze je také označována fází hledání problémů. Příznačné pro danou fázi je kladení si různých otázek, spíše než poskytování odpovědí na již položené otázky. Dospělí, kteří dosáhli daného vrcholu kognitivního vývoje, nereagují pouze na úkolové situace, ale cíleně a samostatně vyhledávají nové náměty a staví si překážky. (Langmeier a Krejčířová, 1998)

Podle Vágnerové (1999) je u mladých dospělých charakteristická právě změna v přístupu k řešení problémů a samotné nazírání na problémovou situaci. Jedinec získává schopnost kompromisu, který však není projevem rezignace na vlastní názor ani submisivního postavení. Jedinec akceptuje fakt, že jeho názor je jedním z mnoha potenciálních platných pohledů na věc, které se mohou značně lišit. Uvědomuje si, že nelze dosáhnout absolutní pravdy, a akceptuje řešení, které je přijatelné z více hledisek. Mladý dospělý je také sebekritický a uvědomuje si, že může být ovlivněn nedostatkem informací a subjektivním zkreslením. V uvažování dominuje pragmatičnost, přičemž jedinec se soustřeďuje na úkoly praktické, které jsou provázané s mezilidskými vztahy a profesní rolí.

Vágnerová (1999) upozorňuje na fakt, že mladí dospělí chápou své kompetence a znalosti jako prostředek, který jim umožňuje dosáhnout konkrétního cíle. Už nemusí být důležité samy o sobě, např. v rámci sebepotvrzení. Myšlení dospělého je flexibilní a je schopné propojit subjektivní přístup s formálně logickým způsobem uvažování. Subjektivní názor tak má pro jedince obdobný význam jako striktně logická úvaha. V období mladé dospělosti se rozvíjí i odlišné složky inteligence, než je ta, na níž byl vázaný úspěch jedince ve škole. Rozdílné druhy problémů a stimulů mohou dát impuls k rozvoji nových schopností. Úspěšnost v dílčích oblastech může korigovat sebehodnocení mladého člověka. Základní bilancování vlastních schopností je završeno a jedinec si na základě svých zkušeností potvrzuje jisté kompetence, s nimiž pak většinou žije až do pozdní dospělosti. Stabilizováno je i sebehodnocení jedince, jež má svůj původ v dětství. (Vágnerová, 1999)

3 HODNOTY

Každý jedinec v životě stále hodnotí, co je dobré a prospěšné, a co špatné, nežádoucí. Člověk, věc nebo idea, která je pro jedince potřebná, které si cení, a na níž lpí, se nazývá hodnota. Různí lidé mají rozličné hierarchie hodnot a odlišné systémy a to podle toho, které hodnoty preferují a staví do popředí, a které pro ně mají pouze okrajový význam. (Kohoutek, 2002) Dle Prudkého (2009a) je axiologická a gnoseologická dimenze vlastní každému poznávání. Reprezentují jednu z filozofických dimenzí nazírání na skutečnost.

Jedinec se nechová jen reflexně a spontánně, ale často též o svém jednání rozhoduje, spojuje je s cíly, očekáváními a s jistými záměry. Rozhodování je vždy volbou mezi tolerovaným a přípustným či mezi proveditelnými alternativami, a to nejen ve smyslu disponibilních (dostupných) prostředků, ale také ve smyslu volby cílových orientací. Klíčovým požadavkem potřebným pro dané rozhodování je respektování či aplikování jistých hodnot a hodnotových postojů. Podstatné je zejména vyjádření hodnotových výpovědí a s nimi provázaných pravidel, kde zaujímají neopomenutelné místo normy právní a etické. (Prudký, 2009a)

Hodnoty reprezentují nevyhnutelnou část života každého jedince. Jsou výrazným zdrojem motivace a pilířem, který určuje smysl. (Klčovanská, 2004) Hodnoty a ideály jsou důležitými motivy pro lidské chování a to z toho důvodu, že do značné míry určují stanovisko, které jedinec zaujme k tomu, co se kolem něj děje. Hierarchie hodnot každého jednotlivce je zčásti stálá a částečně nabývá v průběhu času jistých změn. Je však nutné vyvarovat se nadměrné dogmatizaci cílů či jejich nestabilitě. (Kohoutek, 2002)

Pro člověka je charakteristická nejen dynamika, ale i samotná aktivita, kterou se odlišuje od ostatních organismů, a která je projevem zodpovědnosti a svobody. Díky daným schopnostem je člověk schopný směřovat k mimo-osobním hodnotám, což mu umožňuje překonat vlastní podmíněnost a sebe samého. Hodnoty, které si jedinec volí, tak určují míru jeho zralosti. (Klčovanská, 2004)

3.1 Historický vývoj hodnotové problematiky

Počátky historického zájmu o problematiku hodnot lze vysledovat již od antické doby až po současné koncepte (Cakirpaloglu, 2004). Od vzniku dějin byla požadována existence objektivního dobra, které by bylo zdrojem hodnot (*Filosofický slovník*, 1998). Ještě v 6. a 5. století před naším letopočtem byly lidské hodnoty nejčastěji diskutovány v rámci pole-

mik o nejvyšším dobru. Jelikož v té době u antických Řeků neexistoval konkrétní termín pro hodnotu, používaly se pojmy *ethos*, což se překládalo jako zvyk či obyčej. Dále slovo *axia*, což označovalo hodnotu nebo přídavné jméno důstojný, a pojem *time*, v překladu ctění a hodnocení. Do dnešních dob se uchovaly z toho odvozené pojmy teologie či axiologie. (Cakirpaloglu, 2004)

Mezi první filosofy, kteří se věnovali oblasti hodnot, byl významný řecký filosof Platón. Základem jeho učení byla idea dobra, přičemž její poznání považoval za nejvyšší zdroj mravnosti. Ideje pro něj ztotožňovaly jediné pravdivé jsoucné. Říkal, že dobro je základem existujícího světa a projevuje se v každém jevu. Idea dobra dominuje nad realitou, přičemž reguluje vztahy ve světě a harmonizuje společnost a přírodu. Platón byl toho názoru, že jsou-li ideje hodnotami, tak musí směřovat k nejvyšší hodnotě. Nejvyšší hodnotu reprezentovalo dobro neboli Bůh, který je zároveň nejvyšším tvůrcem vyskytujícím se nad nižšími pohnutkami. Protágorovu myšlenku o tom, že zdrojem hodnot je člověk, negoval výrokem: „*Měrou všech věcí je nám nejvíce Bůh, mnohem více nežli snad, jak to říkají, nějaký člověk.*“ (Cakirpaloglu, 2004, s. 23-25)

Mnoha podstatných otázek o hodnotách se dotkl i Aristoteles. Jeho učení vychází z předpokladu, že základem veškerého dění je látka. Pokud k dané látce přistoupí tvar, transformuje se látka do substance a vyjeví své hodnoty a vlastnosti. V látce se hodnota vyskytuje pouze potenciálně. Realizovaná hodnota existuje však již aktuálně. Cílem, k němuž směřuje mravní jednání jedince, je blaženost (eudaimonia), jejíž smysl spočívá v dosažení účelu jedincem, který je dán dokonalostí duše. Aristoteles byl zastáncem hierarchie hodnot a řekl: „*Nejvyšší dobro pro člověka je ve směřování duše ke ctnosti, v případě existence více duševních ctností pak k té nejlepší a nejdokonalejší.*“ (Cakirpaloglu, 2004, s. 28) Mezi nejvýše postavené hodnoty řadil též štěstí. Připouštěl však rozdílné chápání ve způsobu nalezení dané hodnoty a to v závislosti na vzdělání jedince. Vyšší hodnotu reprezentuje i rozum, který umožňuje vůli, aby směřovala jednání člověka k dosažení užitečných a dobrých skutků. K tomuto účelu slouží hodnoty a normy, které působí na jednání člověka a ovlivňuje pocity odpovědnosti. Mezi vyššími rozumovými hodnotami dominuje vědomost, myšlení a rozvaha. (Cakirpaloglu, 2004)

Dle dvou významných představitelů stoické filosofie, Epiktétose a Chrysippe, je jediným cílem člověka žít v souladu s přírodou, jelikož člověk je její neoddelitelnou součástí. Daného cíle je dosahováno prostřednictvím ctností a hodnot, jejichž účelem však není uspokojovat jiné potřeby jedince. Protože se jedná o nejvýše postavenou hodnotu, je vše, co

není v harmonii s přírodou, jejím protikladem. Toto přesvědčení Stoiků stálo na počátku učení o antihodnotách. (Cakirpaloglu, 2004)

Moderní chápání hodnot velmi ovlivnilo pojetí G. W. F. Hegela, významného představitele německé klasické filosofie. Hegel byl přesvědčený, že za pomoci dialektiky je možné nahlížet do historického vývoje národů, který má určité stupně. Svůj vývojový princip následně aplikoval i na hodnoty. Za pomoci dialektiky v každé hodnotě odhalil protikladnou tendenci, přičemž protiklady se vyskytovaly jak uvnitř samé hodnoty, tak i mezi hodnotami navzájem. Dle Hegela neexistují hodnoty, které by byly ideálně čisté. Nejvyšší hodnotu pro něj reprezentoval stát, neboť byl nejvyšší formou svobody, ve které lze uskutečnit etické ideje. (Cakirpaloglu, 2004)

Vztah mezi vědou a tematikou hodnot zkoumal anglický filosof Bertrand Russell. Russell zastával názor, že věda není schopná dokázat ani popřít existenci hodnot. Důvod spatřoval ve výskytu hodnot mimo dosah vědeckého poznání. Poznání a hodnoty představují dva aspekty praktické lidské činnosti, u nichž dochází k vzájemnému ovlivňování a prolínání. Významným přínosem Russella pro axiologii byla jeho snaha o vyřešení problémového vztahu mezi vědeckým poznáním a etikou. Základním prvkem, který vědu a etiku propojuje, je jejich společně sdílený obsah. Přičemž hodnoty zde přesahují horizont subjektivních projevů směrem ke sféram nepersonálních záležitostí. Předpokladem nutným ke vzniku všemi akceptovaných obecných zásad je intersubjektivní souhlas o hodnotách, přičemž jeho jistá podoba se nalézá uvnitř vědeckého poznání. Vědecké určení validity hodnoty navyšuje účinnost nezbytného k dosažení daného cíle. Vybrané hodnoty však zůstávají mimo procesy racionálního uvažování. Russell k tomu dodává, že u čeho je možné dospět k určitému poznání, lze pochopit prostřednictvím vědy. (Cakirpaloglu, 2004)

Dánský myslitel Søren Kierkegaard ve svém učení odděluje hodnoty pravé od pseudohodnot. Je zastáncem názoru, že se pravé hodnoty nacházejí v revoluční době, zatímco pseudohodnoty mají své místo v depresivním 19. století. Kierkegaard tvrdí, že nejvyšší hodnoty lze uchopit jen náboženstvím. Na základě studia Turtillianových myšlenek dospěl k závěru, že božskou jistotu je možné získat vírou bez nutnosti objektivního důvodu, a že rozum není k ničemu. (Cakirpaloglu, 2004)

Významným přínosem pro axiologickou problematiku byl Friedrich Nietzsche a jeho klíčové dílo obsahující hodnotové úvahy „*Tak pravil Zarathustra*“. Jeho axiologické učení se zakládá na popření existence morálních jevů. Existují jen morální interpretace, jejichž pů-

vod je mimo morálku. Nietzsche kriticky pochybuje o hodnotě rozumu a to z toho důvodu, že jej chápe jako zbraň slabých lidí, která je pro ně zdrojem opory. Naopak vyšší jedinec je schopen se adaptovat na iracionalitu světa a zbaven veškeré zátěže rozumu dosahuje ideálu filosofa, který tvoří nové hodnoty. Podstatou člověka je vůle k moci a to, co ji posiluje, je hodnoceno jako dobré. Zlé je naopak to, co vůli k moci ochromuje. Podle Nietzscheho je zdroj hodnot v jádru samotného jedince, přičemž jedinec je jak produkuje, tak i přizpůsobuje vlastním představám. Jsou odrazem podstaty jedince a jeho potřeba orientovat se ve stále se měnícím světě. Na jedné straně je jedinec nositelem hodnot, na straně druhé existuje univerzum, které je zbavené hodnot a je tvůrcem člověka. Dle Nietzscheho nemají vnější činitelé žádný podíl na tvorbě vlastních hodnot. Zároveň však zdůrazňuje nadřazenost univerzálních přírodních zákonů, které jsou hybatelem všeho ve světě. Hodnoty jsou vitálním prvkem lidské existence, přičemž nejvyšší hodnotou je život ve své různosti a plnosti. (Cakirpaloglu, 2004)

Nietzsche zastává názor, že původ a funkce tradičních hodnot má souvislost s potřebami průměrného „malého“ člověka. Nietzsche tyto hodnoty označil za pseudohodnoty a to z toho důvodu, že charakterizují jen určité kultury či skupiny lidí. Zdrojem nesouladu mezi hodnotovými preferencemi jsou sociální a kulturní diference. To je důvodem, proč Nietzsche hovoří o nutnosti hodnotového a etického zásahu, což je možné jen prostřednictvím všech hodnot. (Cakirpaloglu, 2004) Nietzsche k protikladnosti hodnot dodává: *„Lze totiž pochybovat, za prvé, zda protiklady vůbec existují, a za druhé, zda lidová hodnocení a hodnotové protiklady, které metafyzikové stvrdili svou pečeti, nejsou jen hodnocení povrchní, jen jakési předběžné perspektivy.“* (Nietzsche, 2003, s. 10)

Po dlouhou dobu byly otázky ohledně lidských hodnot doménou etiky a filosofie. Etická problematika se věnovala také hodnotové struktuře lidí, a v této podobě se promítala do dějin výchovy a výchovně-vzdělávacích reforem. V pozdější době se však problematika hodnot stala předmětem zkoumání i dalších společenských věd a to zejména sociologie, pedagogiky a psychologie. (Horák, 1996) Samotný termín hodnota se objevuje na konci 18. století a to v rámci politické ekonomie - do té doby ještě nazývané morální filosofie. Klasická politická ekonomie pojímá hodnotu jako schopnost předmětu vyhovět potřebám jedince. Ekonomické koncepty, na rozdíl od filosofie antiky, pojímají hodnoty předmětně. Toto pojetí je platné i v případě, že se jedná o hodnoty duchovní, nemateriální podstaty. Kapitalismus pojímá duchovní hodnoty jako normy chování a kategorie estetického a morálního charakteru. Marxismus chápe duchovní hodnoty jako „nadstavbu“, která je určová-

na tzv. „základnou“. (Prudký, 2009a) Podle Klčovanské (2004) se termín hodnota užíval zpočátku jako označení výměny materiálních věcí a jejich užitkové ceny.

O zavedení termínu hodnota do filosofie se zasloužil německý fyziolog a filosof Rudolf Hermann Lotze. Hlavní oblastí jeho zájmu byl rozvoj filosofického systému, který spojuje mechanistické pojetí přírody s idealistickou fyzikou - naukou o monádách. (Bakešová, 2009) Význam hodnoty však vyzvedl F. Nietzsche, který ji chápal jako fyziologický požadavek, v němž se vyjadřuje vůle k moci. Nejvyšší a nejdokonalejší hodnotu ztělesňoval nadčlověk. (*Filosofický slovník*, 1998)

Hodnotami se též zabýval F. Brentano, jenž říkal, že vědomí má tři části a to usuzování, představy a citové stavy, které následně vedou k poznávání hodnot. Odlišnou koncepci rozpracovali H. Rickert a W. Windelband, kteří se věnovali transcendentální filosofii apriorních hodnot, která čerpala z pojetí toho, co má být. (*Filosofický slovník*, 1998) E. Durkheim je toho názoru, že hodnoty jsou náboženského původu, a že jsou součástí integrující funkce náboženství. Konkrétní podoba hodnot je dána náboženstvím, které je výrazem společnosti. Uvádí také, že zatímco byly pro křesťanskou víru typické hodnoty víry, lásky a naděje, tak pro média dnešní doby jsou typické hodnoty diametrálně odlišné. Převažují trojice hodnot blahobytu, zábavy a rychlosti. (Prudký, 2009a)

3.2 Vymezení termínu hodnota

Podle Kohoutové (2010) je problematika a vymezení hodnot v popředí zájmu mnoha vědních disciplín. Primárně se jedná o disciplíny pedagogické, ale i o psychologie, sociologie a filozofii. Každý z těchto vědních oborů pak předkládá několik typologicky odlišných vymezení pojmu „hodnota“. Obecně je jím míněno především „vše, co uspokojuje naše potřeby a zájmy“. Dle Prudkého (2009a) je vymezení hodnot základním předpokladem pro formulování hodnot jako toho, co má být. Prudký pojímá hodnotu jako objekt zájmu, jako pozitivní či negativní postoj, jako kritérium rozlišování či jako nástroj orientace. Podle názoru Kohoutka (2002) se hodnotou mohou stát jak sociálně uznávané předměty a ideje, tak i předměty, které společnost jako žádoucí neuznává (např.. alkohol).

V mnohých sociologických teoriích jsou hodnoty označovány za významné předpoklady, které jsou podstatné pro analýzu četných psychologických a sociologických jevů, společenských vztahů nebo stabilních nadindividuálních systémů. Sociologické pojetí hodnot navazuje na obecnější koncepce sociální autonomie. Hodnoty jedince a jeho mravnost jsou produktem společenských podmínek a sociálního života jedince. (Cakirpaloglu, 2004)

V psychologii existují různorodé přístupy ke zkoumání a definování hodnot, jakožto i jejich praktického významu pro člověka (Klčovanská, 2004). Dle Prudkého (2009a) psychologie nazírá na hodnoty ze tří či čtyř odlišných pohledů. První pohled vymezuje hodnoty jako obecné cíle, o jež dosažení každý člen společnosti usiluje. Představují cenu či smysl, kterou událost nebo objekt pro jedince zosobňuje. Rokeach v tomto významu zmiňuje hodnoty cílové. Následující pojetí chápe hodnoty jako prostředky, jejichž užívání pomáhá jedincům dosáhnout něčeho pro sebe významného. Řadí se sem vzdělání, postavení v zaměstnání, poctivé jednání atd. Rokeach je připodobňuje hodnotám instrumenálním. Třetí pohled pojímá hodnoty jako to, kvůli čemu stojí za to usilovat o nějaký objekt nebo se mu vyhýbat. Příkladem může být finanční cena obrazu vůči její kráse či kniha jako zdroj vzdělání nebo zábavy. Z daného pojetí lze odvodit následující specifickou variantu - a to hodnotu jako kritérium, které slouží k posouzení a ocenění různých událostí či předmětů. Dané pojetí reprezentuje hodnotové orientace v užším smyslu tohoto slova.

Další z možných definic předkládá slovenský filosof a axiolog V. Brožík (1969 cit. podle Prudký, 2009a, s. 181), který o hodnotě říká: „*Hodnota objektu není totožná s objektem, není to ani ideální entita, která se inkarnovala do objektu, není to ani jen subjektivní představa, jen zdání, ale je to úloha objektu, objektivně existující pozice, kterou objekt má nebo kterou znamená v lidském bytí.*“ Hodnoty jsou dle názoru Brožíka každodenním produktem lidského polidštění skutečnosti. (Brožík, 1996) V podobném vztahovém rámci o hodnotě uvažuje i Marshall a Zoharová, když definují spirituální inteligenci jako hledání smyslu, dávání ho do souvislostí a následná transformace, které jsou nástrojem důležitým pro poznání hodnot a jejich uplatnění v životě jedince. (Prudký, 2009a)

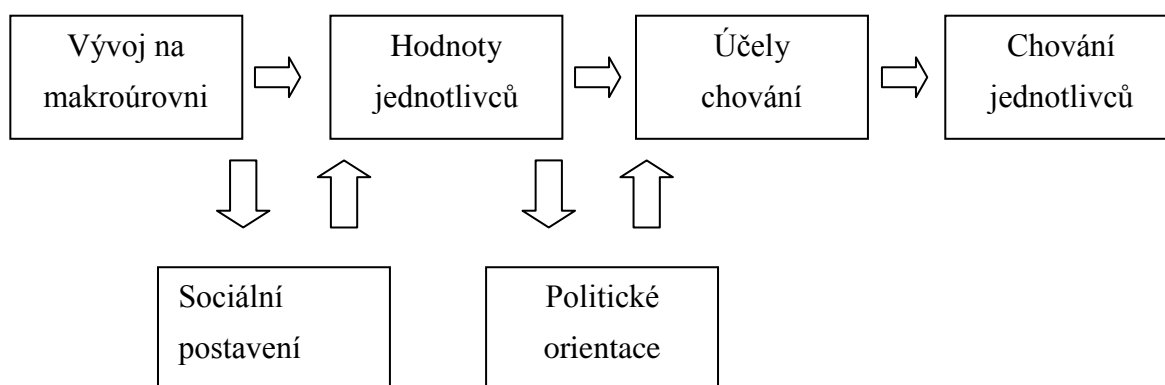
Filosofický slovník vymezuje hodnotu jako důvod, kvůli kterému jedinec o něco usiluje a něco uskutečňuje (Bakešová, 2009). Hodnotu lze také chápat jako výsledek, který je důsledkem rozličného způsobu interpretování okolního světa. Hodnota též určuje míru významu, kterou má pro jedince jakýkoliv objekt. (*Filosofický slovník*, 1998) Hodnota je aké určitou vlastností, kterou jedinec přiřazuje činnostem, situacím a objektům (Hartl a Hartlová, 2009). Psychologie spojuje hodnoty s lidskými potřebami. Z toho důvodu je pak hodnota definována jako vše, co uspokojuje potřeby jedince, a vše, co vzbuzuje pocity libosti psychické nebo fyzické (Čakirpaloglu, 2004).

Hodnotu je možné přirovnat i k určitému významu, který je pro věci a jevy charakteristický, a to ať z hlediska lidského, či z hlediska obecnějšího. Tento význam je relevantní pro rozhodování jedince v okamžiku volby. (Kolář a Svoboda, 1997) Dle Sadlera (2005) je

hodnota jistou kvalitou věci, na základě které je hodnocena jako více či méně žádoucí, užitečná, vážená či důležitá.

Podle Scholl-Schaafa představuje hodnota základní pojem, který není možné vymezit nominální definicí. Tedy není možné jednoznačně vymezit, co hodnota je. Je ovšem možné popsat, co znamená, a identifikovat vztahy, které formují jeho význam, a obsahy, které mohou nabývat. (Prudký, 2009b)

Obr. 2 Jednoduché analytické schéma pro analýzu vlivu hodnot (Prudký, 2009b, s. 18)

Hodnota je založena na vztahu mezi člověkem a okolními věcmi, skutečnostmi a jevy. Hodnota však není jejich vlastností, nýbrž je výsledkem vztahování se. Hodnoty jsou objektům však teprve připsány až na základě hodnocení. Každý jedinec má určité potřeby, jež si vyžadují uspokojení. Za spolupráce řeči a myšlení umožňuje uspokojování daných potřeb intencionálně posuzovat ve svém okolí něco jako hodnotné. Různorodost hodnot je dána mnohostí lidských potřeb a variantností způsobů pocíťování a vnímání. (*Filozofický slovník*, 1998)

Hodnoty reprezentují základní směrníky, které pomáhají jedincům orientovat se v životě a spatřovat smysl v tom, o co usilují. Současná doba je však popisována jako doba krize hodnot. Mnozí psychologové, sociologové, pedagogové a duchovně orientovaní myslitelé poukazují na to, že lidé se stávají ahedonickými. Na krizi hodnot upozorňuje též rostoucí míra deifikace a depersonalizace jedince. C. G. Jung, který se touto problematikou zabýval, se pokusil navrhnout lék, který by danému nebezpečí předcházel. Vycházel ze svého učení o individuaci jako možné cestě, která měla jedinci pomoci stát se autentickou bytostí, a díky níž měl překonat persony, jež mu brání být sebou samým. (Prudký, 2009a)

3.3 Základní procesy vzniku hodnot

Rozšíření a akceptování hodnot, jejich postojů a aplikací v mezilidských vztazích má v mnoha případech charakter komunikačního procesu. Objevuje se nejen v podobě jazykového procesu, ale také ve formě rozšiřovaných a uznávaných sociálních vzorů. Do poloviny dvacátého století byla primárním zdrojem těchto procesů tradiční rodina, rodinné vztahy a vztahy v malých sociálních skupinách. V posledních desetiletích se však mnohonásobně zvyšuje význam a vliv masových médií, které v dané oblasti přebírají vůdčí roli a prezentují neobvyklá řešení nových problémových situací, které produkuje soudobý civilizační vývoj. (Prudký, 2009a)

V minulosti tematiku hodnot řešila především náboženská výchova, a to zejména v rámci shromáždění lidí během bohoslužeb, v rámci školských vzdělávacích systémů či odlišných vlivů a forem, charakterizovaných jako „pastorační funkce“. Podobně jako náboženská výchova, tak i výchova v rodině a prezentované sociální vzorce v ní, posilovala vzor a obraz hrdosti a cti. Pozitivní působení a získávání těchto tradičních hodnot však ve dvacátém století narušil totalitní režim, který prezentoval nové hodnoty a vzory. Fundamentalistická ideologie prosazovala hodnoty národnostní a rasové výlučnosti, které byly ke prospěchu jen monopolní moci, a které hlásaly netoleranci. I když měla daná ideologie značnou moc, i tak však přetrvaly pozitivní hodnoty a tradice, které se projeví v solidaritě vůči stíhaným a pronásledovaným jedincům. (Prudký, 2009a)

Základem pro vznik hodnot jsou lidé a jejich potřeby. Daný proces je rozčleněn do několika etap, v nichž probíhá. Počátek má v lidském uvědomění si významu idejí, předmětů a postupů, které adekvátně uspokojí individuální a kolektivní potřeby. Výsledkem tohoto uvědomění jsou konkrétní hodnoty a normy. Zatímco hodnoty určují směr a obsah, normy vymezují způsob, jakým lze daný sociální akt uskutečnit. (Cakirpaloglu, 2004) Dle Kohoutové (2010) se hodnoty postupně formují a diferencují v procesu nazývaném socializace a výchova. Pozornost věnovaná hodnotám a hodnotícím procesům v oblasti pedagogiky je tak velmi důležitá. Prostřednictvím výchovy je možné zprostředkovávat jedincům ty hodnoty, které jsou společností obecně považovány za žádoucí. Je zde však nutná jak znalost hodnotové orientace subjektu výchovy, tak i volba vhodné metody výuky. Podstatný je též i opačný vliv - tedy vliv hodnotového systému jedince na jeho přístup a schopnosti.

O procesu socializace se zmiňuje také Talcott Parsons, který říká, že pevnost a stabilitu sociálního systému určují společenské hodnoty, které jsou závazné pro všechny členy sku-

piny. Transfer hodnot a stabilitu sociálního řádu společnosti zaručují procesy socializace a to zejména sociální nátlak. (Cakirpaloglu, 2004)

Socializaci je v individuální rovině vymezena jako proces, prostřednictvím kterého se jedinec včleňuje do společnosti. Tento proces je dvojjedinný a to z toho důvodu, že na jednu stranu v něm jedinec jako individuum usiluje o prosazení sebe sama a své jedinečnosti. Současně na straně druhé společenství klade důraz na přizpůsobení jedince podle přijatých pravidel a kontroly. (Prudký, 2009b) Dle R. I. Watsona (1965 cit. podle Řezáč, 1998) je socializace procesem, který dětem umožňuje, aby se staly funkčně dospělými členy společnosti a to tím, že si osvojí očekávané normy a formy chování.

Prudký (2009b) pojímá termín socializace obecněji a vymezuje ho jako proces, kdy jedinec odevzdává sociální dědictví a přitom je zachována sociální kontinuita. Jedním z neopomenutelných úkolů každé společnosti je zajištění trvání vlastních norem a struktur. Dle Janouška (1988 cit. podle Řezáč, 1998, s. 43) lze socializaci definovat jako „*souhrn procesů vzájemné interakce, mezi společností a jedincem, v nichž společnost působí na jedince tak, aby v sobě svým učním vytvořil vnitřní psychologické předpoklady.*“ Dané předpoklady jsou nezbytné k participaci jedince ve společnosti. Jedinec by měl být zároveň schopen řídit své jednání a odpovídat za něj.

Hodnoty jsou osvojovány jedinci ve velmi raném věku dítěte, když ještě není vyvinutá analytická složka myšlení. Míra osvojení hodnot má s rostoucím věkem jedince klesající tendenci, což je kompenzováno nárůstem osvojených praktických dovedností. (Prudký, 2009a) Socializace je proces neukončitelný, který probíhá po celý život jedince, a je zároveň i interaktivní. Během ní dochází k tvorbě osobnosti, která je charakterizovaná svéráznými zvnitřněnými hodnotami, a k transferu kulturní kontinuity. Posouvají se též hodnoty ve strukturách společenství, (Prudký 2009b) Hodnoty se předávají z generace na generaci v nezměněné podobě a mnoho z nich zůstává ukotveno v podvědomí. Z toho důvodu je obtížné hodnotové orientace v pozdějším věku měnit. Lze také říci, že hodnoty vznikají interiorizací ideálů a jejich konkretizací v přesvědčení a zásadách. Jedinec si v rámci procesu socializace interiorizuje sérii normativů či kódu, které odpovídají jejich životním zájmům a potřebám, které jsou konfrontovány s vnější skutečností, (Prudký, 2009a)

Podle Hudečka (1986, cit. Podle Schlesingerová, 2010) člověku nejsou hodnoty vrozené. Jsou to spíše naučené struktury, které si jedinec osvojuje již v průběhu zmíněného procesu socializace. Přijímání a osvojování hodnot je poměrně složitým procesem, který seskládá

z několika fází. První etapou je fáze informace, kdy se jedinec dozvídá o samotné existenci hodnoty. Ve druhé etapě je informace hodnoty jedincem transformována do jeho individuálního jazyka. V následující fázi angažovanosti je poznaná hodnota buď akceptována, nebo negována. V případě, že je hodnota přijata, následuje fáze inkluze, kdy si jedinec zařadí hodnotu do osobně uznávaného hodnotového systému. V poslední fázi dynamizace způsobí přijatá či nepřijatá hodnota změny v osobnostní charakteristice jedince.

Odlišně dělení socializace jakožto stadiálního procesu uvádí P. Ondrejovič (1991 cit. podle Řezáč, 1998). Etapy se dle jeho názoru prolínají, ale ne zcela se kryjí s vývojem člověka. První etapu socializace jedince je možné označit jako fázi sociabilizace a začínající individualizace. Druhá etapa je fází individualizace a postupné personalizace, kdy se neguje vztah matka-dítě. Jedinec kontroluje vlastní chování dle norem a vzorů, které si dosud osvojilo. Poslední etapou je fáze enkulturace a socializace.

Dle Simona, Howa a Kirschenbauma (1997) existují dva způsoby transferu hodnot a to vštěpování a bytí příkladem. Přímé vštěpování hodnot se nejlépe osvědčuje za přítomnosti shody a to v tom, čím jsou žádoucí hodnoty tvořeny. Třebaže je vštěpování hodnot a kulturní moudrosti důležité, může mít i svá omezení. Jedním z nich je velká rozmanitost okolního světa, kdy každý jedinec, skupina či společnost preferují hodnoty odlišné. Rodina nabízí jedinci jednu soustavu hodnot, zatímco vrstevnická skupina či církev poskytují soustavu hodnot zcela diferenciativní. Jedinec je tak nucen se sám rozhodnout, které hodnoty bude následovat. Účinným způsobem předávání hodnot je i to, když jde jedinec druhému příkladem. Jedná se o efektivní způsob výuky a to z toho důvodu, že reprezentuje živý příklad v praxi, a to jak vědomě, tak i nevědomě. Podle Göbelové (2008) si děti osvojují hodnoty nejlépe napodobováním vzorů. Z toho důvodu je pro poznání a přijetí hodnot důležité, aby kopírované vzory byly správné a vhodné napodobení.

Podle Vágnerové (1999) jsou již někteří mladí lidé po 25. roce schopni uvažovat o principech a hodnotách a to bez ohledu na právní a společenské normy. Morální uvažování je sice orientováno na pořádek a právo, avšak zároveň je relativizuje. Podle Kohlberga se hovoří o 4. - 5. stupni morálního úsudku. Z toho důvodu nese daný způsob uvažování označení hodnotově relativistický. Na morální uvažování mají značný vliv subjektivní významné zkušenosti. Podle Oldsové a Papaliaové je pro jedince klíčová jak zkušenost s emoční vazbou a zodpovědností k jiným lidským bytostem, tak zkušenost s nesnadným řešením konfliktů osobně významných hodnot.

Na jedince je společností vytvářen určitý tlak, jehož cílem je nasměřovat jej k respektování stanovených norem. Sociální normy určují období, kdy se s největší pravděpodobností objeví v životě jedince pro něho zásadní změny. Jedinci, kteří se sociálními normami řídí a naplňují očekávání společnosti, jsou lépe akceptováni než ti, kteří tak nečiní. Jistý tlak vytváří rovněž generační skupina, jež podporuje přijetí sociálně žádoucí změny. Děje se tak nejen prostřednictvím nápodoby, ale i vlivem změn ve společenském životě této skupiny. Jedinec se přizpůsobuje potřebám a povinnostem, které se vztahují k jeho nové roli. Pokud by je však neakceptoval, byl by ze skupiny vyloučen a ztratil by sociální zázemí (Vágnerová, 1999). Mechanizmy sociální kontroly účinně regulují odchylky individua v procesu interiorizace sociálních hodnot a to včetně nežádoucího chování členů společnosti. Dle Parsonse je asociální chování, které je v kolizi s platnými normami, produktem nezdařené socializace osobnosti. (Cakirpaloglu, 2004)

3.4 Typologie hodnot

Pro vědecké bádání je typické, že se snaží o určitou kategorizaci či typologii zkoumané problematiky. Tzv. „zaškatulkování“ dle předem stanovených kritérií umožňuje zobecnovat poznatky o daném tématu a poté zobecněná fakta užít při formování teorií. V odborné literatuře jsou hodnoty často definovány prostřednictvím jejich diferenciálních typologií. Stejně jako při definici pojmů, také tvorba určité typologie hodnot záleží na vědeckém paradigmatu, z kterého čerpá. Dobrovolská se domnívá, že samotná klasifikace hodnot je nadřazena jednotlivým disciplínám. (Schlesingerová, 2010)

Hodnoty se postupně vyvíjí, rozšiřují a diferencují. Prokazují to například hodnotové soubory Starého zákona, v nichž lze identifikovat nejen hodnoty etické, zdravotní či dietní, ale i hodnoty dotýkající se rodinného a intimního života i mezilidských vztahů. (Prudký, 2009a) Již Kluckhohn (1951 cit. podle Prudký, 2009a) dělí hodnoty na ty, co jsou - tedy na ty, které společnost přijímá, a které za hodnoty považuje. A na ty hodnoty, co mají být. Hofstede (1980 cit. podle Prudký, 2009a) na to navazuje a říká, že je důležité od sebe odlišit hodnoty žádoucí (desirable) a hodnoty požadované (desired). Nutné je to zejména tehdy, pracujeme-li s hodnotami jako se zdrojem podstatným pro pochopení chování a aktivit jedince. Důvodem je odlišné působení každého z daného uskupení hodnot. Hofstede (2000 cit. podle Prudký, 2009a, s. 86) nahlíží na strukturu hodnot následovně:

Obr. 3 Terminologická struktura nahlížení na hodnoty dle Hofstedeho

(Prudký, 2009a, s. 86)

Povaha hodnoty	požadované	žádoucí
Dimenze hodnoty	intenzita	směr
Povaha normy odpovídající dané hodnotě	statická, fenomenologická, pragmatická	absolutní, deontologická, ideologická
Odpovídající chování	volba a alokace odstupňovaného úsilí	schválení či odmítnutí
Převládající výsledek	činy a/nebo slova	slova
Termíny používané u postupů měření	důležitost, úspěšnost, přitažlivost, preference	dobré, správné, souhlas, přát si, podmiňovat
Emoční význam tohoto termínu	aktivita a hodnocení	pouze hodnocení
Člověk, ke kterému postupy měření odkazují	já, ty	lidí všeobecně

Z pohledu psychologie se problematikou typologie hodnot zabýval ve 2. polovině 20. století především Milton Rokeach. Rokeachovo členění zahrnuje hodnoty cílové a hodnoty instrumentální. Cílové hodnoty se vztahují k cílovému, žádoucímu stavu existence jedince. Definují finální vztah, tedy to, o co má smysl usilovat. Jedná se o hodnoty zaměřené buď na společnost (svoboda, rovnost atd.) nebo na osobnost (sebeúcta, moudrost atd.). Instrumentální hodnoty mají vztah k přesvědčení a způsobu chování i jednání, které směřují k zajištění konečného stavu. Týká se to hodnot morálních (čestnost, užitečnost druhým atd.) či hodnot souvisejících s inteligencí a sebeuplatněním (tvořivost, ambicióznost atd.). Dané hodnoty se mohou vzájemně prolínat, působit vícenásobně a vztah mezi nimi nemusí být jednoznačný. (Prudký, 2009a)

Podobnou snahu o formalizaci a uspořádání terminologie při zkoumání hodnot najdeme i v české literatuře. I v typologii D. Slejšky se objevuje přístup k hodnotám jako cílovým a instrumentálním. Dimenze přístupů k dělení hodnot do jisté míry odpovídá valorizaci hodnot. Je to propojené s mírou oběti, kterou je ochoten subjekt přinést pro jejich naplnění. Na

rozdíl od klasifikace Hofstedeho, Rokeachova a Kluckhohna však Slejškově rozlišení doposud schází empirické ověření. (Prudký, 2009a)

České prostředí dalo též vzniknout i dalším klasifikačním hodnot. Široce rozpracovanou klasifikaci hodnot podala Kučerová, která rozlišuje hodnoty přírodní, civilizační a duchovní. Přírodní hodnoty klasifikuje ještě na hodnoty vitální (životní) a sociální. Hodnoty vitální jsou jedincem pocíťovány nejintenzivněji. Tyto hodnoty směřují k zachování existence jedince a rozvinutí života jedince a druhu. Řadí se sem zdatnost, zdraví, uspokojení smyslů a tělesné blaho. Hodnoty sociální vyplývají z přírodou určeného vztahu člověka k sobě samému a druhým lidem. Dané hodnoty spočívají v mezilidských vztazích. Odráží potřebu milovat a být milován, družnost, vzájemnost. Zároveň mají potřeby egoistické s tendencí po uplatnění, úspěchu a ocenění. (Kučerová, 1996)

Hodnoty civilizační jsou nutnou podmínkou a zároveň výsledkem organizace společnosti, výroby a vzájemné směny, komunikace a akumulovaného poznání ve formě kolektivní zkušenosti a vědy. Duchovní hodnoty se ve společnosti subjektivují jako lidská osobnost a v užším smyslu objektivují jako kultura. Utváří potřebu hledat smysl a podstatu, pravdu, krásu, dobrou a uvědomělou lidskost. Duchovní hodnoty se tvoří v takových okruzích jako je sebeřízení a sebereflexe. Patří sem tvůrčí sebeuvědomění a sebevyjádření, úsilí postihnout smysl věcí, plnost života. (Kučerová, 1996)

Politická ekonomie klasifikuje hodnoty na hodnoty směnné a hodnoty užité. Směnná hodnota se vztahuje k objektivizujícímu faktoru, často k nějaké měně. Daná hodnota je stanovena morální filozofií či poměrem mezi nabídkou a poptávkou. V tomto případě se nazývá „tržní hodnotou“. Hodnota užitá reprezentuje subjektivní hodnocení, které je dané mírou užitečnosti předmětu. Tyto hodnoty neparticipují na vyšších principech a to z toho důvodu, že jejich měřítkem jsou peníze. Peníze ve výsledku vyjadřují směnnou hodnotu užitých hodnot a konstituují vlastní hierarchii hodnot. (Prudký, 2009a)

Prudký (2009a) rozlišuje mezi hodnotami individuálními a hodnotami sdílenými. Individuální hodnoty jsou založeny na individuální zkušenosti jedince a to v rámci jeho geneticky determinovaných možností. Jsou také pro každého jedince specifické. Klíčovou část hodnot sdílených, jiným slovem kulturních, představují hodnoty týkající se vztahů mezi členy společnosti. Jejich projevem je chování, které je buď pro společnost přijatelné, nebo ho společnost odsuzuje. Podstatným úkolem hodnot je zajišťovat správné fungování společnosti. Přesto však rozdíly mezi hodnotovými orientacemi odlišných společností mohou být značné.

Odlišný pohled na dělení hodnot nabízí Viktor Frankl, který rozpracoval trichotomickou kategorizaci hodnot. Hodnoty člení na tvořivé, zážitkové a postojové. Uskutečnění tvořivých hodnot spočívá v tom, co člověk sám dává světu a co vytváří. Naopak realizace zážitkových hodnot je založena na participaci a vstupu člověka do životně významných vztahů a skutečností. V hierarchii hodnot jsou nejvýše postavené hodnoty postojové. Jejich uskutečnění spočívá v tom, jak se dokáže jedinec postavit k osudovým danostem, které nelze změnit, a zda je dokáže akceptovat. Typickou příležitostí pro uplatnění daných hodnot je osobní utrpení jedince. (Klčovanská, 2004)

Dle Kohoutové (2010) spočívají tvůrčí hodnoty v aktivitě jedince, ke kterému je směřován rodinnými či pracovními povinnostmi. Zážitkové hodnoty se realizují zejména prožíváním okolního světa a vnímáním mnohých podob jeho krásy. Poslední kategorii tvoří hodnoty postojové, které jsou vyjádřením vztahu člověka k různým dějům vnějšího světa, a které mají vliv na jeho základní orientaci. Podle Eyre (1993) existují hodnoty bytí a hodnoty dávání. Hodnoty bytí určují, kdo jsme, a řadí se sem např. upřímnost, samostatnost, odvahy, umírněnost, disciplína a věrnost. Hodnoty dávání jsou tím, co předáváme ostatním jedincům, a spadá sem např. loajalita, respekt, láska, spolehlivost, obětavost, laskavost, spravedlnost, vlídnost či shovívavost.

Aristoteles klasifikuje hodnoty na hodnoty etické a hodnoty dianoetické. Hodnoty etické jsou umístěny mezi dvěma extrémy, zatímco hodnoty dianoetické jsou spjaty s rozumovou činností jedince. V Aristotelově učení se poprvé objevuje rozlišení i hodnot instrumentálních. René Descartes rozlišuje tři druhy hodnot – hodnoty vrozené, hodnoty přicházející k člověku zvenčí, a hodnoty vytvořené samotným člověkem. Vrozené ideje neexistují v mysli jedince od zrození, ale vytváří se ze schopnosti lidské mysli. Dle Descarta je štěstí jedince závislé na vášních tělesného původu. Pokud si jedinec racionálně přizná své vášně, bude schopen je snadno ovládnout a odlišit hodnotné od méně hodnotného. (Cakirpaloglu, 2004)

3.5 Funkce hodnot

Funkce, které hodnotový systém a hodnoty plní, jsou nezanedbatelné jak pro jedince, tak i pro samotnou společnost. Hodnoty podporují jak dynamický vývoj společnosti, tak i napomáhají sociální integraci a na základě konsensu společnosti stanovují i směr ideologického zaměření jejich příslušníků. Hodnoty a přesvědčení tvoří součást skupinového vědomí, které podporuje kontinuitu každé kultury a společnosti. (Cakirpaloglu, 2004)

Pokud hledáme odpověď na otázku, jaké důležité funkce mají hodnoty pro člověka, záleží na tom, v rámci jaké vědecké disciplíny se touto otázkou zabýváme. Eva Klčovanská (2004, s. 18-19) ve své publikaci zmiňuje několik významů hodnot tak, jak je vymezují představitelé existencionálně-kognitivního přístupu:

- *Pomoc při rozvoji a dozrání člověka,*

Hodnoty pomáhají člověku usměrňovat jeho rozvoj a směřovat ho ke zralosti.

- *Tvořivé překonání utrpení,*

Rozpoznání hodnot v obtížných situacích je významným zdrojem obohacení jedince. Utrpení je výzvou k růstu.

- *Realita a kvalita existenciálního charakteru,*

Žití hodnot představuje jistý způsob jejich existence. Hodnoty se zviditelňují a nabývají konkrétní podoby prostřednictvím činů, které samy evokují.

- *Schopnost uspořádat,*

Na základě jasných zásad je možné realizovat smysluplný a plnohodnotný život.

- *Schopnost transcendentovat sebe a překonávat překážky prostředí*
- *Vytváření smyslu života,*
- *Poskytnutí významu života člověka.*

Dle Sadlera (2005) disponují hodnoty dvěma důležitými funkcemi. Jednak popisují kvalitu něčeho, jsou tedy popisem. A také mají návaznost na to, co lidé dělají. Ovlivňují, řídí a regulují lidské volby a akce. Navíc hodnoty mohou být součástí předpokládaného subkultury, tradic, smyslu pro krásné a pro posouzení viny a dalších druhů sociálně kulturního působení,

Funkcí hodnot se ve své publikaci zabývá i Prudký (2009b, s. 45 - 57), který nabízí přehled těch funkcí, které považují v souvislosti se sociologickým zkoumáním hodnot za klíčové. Ve svém výčtu čerpá z mnoha sociologických výzkumů hodnot i nejrůznějších teoretických koncepcí. Následující výčet obsahuje nejdůležitější funkce hodnot a jejich stručnou charakteristiku:

- *Hodnoty jako jeden z definičních znaků osobnosti,*
- *Hodnoty jako stavební kameny kultury,*

Pojímání hodnot ve smyslu základních definičních znaků kultury znamená, že nabytí kultury a vznik hodnot jsou neoddelitelné a mohou splývat. Z toho důvodu je možné využít získané poznatky o hodnotách společnosti pro výpověď o podobě dané společnosti.

- *Hodnoty jako součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí,*
Hodnoty zde působí jako zdroje identity, přičemž identita je zde chápána jako akceptace shodných ideálů, aspirací, hodnot a motivů skupinou nebo společenstvím.

- *Hodnoty jako součást utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů,*
Normy společně s hodnotami tvoří obsahový základ celého osobnostního a sociálního systému. Bez rozpoznání sdílených hodnot nelze porozumět obsahu sociálních aktivit a uspořádání společnosti.

- *Hodnoty jako zdroj motivace a chování,*
Mezi hodnotami a motivačními strukturami existuje úzký vztah, který je pevně provazuje.

- *Hodnoty jako atribut morálky,*
Morálka je chápána jako určité hodnotové zakotvení jedince či společenství. Funkce hodnot jako atributu morálky je nejčastějším pohledem, který je s hodnotami spojován.

- *Hodnoty jako zdroje sociální a kulturní soudržnosti,*
Struktura hodnot je obsahovým zdrojem motivace a sociální soudržnosti. Aktivity posilují nebo oslabují sociální soudržnost v částech společnosti.

- *Hodnoty jako zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti,*
Na podobu strukturu přijímaných hodnot má vliv sociální lokalizace jedince, skupiny či jiného společenství.

- *Hodnoty jako základy politických filozofií a ideologií.*
Hodnoty zde slouží jako východiska politických filozofií, které jsou výrazným projevem určitých hodnotových orientací. Politické filozofie jsou nejlépe viditelné na analýze hodnotových východisek filozofií výchovy či konceptů školství a vzdělávání. (Prudký, 2009b)

Z psychologického hlediska se hodnoty rozdělují na ty, které mají význam pro jedince a na ty, které se vztahují na celou společnost. Individuální funkce hodnot plní následující dvě funkce - a to podpoření procesu individuálního růstu a podpoření adaptace jedince na sociální a fyzické podmínky. Funkce související s individuálním růstem je též nazývána funkcí překonávání vlastní existence. Dané funkce jsou zaměřené k ideálním stavům existence. Hodnoty, které reprezentují určitou funkci, pojednávají např. o duševní rovnováze, o nejvyšším dobru či o morální dokonalosti. Hodnoty, jež plní funkci podpory procesu adaptace, ovlivňují jedince zejména v nových situacích. Reprezentují stanovené standardy, na jejichž základě člověk hodnotí situace, řeší konflikty a zaujímá jisté stanovisko. (Cakirpaloglu, 2004)

Společenská funkce hodnot spočívá ve funkci sociální integrace a racionalizace. Funkce sociální integrace souvisí s procesy udržení skupiny a celé společnosti. Hovoří se zejména o sociální kontrole, sociální efektivitě, sociální stabilitě a sociální prevenci deviantního chování. Racionalizační funkce sehrává významnou úlohu v dynamice společnosti, kdy slouží k ospravedlnění společenských zájmů prostřednictvím nejširšího společenského konsensu. Racionalizace transformuje zájmy odlišných vrstev společnosti do podoby hodnotového obsahu, který je přijatelný pro největší počet subjektů uvnitř zájmově heterogenní společnosti. (Cakirpaloglu, 2004)

Výsledky axiologických výzkumů naznačují, že není podstatné, jakou hodnotu si v denotačním slova smyslu osoba vybírá, ale spíše konotační význam, který jí připisuje. Každý jedinec si tak pod názvem vybrané hodnoty představuje často až diametrálně odlišnou skutečnost. Důležité tedy je, které hodnoty jedinec akceptuje a zvnitřňuje, které realizuje v každodenním životě. Hodnotám je přisuzován existenciální charakter. V případě, že má jedinec daných hodnot v životě nedostatek, znehodnocuje se jeho schopnost duševního rozvoje a může vést až k existenciální frustraci. Jedinec rezignuje na realizaci vlastních hodnot, což může v důsledku vést k rozkladu osobnosti a nástupu sociálně patologických jevů. (Klčovanská, 2004)

4 HODNOCENÍ A HODNOTOVÁ ORIENTACE

Psychologická axiologie pojednává o vzájemně propojených pojmech a tím jsou hodnota, hodnocení a hodnotová orientace. Obecně se považují za mentalistické kategorie a to z toho důvodu, že jejich podstata není dosud zcela odhalena. Z ontologického hlediska hovoříme o subjektivních pojmech, které vyvozujeme na základě intersubjektivního souhlasu a sdělení jedinců. Z pohledu psychologie lze dané pojmy považovat za hypotetické konstrukty. (Cakirpaloglu, 2004)

4.1 Vymezení termínu hodnocení

Ne každé hodnocení směřuje k hodnotám, avšak každé hodnocení je do jisté míry na hodnoty akceptované hodnotícím jedincem vázáno (Prudký, 2009a). Dle M. Schelera je hodnocení jedince doprovázeno intuicí, která přesahuje reálné fenomény, a prostřednictvím níž jsme schopni emocionálně chápat hodnoty spravedlnosti, lásky, statečnosti apod. (*Filosofický slovník*, 1998) Význam hodnocení spočívá v tom, že si jedinec jeho prostřednictvím utváří diferencované přístupy a postoje ke skutečnostem a učí se určitým způsobem jednat (Horák, 1996).

Hodnocení je složitý psychický proces, v němž je vztahová stránka mezi objektem a subjektem regulována intenzitou a kvalitou stávající hodnoty. Hodnocení představuje vnímání událostí, činů, věcí a jednání skrze hodnoty jedince. Přičemž jedinec přisuzuje věcem, událostem a činům určitou hodnotu. V procesu hodnocení je vztah mezi objektem a subjektem regulován intenzitou a kvalitou stávající hodnoty. (Cakirpaloglu, 2004) Hodnotící proces reguluje vztahy ve společnosti. Předpokladem hodnocení je strukturální a funkční provázanost tří standardních aspektů bytí - tedy motivace, poznání a cítění. Poznání je předpokladem lidského hodnocení. Kognitivní složka hodnotícího procesu je tvořena jak vědomostí, tak i z pojetí osoby o objektu, který má být hodnocen. Zdrojem hodnotícího procesu jsou logické argumenty. Projevy iracionálního hodnocení je možné zaznamenat zejména v období dětství a to v důsledku nedostatečné zralosti kognitivních funkcí a struktur, chybějícím zkušenostem. (Cakirpaloglu, 2004)

Hodnocení je součástí poznání i veškeré lidské činnosti. Jeho podstatou je komparace. To je důvod, proč na rozdíl od poznání, zahrnuje hodnocení nejen komponenty racionální, ale i složky mimoracionální a citové. (Horák, 1996) Hodnocení je tvořeno jak kognitivní, tak i emotivní složkou. Obě složky hodnocení se mohou transformovat a to ve smyslu substituce

emoce nebo transpolarizace emoce. Substituce emoce značí transformaci objektu hodnocení, zatímco emoce zůstává totožná. Změna přechází z jednoho objektu na druhý. Příkladem dané změny je působení reklamy, projevy sympatie apod. Při transpolarizace emoce zůstává intelektuální osnova hodnocení identická, zatímco změna se projevuje v intenzitě či kvalitě emoce. Lewin podobné stavy popisoval jako hlad, sytost a přesycení. (Cakirpaloglu, 2004)

Podle Göbelové (2008, s. 19) lze u hodnotící činnosti rozlišit následující konstitutivní prvky:

- *subjekt hodnotící činnosti,*
- *předmět hodnocení,*
- *cílovou orientaci hodnocení,*
- *soustavu hodnot nebo kritérií použitelných v daném typu hodnocení,*
- *vlastní hodnocení,*
- *prezentaci výsledků vlastního hodnocení.*

Jedním z nejdůležitějších momentů procesu hodnocení je nalezení vhodného předmětu, situace, procesu, bytosti, který by byl vyhovující hodnotovým požadavkům a stal se pro jedince hodnotovým objektem. Výstižnost hodnocení nezávisí tedy jen na hloubce hodnotových východisek a postojů, ale i na míře poznání vlastností hodnotových objektů jedincem. Hodnotové objekty nelze nalézt v přírodě hotové, ale většinou musí být nejprve vytvořeny. (Leppin, 1968)

4.2 Vymezení termínu hodnotová orientace

Ne všechny námi vyznávané hodnoty pro nás mají stejný význam. V průběhu našeho života, ale i pod vlivem aktuálních situací, se hodnoty restrukturalizují. Podstatné hodnoty mohou ztrácet na důležitosti a další hodnoty se mohou stávat prioritními. (Göbelová, 2008) Lidská společnost je charakteristická tím, že vystupuje jako svět hodnot. Každá událost, lidský čin i vztah mezi lidmi má pro subjekt určitý smysl a kvalitu hodnoty. Svět tedy není jen sumou jevů a věcí, ale je i světem vztahů, který nabývá pro jedince smyslu. Smysl je mu dáván samotnou činností člověka, způsobem uspokojování potřeb a hodnotovou orientací. (Horák, 1996)

Hodnotové preference jsou nejčastěji vyjádřeny v podobě uznávaného žebříčku hodnot (Prudký, 2009a). Vzhledem k různorodosti postojů a názorů každého jedince není možné vytvořit objektivní strukturu hodnot, která by byla platná pro každého bez rozdílu. Zejména subjektivní vnímání okolních věcí a jevů je podkladem pro vytvoření specifického hodnotového systému každého jedince. Daný systém je formován mnoha faktory, kterým je jedinec v průběhu svého života vystaven. Nevytváří si jej však zcela nově, ale čerpá z primárního hodnotového systému, který je výsledkem vývoje společnosti a její kultury. Petr Sak k tomu dodává, že jedinec si při osvojování společenského hodnotového systému zároveň implicitně osvojuje i nahromaděnou zkušenost společnosti. (Kohoutová, 2010)

Dle Dobrovolské (1981 cit. podle Schlesingerová, 2010) byl pojem „hodnotová orientace“ vytvořen sociology a kulturními antropology. Podle Horáka (1996) byla hodnotová orientace stvořena proto, aby přiblížila a vysvětlila příčiny, proč lidé jednají tak a ne jinak. Dobrovolská (1981 cit. podle Schlesingerová, 2010) k tomu dodává, že hodnotová hierarchie postihuje směřování jedince k určitým hodnotám, a v určitých případech může i prognózovat chování jedince. Podle Prudkého (2009b) se hodnotová orientace odlišuje od ostatních součástí strukturace hodnot tím, že klade důraz na zacílení, působnost a zaměřenost. Hodnotové orientace jsou blízké obsahům hodnotných typů. Otázky spojené s identifikací hodnotových orientací se týkají jak podoby daných orientací, tak i samotných charakteristik jejich nositelů.

Hodnotová orientace je soustavou hodnot, která je formována na základě toho, že způsoby hodnocení a hodnoty se od sebe odlišují a to nejen z hlediska obsahu, ale i pravidly seskupování. Některé hodnoty se mohou prosazovat tak radikálně, že hodnotovou orientaci zcela ovládnou a plně si podřídí ostatní zřetele, aniž samy výrazně závisí na interakci s jinými hodnotami. Charakteristické je to zejména pro orientaci hodnot jednání jedince. (Maříková, 1996) Göbelová (2008) definuje hodnotovou orientaci jako soubor hodnot, které jsou uspořádány do hierarchie, a které jsou přijímány jedincem, skupinou a společenstvím. Jedná se o stabilní hodnotový systém, jenž má za cíl usměrňovat a regulovat chování jedince. Jelikož hodnotová orientace reflektuje zkušenosti jedince a umožňuje hodnotit a odlišovat dobré od zlého, je považována za jednu z nejdůležitějších součástí vnitřní struktury osobnosti. Podle Spousty et al. (1994, s. 22) definují hodnotovou orientaci mnozí axiologové také jako „*soustavu interních řídicích veličin, které usměrňují chování člověka všude tam, kde není ovládán ani svými biologickými predispozicemi (sklony a pudy), ani není v zajetí chladných racionálních úvah.*“

Podle Horáka (1996) se hodnotové orientace formují v praktickém styku osobnosti s hodnotami a vyúsťují opět do tvorby hodnot. Hodnotová orientace tak může být chápána jako proces, který je nezbytnou podmínkou pro tvorbu lidské individuality. V daném procesu se vzájemně podmiňuje a doplňuje orientace na hodnoty a orientace hodnotami. Z toho důvodu je též možné definovat hodnotovou orientaci jako výběrovou zaměření subjektu na užívání hodnot a jejich tvorbu. Jádrem orientace tvoří postoje a přesvědčení, které reprezentují zvnitřněné hodnoty navenek. Přesvědčení jedince je výrazem míry sociálního a duševního vývoje a zároveň zobrazuje kvalitu jeho osobnosti. Dle Sterna (1923 cit. podle Prudký, 2009a, s. 184) je možné hodnotovou orientaci rozlišovat podle základních směrů orientace:

- *autotelické* (mající účel v sám sobě či v Já),
- *heterotelické* (směřující ke zvýznamňování druhých),
- *hypertelické* (zaměřené na nadosobní cíle, na ideály).

Podle Kohoutka (2002) závisí vznik i změny hierarchie hodnot na řadě činitelů. Uvádí např. věk, výchova, vzdělání jedince, rodina, vykonávaná profese, úroveň inteligence jedince, společenské zařazení atd. Dle Saka (2000 cit. podle Kohoutová, 2010) mají rozdíly v hodnotových orientacích věkových skupin dvě základní příčiny. První příčinou jsou posuny související se sociálním zráním, které je spojeno s danou životní fází. Jedinec v závislosti na úrovni mentálního zrání a přechodem do další životní fáze, spojené s jiným sociálním statutem a rolí, mění akcent jednotlivých hodnot. Druhá příčina má generační charakter. Generační skupina a jedinec nemění své hodnotové preference. Odchází ze skupiny mládeže do dalších věkových a sociálních skupin a podílí se tak na hodnotovém systému společnosti.

Modelově lze rozlišit oba druhy posunu preference hodnoty, v realitě jsou však hodnotové preference jedinců a věkových skupin ovlivněny jak životní fází, v níž se nacházejí, a z toho plynoucí sociální pozicí a souborem společenských rolí, tak generačním posunem.

Eleanor Maccoby vysvětluje změnu mravního vědomí a hodnotových orientací působením tří významných činitelů. Podstatný vliv mají změny, které nastávají v průběhu života jedince v důsledku omezeného podmiňování jednotlivých hodnot ze strany sociálního prostředí. Významný je též vliv kognitivních činitelů, zejména chápání reality a schopnost abstraktního myšlení. Poslední je vliv nových činitelů procesu socializace. Vrstevníci, vzdělávání, masmédiá přinášejí jedinci obsahy hodnotového a morálního charakteru, které se odlišují od obsahů, jež si osvojil jako dítě od svých rodičů. (Cakirpaloglu, 2004)

Významným přínosem k tématice hodnotové orientace bylo rozlišení dichotomií hodnotových orientací podle Talcotta Parsonse. První kategorii reprezentuje efektivita versus afektivní neutralita. Dilematem je zde volba mezi uspokojením aktuální potřeby či odložením okamžitého uspokojení, za nímž se nachází hodnota ve smyslu vzdáleného cíle. Protikladem k univerzalizmu je partikularismus. Oba se zabývají otázkou chování jedince, přičemž to je buď ovlivněno standardy, které jsou platné ve vymezeném segmentu sociálních vztahů, anebo se jedná o chování v souladu s obecně akceptovanými normami jednání. (Cakirpaloglu, 2004)

Dalším dichotomiím členěním je individualismus versus kolektivismus, kdy se preferuje jedinec s individuálními či kolektivními zájmy, nebo atribuce versus výkonnost, kdy je vztah jedince k sociální realitě posuzován z výkonnosti jedince anebo je určen na základě přidělených vlastností, atributů. Poslední je specifčnost versus difuznost. Daná kategorie se zaobírá rozsahem povinností a práce jedince v závislosti na specifčnosti sociální situace (Cakirpaloglu, 2004). Důležitost hodnotového ukotvení se projevuje i v přístupu k výchově a k významu, který je výchově k hodnotám přikládán. Podstatným úkolem výchovy je podnítit schopnost jedince hodnoty přijímat, odlišit jejich váhu a být schopen hodnotit. Výsledkem poté bude jedinec, který bude schopen hodnoty nejen akceptovat, ale aktivně je i vytvářet a podporovat, a to vše v souladu se změnami společenského prostředí. (Kohoutová, 2010)

4.2.1 Sprangerova typologie hodnotových orientací

V psychologii osobnosti je za klíčovou koncepcí hodnotového systému označována koncepce německého psychologa E. Sprangera. Spranger popisuje šest typů nutných pro poznání světa, které tvoří základní „životní formy“. Tyto životní formy reprezentují jisté duchovní principy, které determinují přístup jedince k okolnímu světu. Jedná se o krásu, lásku k lidem, pravdu, moc, užitek a moudrost/Bůh. (Prudký, 2009a)

Spranger ve svém spise vymezuje šest typů jedinců a to podle toho, který z principů upřednostňují. Estetický člověk usiluje o nalezení estetického zážitku nebo příležitosti k sebevyjádření. Předměty a situace kolem sebe hodnotí jako harmonické či disharmonické. Jeho život je charakteristický barvami, zvuky a rytmy. Sociální člověk hledá sebe v druhém. Prioritou je všeobjímající láska k lidstvu. Na jedné straně převládá patriarchálnost, na straně druhé stvrzuje svoji lidskost. Naopak člověk teoretický usiluje o poznání pravdy. Vedoucí hodnotou je poznání zákonitostí a vztahů mezi lidmi. Mocenský typ

osobnosti podle Sprangera neusiluje o moc v oblasti administrativy, ale jeho pojetí moci spočívá v podřízení se vyšším principům. Moc je zde chápána jako činnost, která předurčuje motivy a jednání druhých lidí. Moci je možno dosahovat nejen cestou fyzického nátlaku, ale i čistě duchovní cestou. Ekonomická osobnost hledá zisk a užitek. Je egocentrická a myslí jen na vlastní blaho. Hodnotou označuje jen to, co je prospěšné jemu samému nebo jeho rodině. Jedinec nábožensky orientovaný usiluje o hledání smyslu života. (Prudký, 2009a)

Obr. 4 Hodnotové orientace podle E. Sprangera (cit. podle Křištofová. 2010, s. 10)

Typ	Hodnota	Charakteristika	Cíl
Teoretický	poznání	Individualista, teoretik, který se zaměřuje na abstraktní poznávání předmětů a jevů. Svět je podle něj systémem obecných podstat, vztahů a závislostí. Jeho poznávání, rozlišování, třídění je neosobní, neprožitkové, necitové.	poznání pravdy
Ekonomický	užitečnost	Ve všem hledá jen užitkové hodnoty, osobní prospěch. Vše je prostředkem na udržení vlastní existence a příjemné uspořádání života. Hodnoty vidí jen ve vnějším efektu, prožitku, blahu.	obhajoba své vlastní existence
Estetický	krása	Je založený citově, život vidí a prožívá po svém, jako hru obrazů, často odtržené od skutečné reality.	hledání harmonie
Sociální	láska	Zaměřuje se na lidi, je ochoten jim vždy pomoci. Lehko se vžívá do situace jiných, v jeho životních a sociálních vztazích dominuje sympatie, antipatie, láska a nenávisť.	konání dobra
Politický	moc	Usiluje o moc, převládá u něj snaha o ovládnutí druhých. Vše podřizuje potřebě dominovat, vládnout. Je blažený, když jsou na něm druzí závislí, stále zdůrazňuje sebe sama, nesnáší	ovládání druhých
Náboženský (ideový)	jednota	Je lhostejný k materiálním hodnotám, vše podřizuje vyšším cílům, je zaměřený na utváření a uznávání nejvyšších hodnot a pojetí smyslu života.	Překračování (překonávání) sebe sama

Tabulka č.1 - Hodnotové orientace podle Sprangera. (upravil O. Mikšík)

4.2.2 Schwarzovy typy hodnotových orientací

V literatuře lze v posledních letech nejčastěji najít čtyři škály na měření hodnot – Rokeachovu škálu, škálu Hofstedeho, Inglehartovu škálu a Schawartzovu škálu. Snaha začlenit do výzkumu hodnotových orientací vliv sociálních skutečností, náboženských a environmentálních vlivů, politických přesvědčení a postojů jedinců se promítla zejména do typologie hodnot vytvořené S. H. Schwarzem. Cílem jeho výzkumných projektů z počátku osmdesátých let minulého století bylo objasnit, jak sociální zkušenosti ovlivňují hodnotové priority jednotlivců. Zejména se zaměřil na jejich umístění v sociální struktuře a na jejich specifickou zkušenost. Projekty také zkoumaly problematiku mezinárodních rozdílů v hodnotových prioritách. (Řeháková, 2006)

Spolu s Bilským vytvořil Schwarz pojmovou definici hodnot, která se opírá o pět charakteristických vlastností hodnot. Hodnoty jsou dle Schwartze (Řeháková, 2006, se 108):

- *pojmy nebo přesvědčení,*
- *vztahující se k žádoucím koncovým stavům nebo chování,*
- *přesahují specifické situace,*
- *řídí výběr nebo ohodnocení chování a jevů,*
- *jsou uspořádané podle relativné důležitosti.*

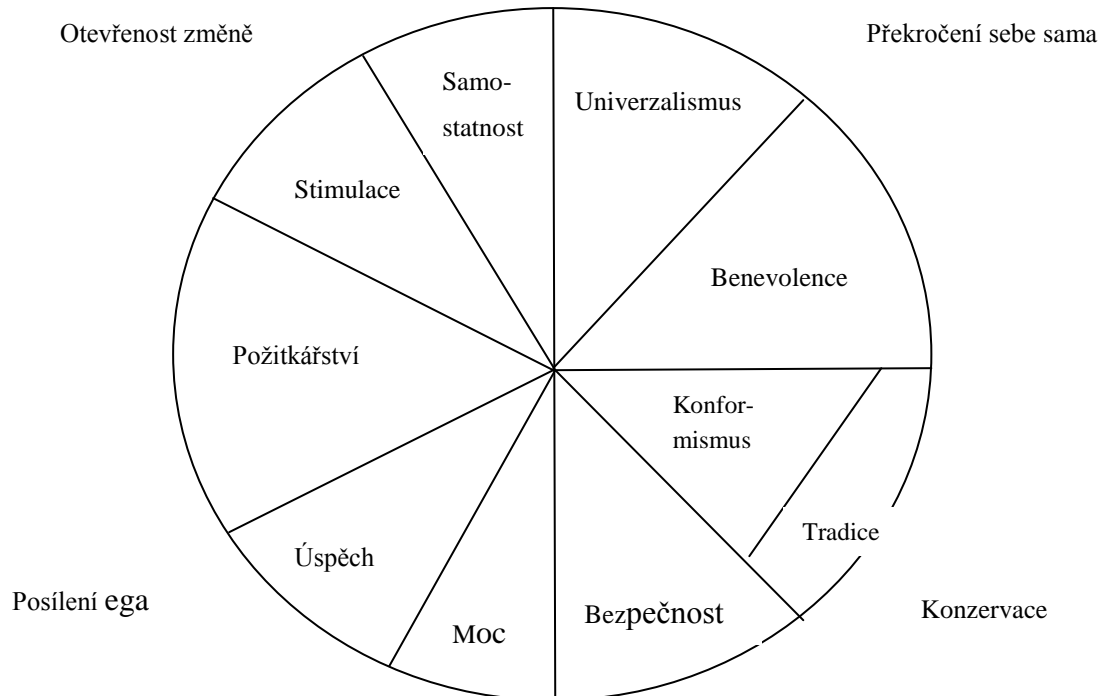
Typologii hodnotových obsahů odvodili z předpokladu, že hodnoty reprezentují tři univerzální požadavky lidské existence - a to potřeby jedince nutné pro biologické přežití organismu, zabezpečení zájmů skupiny a koordinaci sociální interakce. Výsledkem úvah bylo osm hodnotových typů. Prvním typem je typ prosociální, dále restriktivní konformismus, úspěch, samostatnost, požitek, zralost, moc a bezpečnost. (Řeháková, 2006) Později byla teorie na základě výsledků empirických šetření revidována a modifikována a původních osm typů se rozrostlo na jedenáct hodnotových typů. Výsledný seznam hodnotových typů vypadal následovně (Řeháková, 2006, s. 109 - 110):

- *Samostatnost, jež je charakterizovaná nezávislostí myšlení, autonomií a tvořivostí,*
- *Stimulace, jejímž hlavním motivačním cílem je vzrušení, výzva a novota,*
- *Požitkářství, pro které je typická rozkoš, prožitek a smyslové uspokojení,*
- *Úspěch, jehož cílem je osobní úspěch, který se projevuje prostřednictvím schopností posuzovaných na základě sociálních standardů,*
- *Moc, kdy primárním cílem je dosáhnout prestiže, dominance nad zdroji a lidmi a dosažení sociálního statusu,*

- *Bezpečnost spočívající ve vlastní bezpečnosti a bezpečnosti vztahů, stabilitě a harmonii,*
- *Konformismus, který je charakteristický sebekázní v jednání, popudech a zálibách, u nichž se předpokládá, že by mohly narušit společenské normy a očekávání.*
- *Tradice, které jsou výrazem unikátnosti skupiny a symbolem skupinové solidarity,*
- *Spiritualita, která se dotýká základního smyslu existence jedince,*
- *Benevolence, jejímž motivačním cílem je zachování a zvýšení prosperity lidí, s kterými je jedinec často v kontaktu,*
- *Univerzalizmus, který zdůrazňuje toleranci, pochopení, uznání a ochranu prosperity všech lidí a přírody.*

Na základě empirických šetření se ukázalo, že společnost rozlišuje často jen deset hodnotových typů. Chybějící hodnotou byla spiritualita, která se neřadí mezi univerzální hodnotové typy. (Řeháková, 2006)

Obr. 5 Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot (Schawartz, 1992 cit. podle Řeháková, 2006, s. 112)

Metoda měření hodnotové orientace, která je jedním z nejužívanějších prostředků k měření daných orientací, nese název tzv. Schwartzovo zjišťování hodnot (SVS – Schwartz Value Survey). Úkolem respondenta je posoudit 57 hodnot, které jsou klíčové v jejich životě.

Hodnoty jsou posuzovány na devítibodové stupnici od čísla 7 po číslo minus 1. Tyto specifické hodnoty měří deset teoreticky podložených hodnotových orientací. Z důvodu obtížnosti SVS testu a jeho časové náročnosti byl vytvořen nástroj Portrait Values Questionnaire (PVQ). Daný nástroj je navržený tak, aby byl přístupný všem věkovým skupinám, a aby byl méně časově náročný. Stále měří deset totožných hodnotových typů jako SVS, ale navíc obsahuje krátké slovní portréty a charakteristiky 29 různých lidí. Respondent poté určuje, do jaké míry se mu popsaná osoba podobá. (Řeháková, 2006)

4.2.3 Typy hodnotových orientací dle Vladimíra Spousty

Podle Spousty (1994) je možné v systému hodnot vyčlenit dvě kategorie - a to skupinu hodnot seberealizace a tvořivosti a skupinu hodnot povinnosti a akceptace. V souvislosti s transformací hodnotových systémů dochází k posunu od hodnot přijetí a povinnosti k hodnotám souvisejícím se seberealizací jedince. Zcela evidentní je tedy vzestup hodnoty rozvoj sebe sama a to na úkor hodnoty práce jakožto centrální kategorii lidské existence. Nejintenzivnější proměna hodnot je patřičná zejména u jedinců mladé generace a u jedinců ze sociálních vrstev s nejvyšším životním standardem. V publikaci Spousty jsou vyčleněny následující hodnotové proměny ve čtyřech typech hodnotových orientací. (Spousta et al., 1994)

Obr. 6 Přehled typů hodnotových orientací (Spousta et al., 1994, s. 25)

Typy hodnotových orientací				
Typ	Rezignanti	Idealisté	Konvencionalisté	Realisté
Charakteristický rys:	bezpřespektivní, sporadické sociální kontakty, ztráta sebevědomí	touha po smysluplné práci a sociální uplatnění	spokojení, přizpůsobiví	iniciativní, vysoký výkon, touha po smysluplné a tvořivé práci
Dominantní rys:	pasivita	nepřizpůsobivost	pořádkumilovnost	aktivita
Posun ve vztahu k hodnotám:	ztráta	převrat	ostrážitost	syntéza
Dominantní hodnoty:	-	seberealizace	povinnost	povinnost + seberealizace

Prvním typem je změna v globální rezistenci, ke které dochází v důsledku ztráty životní perspektivy, sebeúcty a ztrácí se i introspekce vlastní situace jedince. Další typ reprezentu-

je jedinec bez schopnosti přizpůsobit se změněné hierarchii hodnot, který je přirovnávaný nepřizpůsobivému idealistovi. Jedinec přeceňuje význam osobního rozvoje a často se dostává do konfliktu s okolím. Prosazovanými principy je rovnost, autonomie a demokracie. Je u něho snaha emancipovat se z vlivu autorit a participovat ve všech oblastech. Hlavní hnací silou jakéhokoliv jeho jednání je touha po změně. (Spousta et al., 1994)

Protipólem předchozích typů je důraz na pořádek a konvence. Jedinec akceptuje své povinnosti a to z toho důvodu, že pro něj reprezentují významné hodnoty jeho života. Vzhledem ke společnosti jsou přizpůsobiví, poddajní a disponují vysokou schopností seberegulace a sebeovládání. Vysokého skóre nabývají i hodnoty povinnosti a možnosti seberealizace. Jedinci aktivně a iniciativně přistupují k plnění svých povinností a plně uplatňují své schopnosti. (Spousta et al., 1994)

4.3 Stručný přehled výzkumů hodnot a hodnotové orientace

Otázky hodnot byly studovány již od konce 19. století a to nejen v sociologii hodnot, ale také ve filosofii, psychologii a kulturní antropologii. Ve vzrůstající míře byl výzkum hodnot realizován od 20. - 30. let 20. století, kdy docházelo k význačným výměnám podnětů mezi společensko-vědními disciplínami. Značného vlivu na výzkum hodnot dosáhla koncepce o životních formách od E. Sprangera z roku 1914. Spranger v ní vymezil šest „nadčasových ideálních typů hodnotových zaměření“, jimž odpovídaly základní lidské typy člověka. Daná typologie ovlivnila i koncepce mnohých sociálně psychologických výzkumů hodnot a hodnotných orientací. Jedná se o výzkum G. W. Allporta, P. E. Vernona a G. Lindzey, kteří metodologicky instrumentalizovali Sprangerovu konceptualizaci. (Maříková, 1996)

Novou koncepci projektům dali L. V. Jones a Ch. W. Morris, již výzkumné postupy umožnily vymezit třináct způsobů života - tzv. ways of life. Pozornost zasloužil i kulturně-antropologický výzkum F. Strodbecka a F. R. Kluckhohnové z roku 1961, který srovnával hodnotové orientace v pěti zemědělských etnických skupinách se specifickými kulturami v Novém Mexiku. Předpokladem výzkumu byla myšlenka o existenci společenských problémů, pro něž musí lidé nalézt řešení. (Maříková, 1996)

Rozsáhlé komparativní projekty z oblasti výzkumu hodnotové tematiky se objevují od 90. let. Mezi dlouhodobá mezinárodní komparativní šetření patří Mezinárodní program sociálního výzkumu (International Social Survey Programme) a projekty OECD v oblasti vzdělání. (Balátová, 2011) Dále také projekt Evropský výzkum hodnot (European Values Stu-

dy) a Světový výzkum hodnot (World Values Survey). Dané projekty zaměřují pozornost zejména na aktuální sociologická témata jako rodina, morálka, sexualita, religiozita, sociální normy a interakce, míra tolerance k různým sociálním skupinám, úroveň obecné spokojenosti či vztah jedince k práci, životnímu prostředí a politice. (Leontiyeva, 2003)

První mezinárodní šetření se uskutečnilo roku 1981 v deseti západoevropských zemích. Z důvodu velkého zájmu o daný výzkum byl ihned poté iniciován a replikován R. Inglehartem v dalších čtrnácti zemích i mimo západní Evropu. Tehdejší Československá republika se první fáze European Values Study - World Values Survey nezúčastnila. Česká republika se účastnila výzkumu v letech 1991 a 1999. (Leontiyeva, 2003) Časový rozsah výzkumů World Values Surveys byl v letech 1981-1984, 1990-1993, 1995-1998, 2000-2002 a 2005-2006, přičemž Česká republika se šetření účastnila v letech 1990, 1998 a 2002 (Balátová, 2011). Mezinárodní datové soubory pro statistickou analýzu lze získat v nizozemském datovém archivu Steinmetz, v mezinárodním archivu ICPSR, Sociologickém datovém archivu či v Centrálním archivu v Kolíně nad Rýnem (Leontiyeva, 2003).

Česká republika byla zapojena také do Evropského sociálního výzkumu (ESS), kterého se zúčastnilo dvacet zemí, a to v roce 2002. Při výzkumu byly využity hodnotové portréty jako součást nástroje Portrait Values Questionnaire (PVQ). Z výzkumů vyplynulo, že se Česká republika rozdělením proměnné hodnotové orientace nejvíce podobá Irsku, Maďarsku, Řecku a Španělsku, přičemž dominantním typem je překročení sebe sama. (Řeháková, 2006)

Významný byl také projekt realizovaný v rámci Národního programu výzkumu II. Projekt s číselným označením 2D06014 nesl název „Sdílené hodnoty a normy chování jako zdroj posilování sociální koheze a překonávání negativních dopadů sociální diferenciaci v ČR“. Cílem výzkumu bylo odhalit nové procesy sociální diferenciaci a jejich návaznost na hodnoty a normy české společnosti. Výstupem byla metodika uplatnitelná při sekundární socializaci. Zadavatelem projektu bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Hlavními řešitelskými pracovišti bylo Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES) při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a Sociologický ústav AV ČR. Řešiteli projektu byli Ing. Libor Prudký a Doc. Milan Tuček, CSc. Šetření bylo zahájeno 1. 7. 2006 a ukončeno 31. 12. 2010. (IS VAVAI, 2011)

V návaznosti na výše zmíněný projekt se ve dnech 8. - 9. listopadu 2010 uskutečnila konference s názvem „Výzkumy hodnot a diferenciaci: Sociologické pohledy“. Konferenci

uspořádalo Centrum pro sociální a ekonomické strategie (CESES) a Sociologický ústav AV ČR. Místem konání bylo Karolinum jako součást Univerzity Karlovy v Praze. Konference se zúčastnil např. Ing. Libor Prudký s projektem „Sdílení hodnot“, Miloš Havelka s příspěvkem kontinuity a diskontinuity hodnot v sociální změně, Martin Vávra s příspěvkem o hodnotách v rodině či Tomáš Čížek s tematikou hodnotové orientace studentů, kteří se připravují na pomáhající profese. (FSV CUNI, 2010)

Na výzkum hodnot se specializoval také Shalom Schwartz s aplikací metody PVQ (Portrait Values Questionnaire), která čerpala z primárního Schwartzova zkoumání hodnot (Schwartz Value Survey). Metodu PVQ hojně využívají sociální psychologové a ti, kteří zkoumají rozdílnosti v hodnotových orientacích různých kultur. Daná metoda byla aplikována i u výše zmíněného výzkumu EVS. (Řeháková, 2006)

Významná je též metoda výzkumu hodnot v podání Milтона Rokeacha. V první fázi tvorby Rokeach sestavil dva seznamy hodnot po dvanácti hodnotách. Celkově jich bylo 24 a úkolem respondentů bylo seřadit je dle míry jejich preference. Později rozšířil seznam z dvanácti hodnot na osmnáct. Sám Rokeach požil dotazník při výzkumech hodnot, veřejného mínění a násilí. Oba seznamy se v obměněných verzích užívají dodnes. (Balátová, 2011)

Analýzou hodnotových orientací v evropských společnostech se zabýval Vávra, přičemž zdrojem mu byla konceptualizace hodnot podle Shaloma Schwartze. Data pro analýzu čerpal z výzkumů European Social Survey I z let 2002 - 2003 a z European Social Survey II z let 2004 - 2005. (Balátová, 2011)

5 AXIOLOGIE

Termín *axiologie* je odvozen z řeckého slova *axios*, jež se překládá jako cenný či stojící za něco, či od řeckého slova *aksia*, což je interpretováno jako hodnota. A od řeckého slova *logos*, což značí nauku či slovo. (Prudký, 2009; Filozofický slovník, 1998) Dříve byla axiologie nazývána též timologií či timétičkou, což byla nauka o povaze hodnot a o jejich umístění v hodnotové struktuře a ve společnosti (*Filozofický slovník*, 1998).

Axiologie neboli filosofie hodnot, je filosofická disciplína, jež oblastí zájmu je problematika hodnot, jejich původ, platnost a dosah pro názorovou orientaci ve světě a pro praktické jednání (*Filozofický slovník*, 1998). Definujeme ji i též jako obor, který vymezuje, systematizuje a hierarchizuje hodnoty společně s jejich vztahy ke struktuře osobnosti a ke společnosti (Hartl a Hartlová, 2009). Sociologie vymezuje axiologii jako obecnou teorii hodnot, která je zároveň naukou o jejich funkci v procesu lidské činnosti, o vzájemných vztazích a hierarchiích a o místě ve struktuře společnosti (Maříková, 1996).

Axiologie zkoumá otázky vzniku, fungování a proměn estetických, morálních, náboženských, politických a ekonomických hodnot. Zabývá se též vzájemnými vztahy mezi člověkem, společenstvím a přírodou. (*Filozofický slovník*, 1998) V pojetí obecné teorie hledá odpovědi na základní otázku, co jsou hodnoty, zatímco v rámci dílčích společenskovedních disciplín zkoumá, co je žádoucí, hodnotné, cenné (Maříková, 1996).

Pro filosofii hodnot je podstatný cíl. Zatímco filosofie má za úkol zachytit účel hodnot a věcí, tak kauzální věda popisuje vztahy mezi nimi. Cílem v tomto smyslu se zabýval lékař a filozof H. R. Lotze, který ho pojímal jako prostředek nezbytný pro poznání rozumu a hodnoty. (*Filozofický slovník*, 1998) Axiologie bývá členěna na materiální a formální. Zatímco materiální axiologie se orientuje především na konkrétní hierarchie hodnotových systémů, tak axiologie formální konstituuje apriorní zákony dané v samotných hodnotách (Maříková, 1996).

Kořeny teorie hodnot mají svůj původ již v aténské demokracii, kdy si tehdejší filozofové začali klást otázku, co je dobré, co je blaho a oč je třeba usilovat. Od antiky až do druhé poloviny devatenáctého století existovala axiologie pouze ve formě jednoty s ontologií. Ke zlomu dochází tehdy, kdy je struktura bytí v rámci filosofických teorií pojímána jak v rovině toho, co jest, tak i v rovině toho, co má být. Teprve od sedmdesátých let dvacátého století se axiologie konstituuje jako samostatná vědní disciplína s mezioborovým uplatněním. U jejího zrodu stojí především práce R.H. Lotzeho a novokantovců H. Rickerta a W.

Windelbanda. Konstituování obecné axiologie však předcházelo zkoumání hodnot v ekonomické teorii jako prostředku analýzy společenských poměrů. (Maříková, 1996) Učení o hodnotách se v té době věnoval i E. Hartmann, který poprvé použil pojem axiologie ve smyslu určování hodnot. Samotný termín však byl zaveden až na počátku dvacátého století a to francouzským filosofem P. Lapie. Od té doby se objevuje řada axiologických teorií, např. psychologizující, objektivistická, existenciální, historická či intuitivní. Významným impulzem pro systematické výzkumy hodnot byl Nietzscheho požadavek o přehodnocování všech hodnot. Klíčovým momentem byl rozvoj odkazu M. Schelera a Brentanova odkazu ve fenomenologické axiologii. (*Filozofický slovník*, 1998)

Od přelomu 19. a 20. století se axiologie rozvíjí v několika názorových liniích. Kromě novokantovství, jež chápalo hodnoty jako transcendentální normy, se prosazovala i linie personalistického ontologismu, která zakotvovala hodnoty v božském jsoucnu. Podstatným směrem byl i psychologismus naturalistického typu, který vyvozoval hodnoty z potřeb lidského jedince. Další linii reprezentoval kulturně-historický relativismus, jenž čerpal z představy o pluralitě systémů hodnot zkoumaných historickou metodou. (Maříková, 1996)

Za zakladatele axiologie jako vědní disciplíny je mnoha autory považovaný Max Scheler. Dle Maxe Schelera jsou hodnoty obsahově určené - jsou vázány na osobu, přičemž osoba je Schelerovým ústředním pojmem. Osobu není možné zpředmětnit, jelikož je zcela jedinečná. Hodnoty jsou v Schelerově pojetí vázány na jedince jakožto na klíčové centrum aktů. Jedině on je schopen poznávat hodnotu věcí a určovat jejich cenu, která se za pomoci žebříčku hodnot na věcech zobrazuje a činí z nich statky. Výjimečné postavení zaujímá osoba božská a to z toho důvodu, že je označována za cílovou instanci lásky, která je zároveň nejvyšší hodnotou. Veškeré úsilí lidských bytostí směřuje k ní. Scheler hovoří též o souhrnných skupinách osob, kterým přisuzuje vlastní kolektivní vědomí. (Prudký, 2009)

Ve Schelerově modelu hodnotového systému jsou hodnoty uspořádány do pyramidální hierarchie, přičemž každému z hodnotových stupňů odpovídá odlišný typ osoby, společenství a akt cítění. Pro lidské jednání je typické preferování hodnot vyšších před hodnotami nižšími. Hodnoty se odrážejí na předmětech. Jsou však podobné i barvám, které se na věcech vyskytují. Hodnoty jsou ve své hodnotnosti na věcech, co nesou, nezávislé. Věcní nositelé hodnot se tak jeví jako „statky“. (Prudký, 2009)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Jedná se o smíšený výzkum provedený formou dotazníkového šetření, které je doplněné o polostrukturovaný rozhovor s použitím q-metodologie. Získaná data byla následně statisticky zpracována, vyhodnocena a interpretována.

6.1 Výzkumný problém

Za výzkumný problém relační (vztahový) jsem si zvolila: *Jaké jsou rozdíly v postojích k základním hodnotám lidského života a jaké jsou vlastní preferované hodnoty u studentů druhého ročníku navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně?*

6.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Pro účely provedení průzkumu byly stanoveny níže uvedené výzkumné otázky a hypotézy:

- 1. Změnily se podle studentů oboru sociální pedagogika hodnoty a postoje k nim ve srovnání s generací jejich rodičů?**
 - 1.1** Které hodnoty dle názoru respondentů pravděpodobně vyznávali jejich rodiče, když byli v jejich věku?
 - 1.2** Domnívají se respondenti, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti postojům, které k hodnotám pravděpodobně zaujímalы jejich rodiče?
 - 1.3** Ve kterých klíčových oblastech lidského života se podle studentů oboru sociální pedagogika hodnoty nejvíce a nejméně změnilы?
 - 1.4** Jaký postoj zaujímají studenti oboru sociální pedagogika k samotnému procesu změny uznávaných hodnot?
 - 1.5** Směrem ke kterému spektru se podle názorů studentů oboru sociální pedagogika posunulы v dnešní době primárně preferované hodnoty?

- 2. Které hodnoty jsou podle studentů oboru sociální pedagogika v dnešní době nejvíce preferovanými hodnotami v klíčových oblastech lidského života?** (rodina, práce, partnerství, víra, vzdělání, volný čas)

- 3. Které faktory podle studentů oboru sociální pedagogika v dnešní době nejvíce ovlivňují hodnotovou hierarchii jedinců?**

H1: Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou více, než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve větších městech.

H2: Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii méně, než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve větších městech.

4. Které faktory podle studentů oboru sociální pedagogika nejvíce ovlivnily jejich hodnotovou hierarchii?

5. Jaké hodnoty by měl podle názorů studentů oboru sociální pedagogika uznávat ideální sociální pedagog?

6. Které hodnoty jsou klíčové pro respondenty jakožto budoucí pracovníky v oblasti sociální pedagogiky?

6.1 Na které hodnoty kladou ve svém životě největší důraz studenti oboru sociální pedagogika?

H3: Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika kladou ve svém životě větší důraz na hodnotu „být užitečný“ než na všechny ostatní hodnoty.

6.2 K jakému spektru se podle názorů studentů oboru sociální pedagogika posunuly primárně preferované hodnoty dnešní doby?

H4: Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujmají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru.

6.3 Cíl výzkumu

Hlavním cílem mého výzkumu je snaha zjistit, zda existují odlišnosti v postojích studentů oboru sociální pedagogika k hodnotám dominujících v základních oblastech lidského života. Dalším cílem je zjistit, jaké hodnoty preferují studenti oboru sociální pedagogika jakožto budoucí pracovníci v oblasti sociální pedagogiky, a jaké hodnoty by měl dle jejich názoru uznávat ideální sociální pedagog. Mým posledním cílem je zjistit, jaké faktory nejvíce ovlivnily tvorbu hodnotové orientace u studentů oboru sociální pedagogika, a které faktory dle jejich názoru nejvíce formují hodnotovou hierarchii jedinců v současné době.

6.4 Výzkumná metoda získávání dat

Vzhledem k charakteru celého výzkumu, výzkumnému problému a stanoveným cílům výzkumu byl zvolen výzkum smíšený. V empirické části jsem k dosažení stanovených cílů použila nástroj dotazníkového šetření a to z toho důvodu, že mým cílem je zjistit, jaké jsou rozdíly v postojích všech studentů druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia obor sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k základním hodnotám lidského života, k procesu změny hodnot a k faktorům, které utváří hodnotovou hierarchii jedinců. Dotazník jsem doplnila polostrukturovanými rozhovory s vybranými respondenty a q-metodologií. Polostrukturovaný rozhovor jsem zvolila z toho důvodu, jelikož jsem chtěla zjistit bližší příčiny a důvody zvolených odpovědí v rámci dotazníkového šetření.

Důležitým krokem realizace mého průzkumu bylo logické sestavení otázek dotazníku, jelikož jeho správná koncepce byla nezbytná pro zjištění stanoveného cíle. Před realizací dotazníkového šetření byl proveden předvýzkum, který pomohl objasnit některé nedostatky dotazníku. Na základě předvýzkum byl u každé otázky zřetelně uveden počet odpovědí, které má respondent zvolit. Další nedostatky předvýzkum neodhalil.

Dotazník (Příloha č. 1) měl předem daný okruh 8 otázek a skládal se ze tří částí. V první části dotazníku byly zjišťovány údaje jako věk, pohlaví, velikost bydliště a oblast profesního zájmu respondentů v rámci sociální pedagogiky. Část druhá byla tvořena 7 vlastními otázkami. Při formulaci třetí části dotazníku jsem vycházela z výzkumného nástroje, který již řadu let využívá při svých výzkumných šetřeních o hodnotové orientaci mládeže PhDr. Petr Sak. Při volbě baterií 23 hodnot jsem vycházela z publikace „*Mládež na křižovatce*“ od PhDr. Petra Saka (2004, s. 11). Mezi uvedené hodnoty patří: zdraví, láska, přátelství, svoboda, mír, rodina a děti, životní partner, plat, koníčky, rozvoj vlastní osobnosti, demokracie, zajímavá práce, pravda/poznání, vzdělání, životní prostředí, úspěšnost v zaměstnání, majetek, soukromé podnikání, společenská prestiž, být užitečný druhým, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost. Z výše uvedených hodnot jsem vyřadila hodnotu „soukromé podnikání“, jelikož jsem toho názoru, že pracovní oblast je ve výše jmenované baterii 23 hodnot již dostatečně zastoupena. Z baterie hodnot jsem též vyřadila hodnotu „Bůh“ a to z toho důvodu, že při zadávání online dotazníku došlo k technické chybě a hodnota nebyla do výběru zařazena. K uvedeným hodnotám se respondenti vyjadřují za pomoci pětistupňové bodovací škály. Daná škála rozsah hodnot od 1

do 5, přičemž hodnota 1 vyjadřuje nízkou preferenci posuzované hodnoty a hodnota 5 naopak vyjadřuje vysokou preferenci zvolené hodnoty.

Otázka č. 1 dotazníku odpovídá na dílčí výzkumnou otázku, jež zjišťuje, které hodnoty dle názoru respondentů pravděpodobně vyznávali jejich rodiče, když byli v jejich věku. Otázka č. 2 souvisí s dílčí otázkou, která zjišťuje, zda se respondenti domnívají, že se změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně preferovali jejich rodiče. O tom, jaký postoj zaujímají ke změnám hodnot, pojednává otázka č. 3 a o spektru, směrem ke kterému se preferované hodnoty posunuly, pojednává otázka č. 4 dotazníku. Faktory, které ovlivňují jak hodnotovou orientaci dnešních jedinců i těch, které ovlivnily samotné respondenty, je možno zjistit z otázky dotazníku č. 5 a č. 6. Soubor hodnot, které by měl preferovat ideální sociální pedagog, zjišťuje otázka č. 7. Otázka č. 8 odhaluje důležitost vybraných hodnot pro samotné respondenty a jejich každodenní život.

Dotazníkové šetření proběhlo v březnu roku 2012 mezi studenty druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Jednalo se o formu on-line webového dotazníku, který byl zveřejněn na webovém portále www.vyplnto.cz a následně byl na něj zaslán odkaz na emaily všech respondentů. Dotazník byl dostupný z adresy <http://hodnoty-a-hodnotova-orientac.vyplnto.cz>. Online dotazník nebyl zpřístupněn veřejnosti, tudíž se zabránilo vyplnění možnosti dotazníku nevhodným respondentem.

Druhou užitou výzkumnou metodou byl polostrukturovaný rozhovor s předem jasně formulovanými otázkami. Výzkumné setkání proběhlo formou osobních setkání s respondenty. Čas a místo rozhovoru bylo určeno na základě možností respondentů a na vzájemné domluvě. Respondenti byli stručně seznámeni s obsahem rozhovoru. Součástí bylo i ujištění o anonymitě a informovaný souhlas. V průběhu rozhovoru bylo přihlédnuto k jeho spontánnosti. Doba trvání jednoho rozhovoru byla přibližně 15 minut. V rámci polostrukturovaného rozhovoru byla využita Q-metodologie. Jedná se o skupinu psychometrických a statistických procedur, které je výhodné aplikovat zejména ve výzkumech, ve kterých je cílem zjistit, jak vybraná skupina respondentů hodnotí určitou množinu objektů. Zkoumaným osobám je předložen balíček karet, na nichž jsou uvedeny objekty, které se mají hodnotit. Karty, jinak též Q-typy, se třídí podle zadaného kritéria, např. podle významu či důležitosti pro danou osobu (Chráska, 2007).

Neutrálnost postoje jsem vyjádřila neutrálností formulace otázek (Hendl, 2005). Otázky pokládané v rámci polostrukturovaného rozhovoru zní následovně:

- *Jaké hodnoty dle Vašeho názoru pravděpodobně vyznávali Vaši rodiče, když byli ve Vašem věku?*
- *Myslíte si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně vyznávali Vaši rodiče?*
- *Pokud ano, co si myslíte, že bylo důvodem jejich změny? Jaký zaujímáte Vy osobně postoj k samotnému procesu změny uznávaných hodnot?*
- *Směrem ke kterému spektru se dle Vašeho názoru posunuly v dnešní době primárně preferované hodnoty?*
- *Ve kterých klíčových oblastech lidského života (rodina, pracovní oblast, partnerství, vzdělání, víra, zdraví, volný čas) se dle Vašeho názoru hodnoty nejvíce a nejméně změnilы?*
- *Co si myslíte, že je příčinou daných klíčových změn?*
- *Popište prosím, na které hodnoty klade dle Vašeho názoru dnešní společnost největší důraz? Proč si myslíte, že zrovna na Vámi řečené hodnoty?*
- *Které faktory v dnešní době dle Vašeho názoru nejvíce ovlivňují a formují hodnotovou hierarchii jedinců? A proč zrovna Vámi uvedené faktory? Který faktor dle Vašeho názoru nejvíce ovlivnil a formuloval Vaši hodnotovou hierarchii?*
- *Jaké hodnoty by měl dle Vašeho názoru uznávat ideální sociální pedagog?*
- *Na které hodnoty kladete ve Vašem životě největší důraz Vy?*
- *Uvědomil/a jste si něco během rozhovoru? Je něco, co byste mi chtěl/a ještě říct?*

Otázka „Na které hodnoty kladete ve Vašem životě největší důraz Vy?“ bude zpracována aplikací q-metodologie.

6.5 Proměnné

Proměnnou je pedagogický jev nebo vlastnost, která se ve výzkumu mění – tedy nabývá různých hodnot. (Chráska, 2007)

V tomto výzkumu se objevují několik následujících proměnných:

- pohlaví respondentů
- věk respondentů
- místo bydliště respondentů
- oblast profesního zájmu v rámci sociální pedagogiky
- postoje respondentů

6.6 Definice pojmů

Hodnota je určitou vlastností, kterou jedinec přiřazuje činnostem, situacím a objektům (Hartl a Hartlová, 2009). Je to důvod, kvůli kterému jedinec o něco usiluje a něco uskutečňuje (Bakešová, 2009).

Hodnotová orientace je soustava hodnot, která je formována na základě toho, že způsoby hodnocení a hodnoty se od sebe odlišují a to nejen z hlediska obsahu, ale i pravidly seskupování (Maříková, 1996). Je souborem hodnot, které jsou uspořádány do hierarchie, a které jsou přijímány jedincem, skupinou a společenstvím (Gobelová, 2008).

Hodnocení je složitý psychický proces, v němž je vztahová stránka mezi objektem a subjektem regulována intenzitou a kvalitou stávající hodnoty. Hodnocení představuje vnímání událostí, činů, věcí a jednání skrze hodnoty jedince (Cakirpaloglu, 2004).

Axiologie je obor, který vymezuje, systematizuje a hierarchizuje hodnoty společně s jejich vztahy ke struktuře osobnosti a ke společnosti (Hartl a Hartlová, 2009).

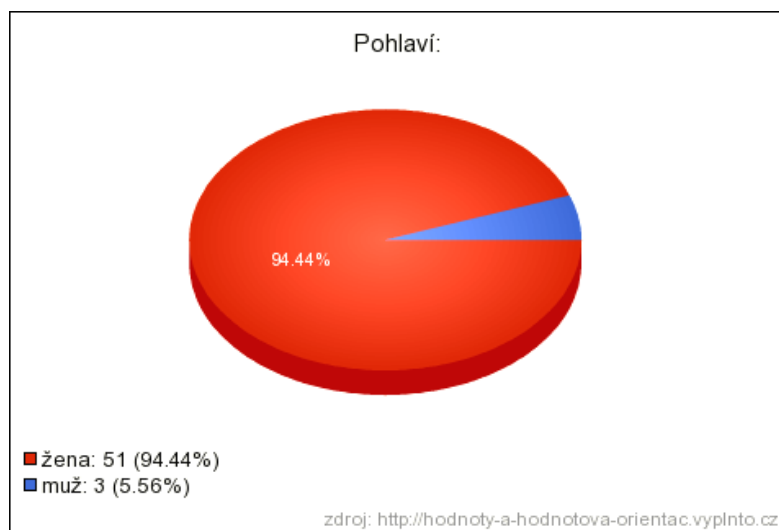
Mladá dospělost je obdobím od 20 do 35 let, kdy klíčovými psychickými znaky tohoto období je relativní chování a svobodné rozhodování jedince, samostatnost, nesení zodpovědnosti za své činy a rozhodnutí i zodpovědnost ve vztahu k druhým lidem (Vágnerová, 1999).

Sociální pedagog je profesionální pracovník, který řídí a organizuje na profesní úrovni výchovný proces a působí na jiné (děti, mládež, dospělé) ve směru jejich žádoucího optimálního osobnostního rozvoje (Kraus a Poláčková, 2001, s. 34).

6.7 Charakteristika výzkumného vzorku

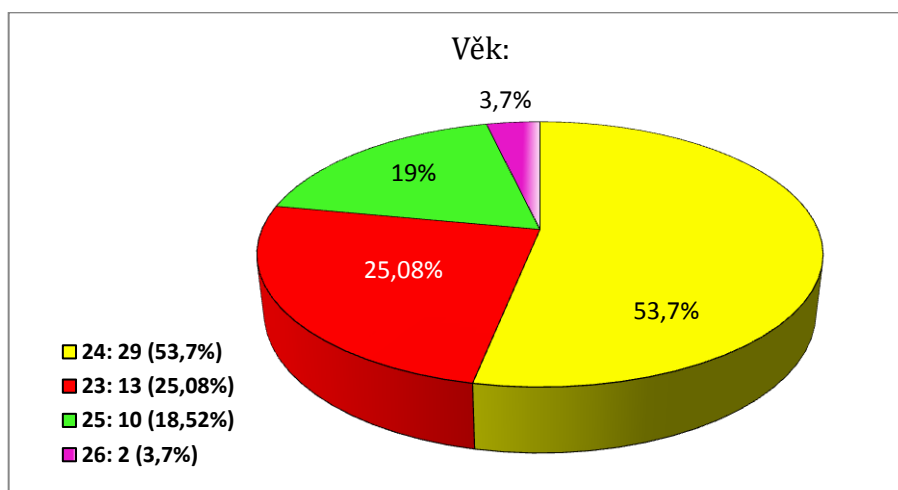
Výzkumný vzorek pro dotazníkové šetření tvoří 54 respondentů ženského a mužského pohlaví ve věku 23 až 26 let. Jedná se o studenty druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia obor sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Výzkumný vzorek pro polostrukturovaný rozhovor čítá 5 respondentů vybraných ze studentů druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia obor sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Respondenti byli vybráni na základě záměrného (účelového) výběru. Charakteristickým rysem tohoto výběru je, že o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda. (Chráska, 2007)

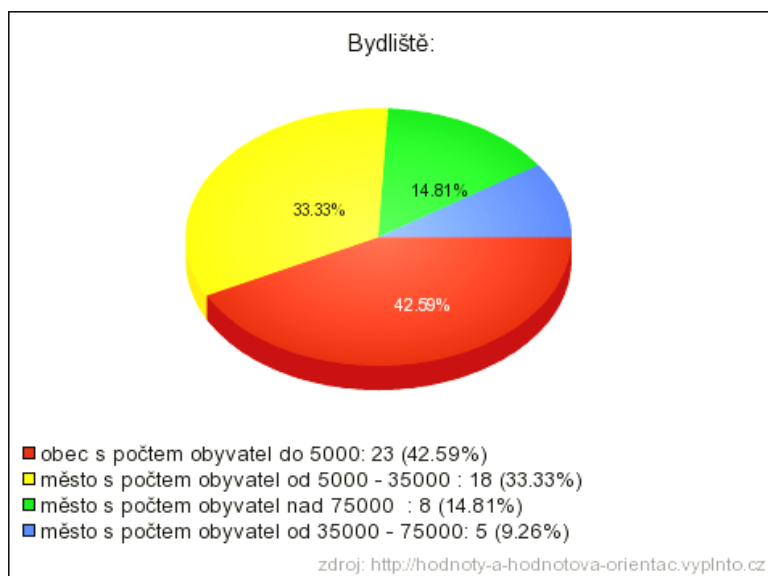
Graf 1. Složení respondentů dle pohlaví

Výzkumný vzorek tvořilo celkem 54 respondentů z řad studentů druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia obor sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ženy byly zastoupeny v počtu 51, což představovalo celkem 94,44 % z celého výzkumného vzorku. Muži byli zastoupeni v počtu 3, což tvořilo zbylých 5,56 % z celého výzkumného vzorku.

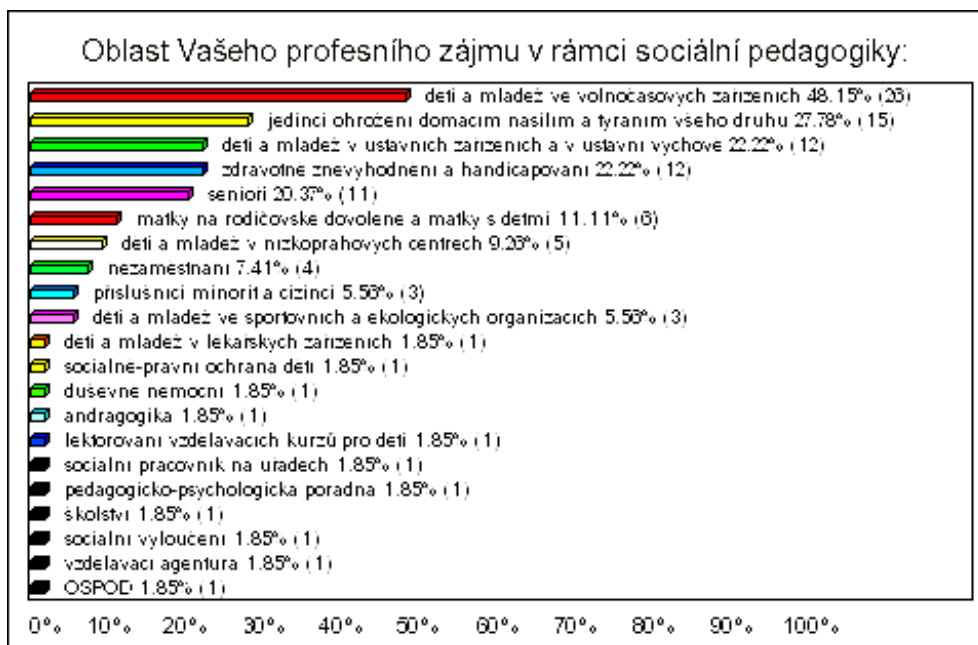
Graf 2. Složení respondentů dle věku

Ve výzkumném vzorku bylo zastoupeno celkem 54 respondentů. Z hlediska kritéria věku byli ve výzkumném vzorku nejvíce zastoupeni respondenti ve věku 24 let a to v počtu 29 (53,7 %). Respondenti ve věku 23 let zodpověděli dotazník třináctkrát (25,08 %) a respondenti ve věku 25 let jej vyplnili v celkovém součtu desetkrát (18,52 %). Nejméně byli ve výzkumném vzorku z hlediska věkové hranice zastoupeni respondenti ve věku 26 let, kteří se výzkumu zúčastnili dvakrát (3,7 %).

Graf 3. Složení respondentů dle bydliště

Celkem 23 (42,59 %) respondentů pocházelo z obce s počtem obyvatel do 5000. Z města s počtem obyvatel od 5000 do 35000 pocházelo 18 (33,33 %) respondentů. Město s počtem obyvatel od 35000 do 75000 bylo ve výzkumném vzorku zastoupeno nejméně - a to jen v 5 (9,26 %) případech. Ve městě s počtem obyvatel nad 75000 žije celkem 8 (14,81 %) zúčastněných respondentů.

Graf 4. Oblast profesního zájmu respondentů v rámci sociální pedagogiky

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce preferovanou oblastí profesního zájmu je u respondentů práce s dětmi a mládeží ve volnočasových zařízeních, což zvolilo 26 (48,15

%) respondentů. Upřednostňovaná byla též práce s jedinci ohroženými násilím a týráním a to pro 15 (27,78 %) respondentů či práce s dětmi v ústavních zařízeních a ústavní výchově a to u 12 (22,22 %) respondentů. Podobné se umístila práce s osobami zdravotně znevýhodněnými a handicapovanými (12; 22,22 %) a práce se seniory (11; 20,37 %). Téměř totožných hodnot s minimálními rozdíly získala práce s matkami na rodičovské dovolené (6; 11,11 %), nízkoprahová zařízení (5; 9,26 %), práce s nezaměstnanými (4; 7,41 %), s příslušníky minorit a cizinci (3; 5,56 %) či mládež ve sportovních zařízeních (3; 5,56 %). Pouze jeden (1,85 %) respondent zvolil práci s dětmi a mládeží v lékařských zařízeních.

6.8 Způsob zpracování dat

Pro zpracování dat získaných v rámci dotazníkového šetření jsem použila software Statistica Base 10.

Při ověřování hypotéz jsem postupovala podle následujících bodů:

1. stanovím si druh testu
2. formuluji nulovou hypotézu (H_0) a alternativní hypotézu (H_A)
3. vytvořím tabulku pozorovaných a očekávaných četností
4. zvolím hladinu významnosti α ($0,05 = 5\%$)
5. vypočítám hodnotu tzv. testového kritéria podle vzorce
$$x^2 = \frac{(p-o)^2}{o}$$
6. vypočítanou hodnotu testového kritéria chí-kvadrát srovnám s kritickou hodnotou, kterou najdu ve statistických tabulkách
7. učiním závěr o prokázání či neprokázání alternativní hypotézy (zamítnutí či nezamítnutí nulové hypotézy)

Nulová hypotéza (H_0) je předpokladem, že mezi sledovanými jevy není vztah. Alternativní hypotéza (H_A) je naopak předpokladem, že mezi sledovanými jevy vztah (souvislost, rozdíl) existuje.

Hypotéza číslo 1 předpokládá, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel. Proměnnými jsou zde bydliště a faktory, které nejvíce ovlivnily a formovaly hodnotovou orientaci respondentů. Nabídnutými faktory byla rodina, přátelé/vrstevníci, škola/vzdělávání, partner, média a jiné, a v dotazníku byly zjišťovány otázkou číslo 6. Jelikož se jedná o dvě nominální proměnné, použila jsem při vyhodnocení H_1 test dobré shody chí-kvadrát.

Hypotéza číslo 2 předpokládá, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech do 35000 obyvatel. Proměnnými jsou zde bydliště respondenta a faktory, které nejvíce ovlivnily a formovaly jeho hodnotovou orientaci. Jelikož se jedná o totožné faktory jako u hypotézy číslo 1, zněla též i nabídka možných faktorů totožně. Faktory byly opět zjišťovány dotazníkovou otázkou číslo 6. Protože se jedná o dvojici nominálních proměnných, zvolila jsem test dobré shody chí-kvadrát.

Předpokladem pro hypotézu číslo 3 je, že studenti oboru sociální pedagogika kladou ve svém životě větší důraz na hodnotu „být užitečný“ než na všechny ostatní hodnoty. Při vyhodnocování tabulky s baterií dvaceti tří hodnot od PhDr. Petra Saka jsem u každé hodnoty spočítala její aritmetický průměr - index dané hodnoty. Z konstrukce bodovací škály je přitom zřejmé, že čím vyšší byla hodnota tohoto indexu, tím vyšší byla preference příslušné hodnoty u respondentů a naopak. Tento postup jsem aplikovala při vyhodnocování tabulky hodnot u každého respondenta. Nakonec jsem indexy hodnot od každého respondenta v každé kategorii sečetla s indexy hodnot zbylých respondentů. Za použití takto získaných indexů bylo možné sestavit žebříček preferovanosti hodnot sestupně od nejvíce preferovaných po nejméně preferované.

Předpokládanou domněnkou v hypotéze číslo 4 je, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru. Proměnnými je zde postoje respondentů k procesu změny hodnot, který zjišťovala položka číslo 3 dotazníku, a domnělé spektrum, ke kterému se dle respondentů posunuly v dnešní době nejvíce preferované hodnoty. Směr posunu spektra zjišťovala položka číslo 4 dotazníku, kde bylo na výběr spektrum prosociální, materiální a duchovní. Jelikož byly proměnné určené jako ordinální a nominální, zvolila jsem pro výpočet test dobré shody chí-kvadrát.

Data získaná polostrukturovaný rozhovorem jsem fixovala na záznamové zařízení. Poté jsem provedla transkripci rozhovorů z audiozáznamu a převedla tak digitální data do textové podoby psaného slova. Provedla jsem též redukci prvního řádu. Pro minimalizaci systematických a nesystematických vlivů jsem provedla kontrolu transkripce opakovaným poslechem a kontrolu transkripce prostřednictvím jednoho z respondentů polostrukturovaného rozhovoru. Následně jsem použila metodu otevřeného kódování, kdy jsem hledala a pojmenovávala nalezené jednotky, které byly nositelem podstatných informací. Tím se

postupně vytvářely kategorie, pod které jsem významově podobné kódy seřazovala. Při výzkumu jsem dodržovala etické zásady výzkumu. Poskytla jsem respondentům informovaný souhlas. Také jsem dodržela anonymitu respondentů, přičemž každý respondent měl možnost účast na výzkumu odmítnout.

Ve všech krocích při získávání informací může dojít k jejich zkreslení, k nevhodné transformaci informace. Zkreslení může vzniknout náhodně i záměrně.

6.8.1 Ověření hypotézy č. 1

Hypotéza číslo (H1) jedna zní: **Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel.**

Při stanovení hypotéz H1 jsem pod termín „město“ zahrнула i vesnice a obce s počtem obyvatel do 35000.

Formuluji nulovou a alternativní hypotézu:

(H0) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou ve stejné míře jako studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel.

(HA) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel.

Tab. 1. Pozorované četnosti HI

Bydliště	Rodina	Přátelé, vrstevníci	Škola, vzdělávání	Partner	Média	Jiné	Σ
1.	15	3	5	0	0	0	23
2.	14	3	1	0	0	0	18
3.	5	0	0	0	0	0	5
4.	3	2	0	3	0	0	8
Σ	37	8	6	3	0	0	54

Tab. 2. Očekávané četnosti HI

Bydliště	Rodina	Přátelé, vrstevníci	Škola, vzdělávání	Partner	Média	Jiné	Σ
1.	15,8	3,4	2,6	1,3	0	0	23
2.	12,3	2,7	2,0	1,0	0	0	18
3.	3,4	0,7	0,5	0,3	0	0	5
4.	5,5	1,2	0,9	0,4	0	0	8
Σ	37	8	6	3	0	0	54

Číslo 1 reprezentuje obec s počtem obyvatel do 5000. Číslo 2 značí město s obyvateli od 5000 do 35000. Číslo 3 se týká města s počtem obyvatel od 35000 do 75000. Číselná hodnota 4 je přiřazena městu s počtem obyvatel nad 75000. P značí pozorovanou četnost a O reprezentuje očekávanou četnost. K vyhodnocení hypotézy jsem použila test Chi-kvadrát. Na základě statistického výpočtu byla určena výsledná hodnota $p = 0,002936$. Jelikož je výsledná hodnota $p < 0,05$, zamítáme H_0 a přijímáme H_A . Tento závěr přijímáme s jistotou 95 %. Platí tedy, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni rodinou více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel.

6.8.2 Ověření hypotézy č. 2

Hypotéza číslo dva (H2) byla formulována následovně: **Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech do 35000 obyvatel.**

Při stanovení hypotéz H2 jsem pod termín „město“ zahrнула i vesnice a obce s počtem obyvatel do 35000.

Formuluji nulovou a alternativní hypotézu:

(H0) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii ve stejné míře jako studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech do 35000 obyvatel.

(HA) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech do 35000 obyvatel.

Tab. 3. Pozorované četnosti H2

Bydliště	Rodina	Přátelé, vrstevníci	Škola, vzdělávání	Partner	Média	Jiné	Σ
1.	15	3	5	0	0	0	23
2.	14	3	1	0	0	0	18
3.	5	0	0	0	0	0	5
4.	3	2	0	3	0	0	8
Σ	37	8	6	3	0	0	54

Tab. 4. Očekávané četnosti H2

Bydliště	Rodina	Přátelé, vrstevníci	Škola, vzdělávání	Partner	Média	Jiné	Σ
1.	15,8	3,4	2,6	1,3	0	0	23
2.	12,3	2,7	2,0	1,0	0	0	18
3.	3,4	0,7	0,5	0,3	0	0	5
4.	5,5	1,2	0,9	0,4	0	0	8
Σ	37	8	6	3	0	0	54

Číslo 1 reprezentuje obec s počtem obyvatel do 5000. Číslo 2 značí město s obyvateli od 5000 do 35000. Číslo 3 se týká města s počtem obyvatel od 35000 do 75000. Číselná hodnota 4 je přiřazena městu s počtem obyvatel nad 75000. P reprezentuje pozorovanou četnost a O označuje četnost očekávanou. K vyhodnocení hypotézy jsem použila test Chíkvadrát. Na základě provedeného statistického výpočtu byla určena výsledná hodnota $p = 0,002936$. Protože je finální hodnota $p < 0,05$, zamítáme H_0 a přijímáme H_A . Tento závěr přijímáme s jistotou 95 %. Platí tedy, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni médii více než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech do 35000 obyvatel.

6.8.3 Ověření hypotézy č. 3

Hypotéza číslo tři (H3) je definována: **Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika kladou ve svém životě větší důraz na hodnotu „být užitečný“ než na všechny ostatní hodnoty.**

Tab. 5. *Hodnotový žebříček studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati doplněný o zjištěné indexy*

Poř.	Hodnota	Průměr	Rozptyl
1	Zdraví	4.815	0.225
2	Láska	4.722	0.312
3	Přátelství	4.481	0.324
4	Svoboda	4.130	0.594
5	Mír	4.296	0.616
6	Rodina a děti	4.481	0.546
7	Životní partner	4.593	0.464
8	Plat	3.556	0.617
9	Koníčky a zájmy	3.833	0.398
10	Rozvoj vlastní osobnosti	4,000	0.556
11	Demokracie	3.889	0.580
12	Zajímavá práce	3.889	0.506
13	Pravda/poznání	3.648	1.080
14	Vzdělání	3.833	0.546
15	Životní prostředí	3.722	0.608
16	Úspěšnost v zaměstnání	3.778	0.469
17	Majetek	3.370	0.418
18	Společenská prestiž	3.148	0.867
19	Být užitečný druhým	3.907	0.380
20	Veřejně prospěšná činnost	3.278	0.682
21	Politická angažovanost	1.944	0.645

Výše jsou uvedeny výsledky preferovaných hodnot studenty oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Pro lepší přehlednost, názornost a orientaci jsem zjištěné výsledky hierarchicky seřadila od nejvíce preferovaných hodnot po nejméně preferované, což je patrné v tabulce č. 6.

Tab. 6. *Hodnotový žebříček studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati doplněný o seřazené indexy*

Poř.	Hodnota	Průměr	Rozptyl
1	Zdraví	4.815	0.225
2	Láska	4.722	0.312
3	Životní partner	4.593	0.464
4	Rodina a děti	4.481	0.546
5	Přátelství	4.481	0.324
6	Rodina a děti	4.481	0.546
7	Mír	4.296	0.616
8	Svoboda	4.130	0.594
9	Rozvoj vlastní osobnosti	4,000	0.556
10	Být užitečný druhým	3.907	0.380
11	Zajímavá práce	3.889	0.506
12	Demokracie	3.889	0.580
13	Koníčky a zájmy	3.833	0.398
14	Vzdělání	3.833	0.546
15	Úspěšnost v zaměstnání	3.778	0.469
16	Životní prostředí	3.722	0.608
17	Pravda/poznání	3.648	1.080
18	Majetek	3.370	0.418
19	Veřejně prospěšná činnost	3.278	0.682
20	Společenská prestiž	3.148	0.867
21	Politická angažovanost	1.944	0.645

Z výsledků uvedeného žebříčku hodnot je patrné, že pro studenty druhého ročníku prezenčního, navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně je nejdůležitější hodnotou zdraví (4.815). Dalšími primárně upřednostňovanými hodnotami je láska (4.722) a životní partner (4.593), na něhož navazuje hodnota rodina a děti a přátelství, které byly v odpovědi zastoupeny totožně (4.481). Domnívám se, že výše zmíněné hodnoty jsou v žebříčku zastoupeny nejmarkantněji z toho důvodu, že

většinu respondentů ze studentů oboru sociální pedagogika reprezentují osoby ženského pohlaví (94,44%). Střední důležitost byla přisuzována hodnotám mír, svoboda a rozvoj vlastní osobnosti, které byly v žebříčku hodnot umístěny na 7. až 9. místě. Altruistická hodnota být užitečný druhým, u které jsem se domnívala, že bude u respondentů zastoupena na jednom z prvních míst, se nacházela téměř ve středu žebříčku hodnot a to na 10. místě. Zajímavé práci, demokracii, koníčkům a vzdělání byla přisuzována střední důležitost, jelikož se umístily mezi 11. až 14. místem žebříčku. Menší úrovně důležitosti nabyly hodnoty úspěšnost v zaměstnání, ekologická hodnota životní prostředí, pravda a materiální hodnota majetek. Nejnižší důležitost pro respondenty měla altruistická hodnota veřejně prospěšná činnost, společenská prestiž a politická angažovanost.

6.8.4 Ověření hypotézy č. 4

Hypotéza číslo čtyři (H4) má znění: **Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru.**

Formuluji nulovou a alternativní hypotézu:

(H0) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly ke stejnému spektru, jako se domnívají studenti, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše pozitivní nebo zcela pozitivní vztah.

(H1) Předpokládám, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru.

Tab. 7. Pozorované četnosti H4

Odpověď	Prosociální	Materiální	Duchovní	Σ
0	3	4	1	8
2	3	15	0	18
3	0	28	0	28
Σ	6	47	1	54

Tab. 8. Očekávané četnosti H_4

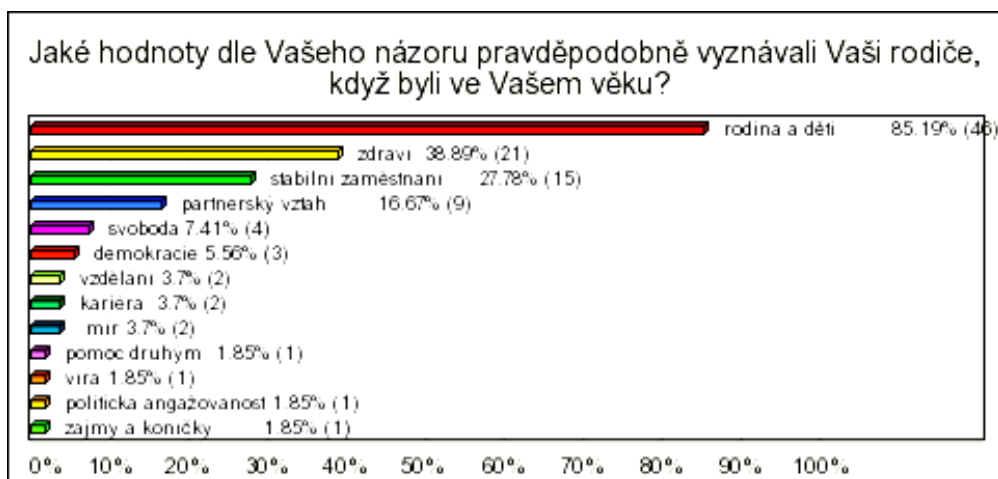
Odpověď	Prosociální	Materiální	Duchovní	Σ
0	0,9	7	0,2	8
2	2,0	16	0,3	18
3	3,1	24	0,5	28
Σ	6	47	1	54

Výše uvedená 0 v tabulce reprezentuje respondenty, kteří nezodpovídali profilovou otázku umístěnou v dotazníku, která je nezbytná pro potvrzení či vyvrácení hypotézy č. 4. Daných 8 respondentů tuto otázku nezodpovědělo z důvodu, že nesplnili kritéria pro její vyplnění. Číslo 2 v tabulce značí odpovědi respondentů, kteří zaujímají k procesu změny hodnot „spíše pozitivní“ postoj. Číslo 3 v tabulce značí odpověď „spíše negativní“. Písmeno P je označením pro pozorovanou četnost a O je označením pro četnost očekávanou. K vyhodnocení hypotézy jsem použila test Chí-kvadrát. Na základě provedeného statistického výpočtu byla určena výsledná hodnota $p = 0,002756$. A jelikož je výsledná hodnota $p < 0,05$, zamítáme H_0 a přijímáme H_A . Tento závěr přijímáme s jistotou 95 %. Platí tedy, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru.

6.9 Interpretace výsledků dotazníkového šetření

Přesto, že hypotézy byly již ověřeny v předešlé části práce, ráda bych zde zmínila zajímavosti, které vplynuly z provedeného dotazníkového šetření.

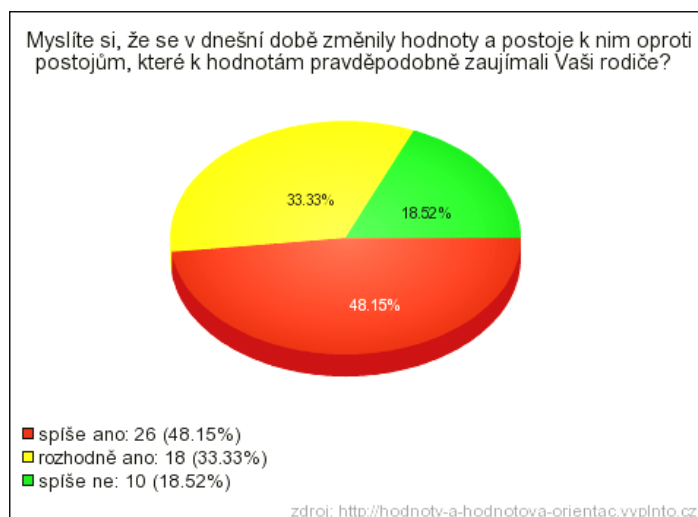
Otázka č. 1: Jaké hodnoty dle Vašeho názoru pravděpodobně vyznávali Vaši rodiče, když byli ve Vašem věku?

Graf 5. Hodnoty pravděpodobně preferované rodiči respondentů

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že dle domnění respondentů, preferovali jejich rodiče nejvíce hodnotu rodiny a dětí, což zvolilo 46 (85,19 %) dotázaných. Velmi důležité bylo i zdraví (21; 38,89 %), stabilní zaměstnání (15; 27,78 %) ale i partnerský vztah (9; 16,67 %). Ve stejné míře byla preferovaná svoboda, demokracie, vzdělání, kariéra a mír. Zbylé hodnoty - pomoc druhým, víra, politická angažovanost, zájmy a koníčky - nebyly dle názoru respondentů pro jejich rodiče v té době, kdy žili, klíčové.

Otázka č. 2: Myslíte si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně zaujímali Vaši rodiče?

Graf 6. Změna hodnot a postojů k nim v současné době

Téměř polovina respondentů (26; 48,15 %) se domnívá, že se v dnešní době hodnoty a postoje k nim spíše změnilы. Osmnáct (33,33 %) respondentů je toho názoru, že se postoj

k hodnotám rozhodně změnil. Opačného názoru je zbylých 10 (18,52 %) respondentů, podle nichž se v dnešní době hodnoty a postoje k nim spíše nezměnily.

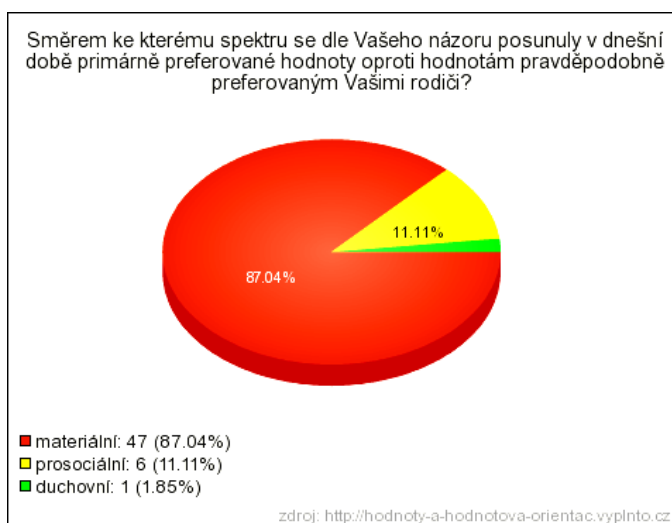
Otázka č. 3: Jaký zaujímáte Vy osobně postoj k samotnému procesu změny uznávaných hodnot?

Graf 7. *Postoj respondentů k procesu změny hodnot*

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že větší polovina (24; 52,17 %) vnímá změnu hodnot spíše negativně. Naopak 17 (36,96 %) respondentů hodnotí změnu hodnot spíše pozitivně. Za zcela negativní označili změnu hodnot 4 (8,7 %) respondenti. Pouze 1 (2,17 %) respondent se domnívá, že změna směrem k dnešním preferovaným hodnotám je zcela pozitivní.

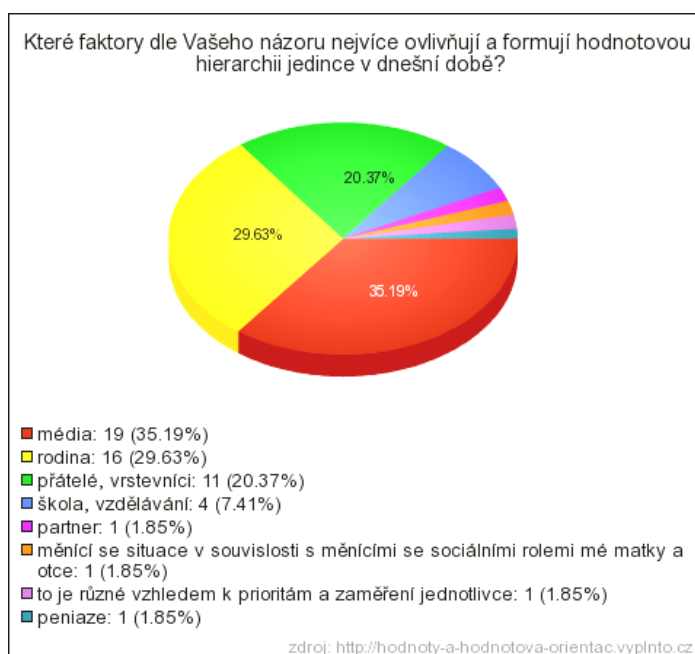
Otázka č. 4: Směrem ke kterému spektru se dle Vašeho názoru posunuly v dnešní době primárně preferované hodnoty?

Graf 8. *Spektrum, ke kterému se posunuly hodnoty*

Hodnoty se dle převážné většiny odpovědí respondentů posunuly ke spektru materiálnímu. Danou odpověď zvolilo celých 47 (87,04 %) respondentů. Výsledky zjištěné dotazníkovým šetření v tomto bodě korelují i s většinovými odpověďmi respondentů, které byly získány v rámci polostrukturovaného interview. Pouze 6 (11,11 %) respondentů se domnívá, že se preferované hodnoty posunuly k oblasti prosociální. Jen 1 (1,85 %) je přesvědčen, že se tématica hodnot přemístila ke spektru duchovnímu.

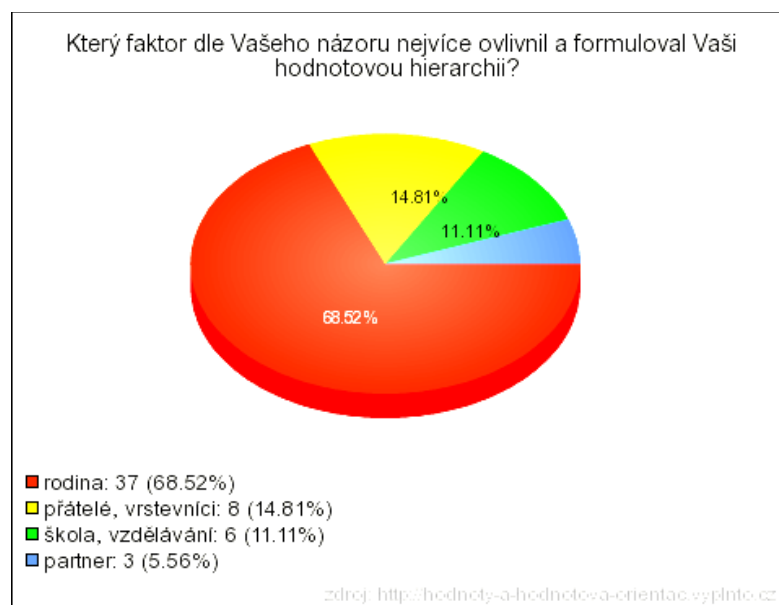
Otázka č. 5: Které faktory dle Vašeho názoru nejvíce ovlivňují a formují hodnotovou hierarchii jedince v dnešní době?

Graf 9. Faktory, které ovlivňují tvorbu hodnot u dnešních jedinců

Podle názorů respondentů formuje hodnotovou hierarchii dnešních jedinců jak rodina (16; 29,63 %), tak i média (19; 35,19 %). Znatelný vliv mají i přátelé a vrstevníci (11; 20,37 %). Jistý vliv má i škola (4; 7,41 %) a partner (1; 1,85 %). Jelikož byla v nabídce odpovědí i možnost „jiné“, tři respondenti uvedli vlastní faktory. Objevil se zde vliv peněz a měnící se situace v souvislosti s měnícími se sociálními rolmi rodičů.

Otázka č. 6: Který faktor dle Vašeho názoru nejvíce ovlivnil a formoval Vaši hodnotovou hierarchii?

Graf 10. Faktory, které ovlivnily tvorbu hodnot u respondentů

Z výsledného grafu je patrné, že ještě za období mládí dotázaných respondentů měla na tvorbu jejich hodnotové orientace největší vliv rodina, jejich blízcí (37; 68,52 %). V podobné míře je ovlivňovali přátelé a vrstevníci (8; 14,81 %) a škola se vzděláváním (6; 11,11 %). Minimální vliv na tvorbu hodnotové orientace respondentů měli jejich partneři (3; 5,56 %). Z grafu je patrné, že zde nejsou jako ovlivňující faktory uvedena média, i přesto, že v nabízených odpovědích zastoupena byla.

Otázka č. 7: Jaké hodnoty by měl dle Vašeho názoru uznávat ideální sociální pedagog?

Z výsledků použití čárkovací metody vyplynulo, že mezi první tři hodnoty, které by měl uznávat sociální pedagog, patří pomoc druhým, tolerance a rodina s dětmi. Dané hodnoty uvedlo 17-15 respondentů. Dalšími často uváděnými hodnotami byla empatie (14), zdraví (10), svoboda (9) a prosociálnost (7). Důraz byl kladen i na přátelství (7), prosociálnost (7), vzdělání, což uvedlo 6 respondentů, a na rovnost (5). Totožnou hodnotu měla láska, sebe-rozvoj jedince, spravedlnost, morální chování, respekt, víra a kariéra, kdy každé v průměru uvedli 3 - 4 respondenti.

6.10 Interpretace výsledků kvalitativního výzkumu

S výsledky výzkumu se seznámíme na základě kategorií a grafického vyjádření s komentářem. Zkratky uvedené před kódy značí respondenta a pořadí, které mu bylo během rozhovoru přiděleno. Například označení „R1“ značí, že uvedenou myšlenku vyslovil respondent s pořadovým číslem jedna. Zkratky, které mají v označení písmeno K značí, že se jedná o kód, přičemž přidělené číslo kódu odkazuje na konkrétní kód, kterému bylo dané číslo mnou přiřazeno. Například označení kódu „K1“ odkazuje na kód s názvem „Pokrok“.

Pro zjednodušení jsem označení pro respondenty a kódy sloučila do jedné symbolické podoby, kdy výsledná zkratka bude mít podobu (**RxKx**). Přičemž písmeno **R** značí respondenta, písmeno **K** značí kód a písmeno **X** odkazuje na přidělené číslo. Například (R1K1) znamená, že se jedná o myšlenky respondenta číslo 1, které se vztahují ke kódu číslo 1.

6.10.1 Kategorie

Vzniklými kódy a posléze hledáním společných témat a provázaností, bylo vytvořeno následujících 7 kategorií:

Tvůrci a hybatelé

Úspěšný materialismu

V mediální pasti

Tradiční, ale stále dobré

Být člověkem

Rodina dnes

Klady a zápory

6.10.1.1 Tvůrci a hybatelé

Kategorie byla vytvořena na základě následujících vybraných kódů:

Pokrok (K1), Informační technologie (K2), Režim (K3), Nabyté zkušenosti (K4), Společnost (K5).

Hybatelé a tvůrci jsou ti, co ovlivňovali, přizpůsobovali a měnili hodnoty a hodnotovou orientaci jedinců. A stále ji ovlivňují a mění – a to buď záměrně s určitým zjevným či skrytým cílem či nezáměrně. Není však zcela určené, zda se jedná o hybatele a tvůrce v pozi-

tivním slova smyslu nebo v negativním slova smyslu. Pro každého jedince může mít určitá změna zcela odlišný význam než pro jedince dalšího.

Podle názorů většiny respondentů byl v období, kdy jejich rodiče byli stejně staří jako sami respondenti, výrazným tvůrcem hodnot vládnoucí režim. Jak říká (R4K3): „*Já si myslím, že ty hodnoty byly hodně jiné, než ty, co mám já, protože naši vyrůstali za socialismu.*“ Podobného názoru je i další z respondentů, podle něhož (R1K3): „*...ty hodnoty šly i s tou dobou. Za komunismu byly určitě jiné hodnoty než dnes.*“ K tomuto názoru se přiklání i další respondent, který si myslí (R5K3): „*... že ty hodnoty byly hodně jiné, než ty, co mají mladí lidé teď v mém věku, protože rodiče žili v době komunismu.*“ Z toho důvodu se respondent též domnívá (R5K3): „*... že pro ně byla důležitější tím pádem svoboda. Mnozí z nich by určitě rádi projevíli svůj názor na to, co se děje ve společnosti, ale báli se vládnoucího režimu, o svoje rodiny, pracovní místo apod.*“

Důvodem změny byla i celková změna společnosti a její posun. Dle jednoho z respondentů (R1K2): „*Jdou hodně dopředu i informační technologie, média.*“ Jedním respondentem jsou informační technologie vnímány spíše negativně a to z toho důvodu (R2K2): „*... že mládež tráví víc času na počítači a podobně, tak se to zhoršuje spíš tím negativním směrem.*“ Někteří však informační technologie a jejich rozvoj vítají, jelikož díky nim (R5K2): „*... člověk není zavřený „v kleci“ jednoho státu, ale ví, co se děje i jinde ve světě. Poznává jiné kultury, nové názory, a to ho ovlivňuje.*“ Podle respondenta R5 je pokrok nezastavitelný a chápaný (R5K1): „*... jako nutný vývoj společnosti a tím pádem i jedince.*“

Za jednoho z možných tvůrců a hybatelů hodnot byl jedním respondentem označen dosažený věk a nabyté zkušenosti. Jelikož jak říká (R1K4): „*... čím je člověk starší, tak si opravdu uvědomuje, co je pro něho důležité a co už až tak ne,*“ a to z toho důvodu, že: „*... těmi zkušenostmi k tomu člověk dojde. Z věcí, ze kterých jsem si dřív dělala těžkou hlavu, tak nad nimi teď mávnu rukou a říkám, že důležité je teď úplně něco jiného.*“

6.10.1.2 Úspěšný materialismus

Pro tuto kategorii se staly stěžejní následující kódy:

Moc peněz (K6), Ostré lokty (K7), Jen Já (K8), Mít co nejvíc (K9), Konzum (K10), Úspěch (K11), Egoismus (K12).

Kategorie „Úspěšný materialismus“ vznikla z kombinace materiálních hodnot, na které se dle převážné většiny respondentů klade v dnešní době primární výraz, a z přídavného jmé-

na úspěšný, které charakterizuje požadavek na dnešního jedince. Jelikož kdo není úspěšný, jakoby nebyl hoděn pozornosti a ocenění společnosti.

Jak řekl hned na počátku (R1K6): „*Všeobecně se říká, že jdou teď hodně dopředu materiální hodnoty*“ a dodává „*teď je to hodně, všude a všechno o penězích.*“ Podobného názoru je i další z respondentů (R2K9), který souhlasí s tím, že se hodnoty posunuly „*... určitě ke směru materiálnímu*“ a to z toho důvodu (R2K9): „*... protože ve společnosti je důraz kladen na to, kolik věcí člověk má, na majetek, na to, aby měl co nejvíce věcí a aby byl co nejúspěšnější. A podle toho se potom ten člověk posuzuje.*“ Opět se dostávají do popředí peníze a to proto, že (R2K6): „*Největší hodnotu má ten, kdo má nejvíc věcí, vydělává nejvíc peněz. Kdo má nejmodernější zařízení - ať už počítač nebo mobil, různé přehrávače ...*“ Podle respondenta R5 se sloveso „mít“ dostává v dnešní společnosti zcela do popředí, protože (R4K9): „*Jak to říkal ... mít nebo být? ...právě, že my máme spíše to mít a to být se odsunulo někde na okraj. A právě to mít, to značí tu kariéru, ten hon za tím být lepší než ten druhý, ten boj o moc. To je právě v dnešní uspěchané době takové to gró dané společnosti. Člověk je homo fáber, člověk úspěšný, a chce mít víc než jeho soused, chce být lepší.*“ Podle respondenta R2 jsou peníze velmi propojeny s volbou zaměstnání, jelikož (R2K6): „*... přibývá hodně těch, kteří si vybírají nejlepší povolání spíše kvůli penězům, aby vydělali co nejvíc peněz. Takže taková ta nejprestižnější zaměstnání, třeba právník a podobně. Ti to berou spíše z toho materiálního hlediska.*“

Žádanými a ceněnými hodnotami je v současné době (R2K11): „*... úspěch, uznání, prestiž ve společnosti, důležité postavení ve společnosti*“ a dodává, že ne méně podstatná je u jedince i (R2K7): „*... nějaká ta jeho průbojnost, jak je schopný se v té společnosti uplatnit. Protože společnost dává přednost těm jedincům aktivním, průbojným, co dokážou pro tu společnost co nejvíc udělat.*“ Podobného názoru je i respondent R3, který si však myslí, že požadavky společnosti jsou (R3K12): „*...hodně kladené na jedince. Důraz na egoismus, aby on byl ten nejlepší. Dnes, když chce jít člověk někam do práce, tak po něm chtějí, aby byl flexibilní. Víc je to na toho jedince. Člověk se stává takovým namyšleným.*“ Podle R1 klade dnešní společnost největší důraz (R1K8): „*... na to, mít se dobře. To každý chce. Ale je to u hodně lidí takové, aby se oni měli dobře, ale už na ty ostatní tak nehledí.*“ O tom, že se někteří jedinci chtějí mít občas dobře i na úkor druhých, je přesvědčen i respondent R5, který si myslí, že někteří jedinci (R5K6): „*... jsou na materialismu a schraňování peněz a moci - dalo by se říct - téměř závislí. A tak pro jejich získání jdou i „přes mrtvolu“.* Nehledě na dopady jejich činů.“ Do popředí se dostává i další hodnota materiálního světa. Jak

říká jeden z respondentů (R3K10): „... je to zase konzum, pořád dokola,“ a ještě k tomu dodává, že v dnešní společnosti je: „... ten majetek určitě víc, protože teď je ta doba došla více konzumní., takže bych čekala, že majetek je to důležitější.“

6.10.1.3 V mediální pasti

K této kategorii byly vybrány kódy:

Klam (K13), Nemožnost úniku (K14), Nevhodnost (K15), Násilí (K16), Mediální tlak (K17), Absence kritiky (K18).

Kategorie byla pojmenována jako „V mediální pasti“, jelikož téměř ze všech rozhovorů s respondenty vyplynulo, že se jako v mediální pasti často cítí. Média jsou ve všech jejich podobách vždy a všude a je téměř nemožné se jim vyhnout či se před nimi jakýmikoli způsoby bránit. Jedinec je musí vnímat a to ať chce či nechce.

Převládá názor, že (R1K14): „... že svět je hodně ovlivněný médii,“ což je negativní hlavně z toho důvodu, že „... co je v médiích, tak o tom se mluví,“ a také (R1K18): „... je těžší udělat si svůj názor.“ O absenci kritického pohledu se zmiňuje i další respondent, podle jehož názoru jsou média sice zdrojem informací, ale na druhou stranu člověk (R4K18): „Bere ty informace médií jakoby schematicky, polopaticky. Neuvažuje nad tím. Jak je mu to servírováno, tak to on přímá.“ Možným důvodem může být to, že média (R5K13): „... vytváří fiktivní realitu, které většina lidí bezmezně věří a nedokáže si představit, že může jít jen o klam. A lidem, kteří tvrdí opak, nevěří, že by se mohlo o ten klam jednat.“

Média bývají často hodnocena jako negativní a to z důvodu zobrazování neseriózních a často až agresivních scén a pořadů, které nejsou vhodné jak pro děti, tak i pro mládež. Protože (R2K15): „... to, co tam vidí, co si tam čtou, co se tam dozvídají, tak to je ovlivňuje. Ale spíše si myslím, že je to ovlivňuje negativně, protože tam mají přístup k různým stránkám, které by buď neměly být přístupné pro děti, nebo pro tu mládež.“ Často je možné se v televizi (R2K15): „... objevují filmy, které mají takový námět nebo se tam objevují takové scény, které by se v té době, kdy jsou vysílány, vysílat neměly, protože k tomu mají přístup děti.“ Důvodem jejich nevhodnosti může být hlavně to, že (R2K16): „... se tam objevuje různé násilí a podobně. Potom to můžou začít napodobovat.“

Média téměř ve všech podobách jsou též zdrojem jistého mediálního tlaku, pomocí kterého se snaží společnost (R3K17): „... často dostat tam, kam chtějí.“ Tedy tam, kde to bude

pro ně nejvýhodnější. Pro společnost a jedince už však tak ne. Tomuto tlaku velmi podléhají děti a mládež, protože (R3K17): „ ... pořád musí vidět v televizi ty nejlepší hračky“ a také „ ... musí mít nejlepší značkové oblečení.“ A (R3K17): „Ti rodiče jim to koupí, protože je mají rádi a nechtějí, aby se cítily utlačovány vůči těm vrstevníkům.“ Mediální tlak v médiích zaregistroval i další z respondentů. Podle něho vytváří média na lidi tlak toho (R5K17): „ ... ať si koupí dané médium, aby byli v obraze, a nebyli mezi svými přáteli - také ovlivněnými médi - za mediální outsidersy.“

6.10.1.4 Tradiční, ale stále dobré

Nejvýraznějšími kódy vztahujícími se k uvedené kategorii byly:

Pracovitost (K19), Péče o druhé (K20), Rodina a děti (K21), Morálka (K22), Návrat zpět (K23), Ocenění (K24).

Tradiční, ale stále dobré. Takové jsou dle názorů všech respondentů hodnoty, které pravděpodobně podle jejich názoru vyznávali jejich rodiče, a které byly v době jejich mládí aktuální. Přesto, že se často jedná o hodnoty uznávané téměř před 25 lety, všichni respondenti je stále oceňují a daným hodnotám přiřkládá velký význam i dnes.

Dominuje názor, že (R2K21): „ ... předchozí generace kladly důraz spíš na věci, co se týkaly třeba práce nebo rodiny, výchovy. Třeba když to srovnám - můj věk a věk mých rodičů - tak oni už v té době měli rodinu, domácnost.“ Podobného názoru je i další z respondentů, kdy rodiče v jeho věku (R1K20): „ ... již měli děti, takže důležitá pro ně byla rodina - hlavně teda pro mamku.“ I rodiče (R3K21): „ ... uznávali hlavně rodinu - ta byla na první místě - protože se vdávali, ženili.“ Připouští však, že kromě rodiny byl pravděpodobně podstatnou hodnotou i majetek: „ ... protože taky stavěli brzo za mládí, jako moji rodiče, dům, takže to by byl ten majetek.“

V rodinách byl též kladen důraz na (R2K22): „ ... na morálku, na výchovu k pracovitosti, ke skromnosti.“ V dnešní době však již morálka ustupuje do pozadí. Jelikož v té době měly (R2K20): „ ... rodiny větší počet dětí, takže bylo více pozemku, takže se musely učit starat jak o domácnost, pomáhat, tak se učit starat o sourozence.“ A protože vlastnila většina rodin nějaký pozemek, tak byl důraz kladen (R2K19): „ ... hodně na práci, protože většina lidí z té starší generace, ať už rodiče nebo ostatní lidé v tom věku, kladli důraz na to, aby pracovali, protože měli často velké hospodářství a museli pomáhat doma.“

Dnešní společnost si oproti předchozí generaci (R4K24): „... *nedokážeme vážit věci*,“ protože je více zaměřená na úspěch jednotlivce a tehdy běžné hodnoty, jako svoboda a zdraví, nejsou doceněny. Ale rodiče to (R4K24): „... *dokázali ocenit. Pro ně to bylo mnohem důležitější nebo dokázali si toho vážit. Neměli nic zadarmo. Stála se fronta na banány a to mi ani neřešíme. My tomu nepřikládáme takový význam jako třeba oni.*“

I přesto, že dnešní doba nabízí mnohé výhody a moderní vymoženosti, co usnadňují život, oproti době před dvaceti lety, tak (R2K23). „*Možná na jedné straně je škoda, že dnešní doba není taková jako doba našich rodičů, že bych někdy chtěla, aby se to vrátilo do těch dob, protože si myslím, že ten život byl tehdy - co se týká hodnot - lepší*“ (R2K23).

6.10.1.5 Být člověkem

Ke kategorii „Být člověkem“ se vztahovaly tyto kódy:

Akceptace bez rozdílů (K25), Otevřenost (K26), Lidství (K27), Vyslechnout (K28), Empatie (K29), Zdraví (K30), Rovný přístup (K31), Respekt (K32), Mediální informace (K33).

Kategorie „Být člověkem“ je souhrnným vystižením toho, jaký by měl být ideální sociální pedagog. Jelikož je sociální pedagog již z názvu pomáhající profesí, tak by měl být orientován prosociálně. Neměl by však být jen odborníkem s odbornými znalostmi a zkušenostmi, ale hlavně by měl (R1K27): „... *být člověkem, což je nejdůležitější v té práci.*“ A ještě k tomu dodává, že by měl respektovat (R1K32): „... *svobodnou vůli člověka. Že nesmí nikdy zasahovat až příliš, musí ho vždy respektovat. Takže i hodnotu respektu.*“

Také je důležité, aby pracovník ze sociální oblasti přijímal každého člověka (R2K25): „... *bez ohledu na jeho rasu, náboženství, věk, bez ohledu na jeho problém nebo postižení, znevýhodnění. Brát ho prostě jako člověka, který má svou důstojnost, a který si zaslouží slušný život, a naši pomoc.*“ O rovném přístupu ke všem lidem hovoří i další z respondentů, který zdůrazňuje zejména rovný přístup bez ohledu na kulturu daného jedince. Sociální pedagog by to měl chápat a měl by zastávat názor, že (R3K31): „*Neexistuje žádné dělení, že někdo je lepší a horší - ať už jsou to různé minority, ale i ti handicapovaní a nějakým způsobem postižení.*“ Takový pracovník by se neměl klientům (R5K25): „... *nadřazovat jako někdo, kdo je více než oni jenom proto, že je mladší, fyzicky a psychicky zdravý a že je na rozdíl od nich „užitečný“.* Měl by lidi akceptovat takové, jací jsou.“ Jeho primárním cílem by mělo být se snažit klientům pomoci, i (R5K25): „... *přes to, že někteří klienti mají své chyby.*“

A celkově by měl mít takový pracovník úctu ke všem lidem. Neodsuzovat je a být otevřený. Protože (R2K26): „... ten druhý člověk to potom pozná a myslím si, že je otevřenější k tomu sociálnímu pedagogovi nebo ke komukoliv jinému. Když pozná, že se ten člověk ho snaží pochopit, porozumět mu, že ho neodsuzuje a přijímá ho takového, jaký je.“ Protože se jedná o sociálně zaměřenou profesi, kdy (R5K29): „...člověk pracuje hlavně s lidmi a je s nimi v interakci, tak si myslím, že by měl být zejména empatický.“ Klienti tak mají pocit, že se mohou na podobného pracovníka (R5K29): „...kdykoliv bez problému obrátit s jistotou, že budou vyslyšeni.“ Dále by mělo být pro sociálního pedagoga, ale obecně i pro všechny lidi a celou společnost, podstatné to (R3K30): „Aby byli všichni lidé zdraví. Tím pádem on to chápe o to víc, když pracuje se zdravotně handicapovanými.“

I když byl materialismu, média a jejich vliv na jedince respondenty vnímán spíše negativně, jeden z respondentů připouští, že by se měl sociální pedagog orientovat i směrem materiálním a zaměřit se i na vlastní kariéru. Nutné je vzdělávat se a (R4K33): „...vědět, co se kolem něho děje, potřeba být informován. Trochu se těmi médii nechat ovlivnit, ale mít k tomu zase kritický postoj.“ A to z toho důvodu, že (R5K33): „... média jsou důležitým zdrojem toho, aby věděl, co se v tom světě děje.“ Na druhou stranu je třeba nebrat informace, které poskytují média, zcela automaticky a kriticky na ně nahlížet.

Protože výkon podobné profese je náročný jak fyzicky, tak psychicky, tak by se měl daný pracovník starat též sám o sebe. Dodržovat zásady správné psychohygieny a brát ohled i na své zdraví.

6.10.1.6 Rodina dnes

Kategorie byla vytvořena na základě následujících vybraných kódů:

Jedno dítě (K34), Žít jen tak (K35), Ztráta soudržnosti (K36), Nedostatek času (K37), Deset partnerů (K38), Bez významu (K39). Na povrchu (K40).

Kategorie „Rodina dnes“ zobrazuje názor a pohled zvolených respondentů ze studentů oboru sociální pedagogika na dnešní rodinu, partnerství a na podobu vztahů, jejichž podoba je v dnešní společnosti aktuální a upřednostňovaná.

Hned na počátku rozhovoru jsem se dozvěděla, že zásadním problémem dnešní společnosti je její povrchnost. „Už to není tak o té hloubce jako o tom, že se vidíme, že jsme v kontaktu, Ale ty vztahy jsou takové povrchnější. Není to tak o tom sdílené, o té důvěře, o tom přátelství. Spíš jen to, že se potkáváme“ (R4K40). Doplnuje to další z respondentů, podle jehož

názoru také (R5K36): „*Už není nejdůležitější rodina a dobré vztahy mezi rodinnými příslušníky, mezigenerační vztahy a pravidelné scházení se, udržování kontaktu. Ale spousta lidí teď vkládá čas spíše do své vlastní seberealizace a zájmů.*“ V důsledku toho však (R5K39): „*Rodina tak ustupuje do pozadí a stává se často druhořadou hodnotou.*“ Dříve se více potkávali s přáteli, chodili na procházky a hlavně spolu komunikovali tváří v tvář. Zatímco (R2K36): „*...dnes je to tak, že komunikují přes sociální sítě typu Facebook a podobně.*“ Z toho důvodu (R2K36): „*... se už spolu tolik nesetkávají, nejsou ve společnosti, nechodí do přírody, jak bylo dříve zvykem.*“ Dnes je (R1K36): „*...jednodušší se rozvést,*“ než se snažit danou soudržnost udržet. A (R1K36): „*Možná hodně lidí bude tvrdit, že rodina je pro ně pořád na prvním místě, ale třeba se podle toho tak neřídí a mají to v životě jinak.*“

Změna nastala i v počtu dětí, které by chtěli mladí lidé mít. Dříve bylo běžné, že se mladým manželům téměř ihned po svatbě narodily děti. Ale (R2K34): „*... v dnešní době už třeba mladí lidé nechtějí mít tolik dětí, jak bylo běžné dřív, když měli mít třeba pět a víc dětí.*“ A dodává k tomu, že (R2K34): „*Dnes už každý chce jenom třeba jedno, aby mohl každému dítěti dát věci. Nebo to někdy odkládá, aby dal přednost práci.*“

S rodinou hodně souvisí i partnerství. Ale (R1K40): „*Ty vztahy v dnešní době jsou jiné než dřív.*“ Změnilo se to i v množství partnerů, které jedinec v partnerském vztahu v průměru obmění. Teď (R1K38): „*... je každému jedno, jestli bude mít deset partnerů, je to takové normální. Což mi nepřipadá zase správné.*“ Proměna nastala i v samotné podobě partnerství. Dříve bylo běžné uzavírat v relativně mladém věku manželství. Dnes mnoho jedinců v tomto věku buď ještě studuje anebo se věnuje kariéře či svým zájmům a koníčkům. A pokud se rozhodnou spolu dva mladí lidé žít, tak (R2K35): „*... spolu lidé žijí třeba jenom tak, protože pro ně není ten sňatek důležitý,*“ což má určitě „*vliv na děti a rozvoj toho člověka a jeho hodnotové orientace.*“

6.10.1.7 Klady a zápory

Do dané kategorie spadají kódy:

Vnitřní konverze (K41), Možnost volby (42), Nic neznamenať (43), Ničení zdraví (K44), Prosociálnost (K45).

Klady a zápory reprezentují komplexní pohled na dnešní společnost. Ačkoliv má dnešní společnost a doba dle odpovědí respondentů převážně záporné stránky, lze nalézt i klady, které doba před dvaceti lety neměla.

Ale dnešní doba má i jisté klady. Jedna respondentka vyjádřila názor, že když se v současné době velmi mluví o konci světa v roce 2012, tak se mnoho lidí (R1K41): „...začíná obracet i do sebe a do toho, že hledají takové ty duchovní hodnoty uvnitř sebe a začínají se obracet k hodnotě lidství. Aby si lidé byli zase blíží.“ Dříve byly možnosti volby odlišné víry velmi svázané. Teď si ale (R1K42): „... můžeš najít víru, jakou chceš, nebo podle toho, že máš větší přístup k těm informacím o víře a tak celkově.“ Respondent R2 s daným názorem však moc nesouhlasí, jelikož podle něj se víra stává velmi opomíjenou hodnotou, na kterou společnost důraz neklade. I přesto, že je člověk hodnota biologická, psychologická a duchovní, tak se domnívá, že pro mladé lidi (R2K43): „... víra nic neznamena, i když v těch dřívějších dobách a u té dřívější generace na to byl kladen důraz hodně.“ S daným názorem souhlasí i další z respondentů, podle něhož (R3K43): „Dřív lidé více věřili. To třeba vidí sama na vesnici, bylo hodně věřících lidí, všichni chodili do kostela. Bylo běžné jít do náboženství - všechny děti“ Jenže teď je to jinak. Dodává, že vidí, že (R3K43): „... to opravdu upadá. V kostele jsou většinou staré babičky. Střední generace a mladí prostě nechodí a už se o to nezajímají.“

Ambivalentně vnímanou hodnotou je i zdraví. Najde se mnoho jedinců, pro které je zdraví na jedné z primárních příček a dominantou v hodnotovém žebříčku zůstane. Najdou se však lidé, kteří zdraví nepřikládají takový význam. Podle jednoho z respondentů (R2K44): „...hodně lidí neklade takový důraz, protože si zdraví ničí třeba ať už špatnou životosprávu, kouřením, alkoholem, drogami apod.“

Na druhou stranu změna režimu a příchod nové éry s sebou přinesl rozvoj prosociálního chování, což je vnímáno pozitivně. Protože (R3K45): „... od roku 90, po komunismu, se začaly rozvíjet všechny nadace, charity, tak na jednu stranu bych chtěla tvrdit, že je to i prosociální. Určitě se začalo víc dělat pro ty sociálně slabé a znevýhodněné osoby.“

6.10.2 Výsledky Q-třídění

Součástí polostrukturovaného rozhovoru byla metoda Q-třídění, která byla použita u respondentů, kterým byla v rámci daného rozhovoru položena otázka „Na které hodnoty kladete ve Vašem životě největší důraz Vy?“

Tab. 9. *Hodnotový žebříček studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati - výsledky Q-třídění*

Pořadí	Q-typ	Průměrné hodnocení
1.	Zdraví	5
2.	Láska	4,6
3.	Přátelství	4,4
4.	Svoboda	4,2
5.	Mír	4,6
6.	Rodina a děti	4,4
7.	Životní partner	4,6
8.	Plat	3,4
9.	Koníčky	3,8
10.	Rozvoj vlastní osobnosti	4,6
11.	Demokracie	4,4
12.	Zajímavá práce	3,8
13.	Pravda/poznání	4,6
14.	Vzdělání	3,6
15.	Životní prostředí	3,8
16.	Úspěšnost v zaměstnání	3,4
17.	Majetek	2,8
18.	Společenská prestiž	2,8
19.	Být užitečný druhým	4
20.	Veřejně prospěšná činnost	3
21.	Politická angažovanost	2

Z výsledků q-třídění realizovaného u zvolených respondentů v rámci polostrukturovaného rozhovoru vyplynulo, že nejvýznamnější hodnotu pro ně reprezentuje zdraví s indexem č. 5. Ne méně významná je láska, mír, životní partner, rozvoj vlastní osobnosti a pravda/poznání, kteří získali totožný index důležitosti, č. 4,6. Za klíčové hodnoty bylo označeno i přátelství, rodina a děti a demokracie s indexem č. 4,4. Střední důležitost získala altruistická hodnota být užitečný druhým s indexem č. 4 a veřejně prospěšná činnost s indexem č. 3. Nejméně klíčová byla politická angažovanost s indexem č. 2.

7 SHRNU TÍ VÝZKUMU

Výzkum hledal odpovědi na výzkumný problém, který jsem si na počátku vymezila. V úvodu výzkumu jsem měla stanovené celkem čtyři hypotézy. První dvě hypotézy zjišťovaly vztah mezi bydlištěm respondenta a faktory, které ovlivnily jeho hodnotovou orientaci. Při ověření první hypotézy vyšlo najevo, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří žijí ve městě do 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni více rodinou než studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městech nad 35000 obyvatel. Z ověření druhé hypotézy následně vyplynulo, že studenti oboru sociální pedagogika žijící ve městě nad 35000 obyvatel, byli při tvorbě své hodnotové orientace ovlivněni více médii než studenti oboru sociální pedagogika, kteří bydlí ve městech do 35000 obyvatel.

Třetí hypotéza předpokládala, že studenti oboru sociální pedagogika kladou ve svém životě větší důraz na hodnotu „být užitečný“ než na všechny ostatní hodnoty. Po vyhodnocení tabulky s baterií hodnot však vyplynulo, že altruistická hodnota „být užitečný druhým“, u které jsem se domnívala, že bude u respondentů zastoupena na jednom z prvních míst, se nacházela téměř ve středu žebříčku hodnot a to na 10. místě. Nejdůležitější hodnotou bylo pro respondenty zdraví, které získalo index 4.815. Dalšími primárně upřednostňovanými hodnotami byla láska společně s životním partnerem, na něhož navazovala hodnota rodiny a děti a přátelství, které byly v odpovědích zastoupeny totožně. Domnívám se, že výše jmenované hodnoty byly v žebříčku zastoupeny nejvýrazněji z důvodu převážně ženského pohlaví respondentů.

Poslední hypotéza zkoumala vztah mezi spektrem, ke kterému se posunuly v dnešní době hodnoty a názorem respondentů, na samotný proces změny hodnot. Bylo zjištěno, že studenti oboru sociální pedagogika, kteří zaujímají ke změně hodnot spíše negativní nebo zcela negativní vztah, se domnívají, že se primárně preferované hodnoty dnešní doby posunuly k materiálnímu spektru.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Výsledky praktické části diplomové práce - tedy kvantitativního a kvalitativního výzkumu - by mohly posloužit jako jistý studijní materiál, ve kterém je patrné, jak se změnilo vnímání hodnot, které faktory ovlivňují vývoj hodnotové hierarchie u jedinců a jaké hodnoty by měl uznávat ideální sociální pedagog. Domnívám se, že dané poznatky by se mohly aplikovat v některých studijních předmětech, které se tématicky zaměřují na tematiku hodnot či ji v sobě implicitně obsahují. Studenti sociální pedagogiky by tak mohli být usměřováni žádoucím hodnotovým směrem.

ZÁVĚR

V diplomové práci na téma „Hodnoty a axiologická orientace studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně“ jsem se pokusila vytvořit celkový obraz o axiologické tématice a jejím pojetí různými autory. Dané téma je však obsáhlé a myslím si, že ještě ne zcela komplexně probádané, z toho důvodu se domnívám, že by se tato problematika dala obohatit o další zajímavá fakta a poznatky.

Práce je členěna na dvě části – část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se opírá především o díla předních českých i zahraničních autorů věnujících se problematice hodnot a je rozčleněna do pěti hlavních kapitol. Kapitola první se zabývá osobností sociálního pedagoga, jeho dovednostmi a kompetencemi, profesní přípravou a možnostmi jeho následného pracovního uplatnění. Kapitola druhá se zaměřuje na vymezení období mladé dospělosti. Stěžejní část teoretické části, část třetí, se zaměřuje na vysvětlení elementárního pojmu hodnota, historický vývoj axiologické problematiky, funkcí a typologie hodnot. Následující kapitola blíže přibližuje proces hodnocení a hodnotovou orientaci včetně tří významných typologií hodnotových orientací. Poslední, pátá kapitola, rozebírá filosofickou disciplínu axiologii, která s tématem úzce souvisí.

V praktické části předkládám vlastní smíšený výzkum, který byl provedený metodou anonymního online dotazníkového šetření, jež byl doplněn polostrukturovanými rozhovory se zvolenými respondenty ze studentů druhého ročníku, navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Součástí praktické části je i vlastní analýza dat získaných smíšeným výzkumem.

Diplomová práce si kladla za cíl zjistit, zda a jak se odlišují postoje studentů druhého ročníku, navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati k základním oblastem lidského života a jaké jsou vlastní preferované hodnoty a daných studentů. Pomocí smíšeného výzkumu se mi podařilo daného cíle dosáhnout a zjistit, jaké hodnoty vybraní studenti primárně preferují a jak vnímají celou problematiku hodnot. Tvorba této diplomové práce mi hodně přinesla. Zejména mi umožnila prozkoumat zajímavou oblast problematiky hodnot a postoje studentů oboru sociální pedagogika k dané problematice. Z výzkumu jsem získala data, která mi odhalila, že v přístupu k hodnotám a jejich důležitosti v životě respondentů existují rozdíly, které je možné detailněji prozkoumat v praktické části diplomové práce.

Doufám, že stejně jako byla moje diplomová práce přínosem pro mě, bude přínosem i pro ostatní.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKEŠOVÁ, Alena, 2009. *Filosofický slovník*. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-2582-1.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. FF UK Bratislava: Public promotioion. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [3] BALÁTOVÁ, Kristýna, 2011. *Hodnotová orientace u dospívajících s rozvojem rizikového jednání*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Psychologický ústav. Vedoucí diplomové práce PhDr. Iva Burešová, Ph.D.
- [4] BROŽÍK, Vladimír., 1969. *Hodnoty, normy a projekty světa*. Bratislava: Epocha.
- [5] CAKIRPALOGLU, Panajotis, 2004. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7220-195-6.
- [6] DOBROVOLSKÁ, Dana, 1981 cit. podle SCHLESINGEROVÁ, Lucie, 2010. *Hodnotová orientace VŠ studentů*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Mgr. Martin Sedláček, Ph. D.
- [7] EYRE, Richard a Linda, EYRE. *Teaching your children values* [online]. New York: Simon & Schuster, 1993 [cit. 2012-03-11]. ISBN 0-671-76966-9. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=AGpe3rhEg9QC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- [8] *Filosofický slovník*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. 1998. ISBN 80-7182-064-4.
- [9] FSV CUNI. Výzkumy hodnot a diferenciacie: Sociologické pohledy. *Fsv.cuni.cz* [online]. 2010 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: http://fsv.cuni.cz/FSVTEMP-203-version1-CESES_hodnoty_program.pdf
- [10] GÖBELOVÁ, Taťána, 2008. *Hodnotová výchova v pedagogické praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-542-3.
- [11] HARTL, Pavel a Helena, HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, 2009. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-569-1.
- [12] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

- [13] HOFSTEDE, Geert, 1980 cit. podle PRUDKÝ, Libor, 2009a. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-266-0.
- [14] HORÁK, Josef, 1996. *Kapitoly z teorie výchovy: problematika hodnot a hodnotové orientace*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-7083-196-0.
- [15] HUDEČEK, Jaroslav, 1986 cit podle SCHLESINGEROVÁ, Lucie, 2010. *Hodnotová orientace VŠ studentů*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Mgr. Martin Sedláček, Ph. D.
- [16] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [17] IS VAVAI. Projekt 2D06014 - Sdílené hodnoty a normy chování jako zdroj posilování sociální koheze a překonávání negativních dopadů sociální diferenciaci v ČR. *Isvav.cz* [online]. 2011 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: <http://www.isvav.cz/projectDetail.do?rowId=2D06014>
- [18] JANOUŠEK, Jaromír, 1988 cit. podle ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
- [19] KLČOVANSKÁ, Eva. *Hodnotová orientácia súčasnej mládeže a jej význam v pedagogickom procese* [online] [cit. 2012 - 03 - 08]. Dostupné z: http://www.uski.sk/frm_2009/ran/2004/ran-2004-1-02.pdf
- [20] KLÍMA, P., 1993 cit. podle KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [21] KLUCKHOHN, Clyde, 1951 cit. podle PRUDKÝ, Libor, 2009a. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-266-0.
- [22] KOHOUTEK, Rudolf, 2002. *Základy užití psychologie*. Brno: CERM. ISBN 8021422033.
- [23] KOHOUTOVÁ, Dana, 2010. *Hodnotová orientace mládeže jako sociálně edukativní problém*. Brno. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí diplomové práce doc. Prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
- [24] KOLÁŘ, Petr a Vladimír, SVOBODA, 1997. *Logika a etika: úvod do maetiky*. Praha: Filosofia. ISBN 80-7007-100-1.

- [25] KOPŘIVA, Karel, 2006. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-181-6.
- [26] KRAUS, Blahoslav a Věra, POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- [27] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [28] KRIŠTOFOVÁ, Marcela, 2010. *Hodnotová orientace dětí a mladých lidí vyrůstajících ve složitých sociálních podmínkách*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Lenka Gulová, Ph. D.
- [29] KUČEROVÁ, Stanislava, 1996. *Člověk. Hodnoty. Výchova: kapitoly z filozofie výchovy*. Prešov: Manacon. ISBN 8085668343.
- [30] LANGMEIER, Josef a Dana, KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-7169-195-X.
- [31] LEONTIYEVA, Yana. Evropský a světový výzkum hodnot. In: *SOCIOWEB.CZ* [online]. [2003] [cit. 2012-03-08]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=275&lst=106>
- [32] LEPPIN, Zdeněk, 1968. *Filosofie hodnot a naše doba: úvod do problematiky axiologie*. Praha: Svoboda.
- [33] LINHART, L., 2001 cit. podle ŽOUŽELKA, Libor, 2009. *Osobnostní charakteristiky sociálního pedagoga*. Brno. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
- [34] MAŘÍKOVÁ, Hana, 1996. *Velký sociologický slovník: A - O*, Praha: karolinum. ISBN 8071843113.
- [35] NIETZSCHE, Friedrich, 2003. *Mimo dobro a zlo*. Praha: Aurora. ISBN 80-7299-067-5.
- [36] ONDREJOVIČ, P., 1991 cit podle ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.

- [37] PAULÍK, Karel, 2004 cit. podle ŽOUŽELKA, Libor, 2009. *Osobnostní charakteristiky sociálního pedagoga*. Brno. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. František Vízdal, CSc.
- [38] PRUDKÝ, Libor, 2009a. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-266-0.
- [39] PRUDKÝ, Libor, 2009b. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. ISBN 978-80-200-1751-2.
- [40] ŘEHÁKOVÁ, Blanka, Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze. *Sociologický časopis*, 2006, **42** (1), 107-128. ISSN 0038-0288.
- [41] ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
- [42] ŘÍČAN, Pavel, 1989 cit. podle VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [43] SADLER, John Z. *Values and psychiatric diagnosis* [online]. New York: Oxford University Press, 2005 [cit. 2012-03-11]. ISBN 978-0-19-852637-7. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=RNtItAQKD80C&printsec=frontcover&dq=Values+and+psychiatric+diagnosis>
- [44] SAK, Petr, 2000 cit podle KOHOUTOVÁ, Dana, 2010. *Hodnotová orientace mládeže jako sociálně edukativní problém*. Brno. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno. Vedoucí diplomové práce doc. Prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
- [45] SAK, Petr a Karolína, SAKOVÁ, K. 2004. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis, ISBN 80-86320-33-2.
- [46] SCHLESINGEROVÁ, Lucie, 2010. *Hodnotová orientace VŠ studentů*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Ústav pedagogických věd. Vedoucí diplomové práce Mgr. Martin Sedláček, Ph. D.
- [47] SIMON, Sidney, Leland HOWE a Howard KIRSCHENBAUM, 1997. *Vyjasňování hodnot*. Praha: Talpress. ISBN 80-7197-085-9.
- [48] SLAMĚNÍK, Ivan a Josef, VÝROST. 1998. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál. ISBN 8071782696.

- [49] SPOUSTA, Vladimír et al., 1994. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1007-X.
- [50] STERN, 1923 cit. podle PRUDKÝ, Libor, 2009a. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-266-0.
- [51] VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [52] WATSON, Robert Irving, 1965 cit. podle ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	Procenta
atd.	a tak dále
AV ČR	Akademie věd české republiky
CESES	Centrum pro sociální a ekonomické strategie
cit.	citováno
č.	číslo
EVS	European Values Study (Evropský výzkum hodnot)
K	označení kódu
např.	například
PVQ	Portrait Values Questionnaire
R	označení respondenta
s.	strana
SVS	Schwartz Value Survey
tzv.	tak zvaný

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Složení respondentů dle pohlaví	62
Graf 2: Složení respondentů dle věku	62
Graf 3: Složení respondentů dle bydliště	63
Graf 4: Oblast profesního zájmu respondentů v rámci sociální pedagogiky	63
Graf 5: Hodnoty pravděpodobně preferované rodiči respondentů	74
Graf 6: Změna hodnot a postojů k nim v současné době	74
Graf 7: Postoj respondentů k procesu změny hodnot	75
Graf 8: Spektrum, ke kterému se posunuly hodnoty	75
Graf 9: Faktory, které ovlivňují tvorbu hodnot u dnešních jedinců	76
Graf 10: Faktory, které ovlivnily tvorbu hodnot u respondentů	77

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Model kompetencí sociálního pedagoga	15
Obr. 2	Jednoduché analytické schéma pro analýzu vlivu hodnot.....	30
Obr. 3	Terminologická struktura nahlížení na hodnoty.....	35
Obr. 4	Hodnotové orientace podle Eduarda Sprangera.....	46
Obr. 5	Teoretický model vztahů mezi deseti motivačními typy hodnot.....	48
Obr. 6	Přehled typů hodnotových orientací.....	49

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Pozorované četnosti H1.....	67
Tab. 2. Očekávané četnosti H1.....	67
Tab. 3. Pozorované četnosti H2.....	68
Tab. 4. Očekávané četnosti H2.....	69
Tab. 5. Hodnotový žebříček studentů sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně doplněný o zjištěné indexy.....	70
Tab. 6. Hodnotový žebříček studentů sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně doplněný o seřazené indexy.....	71
Tab. 7. Pozorované četnosti H4.....	72
Tab. 8. Očekávané četnosti H4.....	73
Tab. 9. Hodnotový žebříček studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati - výsledky Q-třídění	87

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Dotazník

Příloha II. Informovaný souhlas

Příloha III. Rozhovor s respondentem č. 1

Příloha IV. Rozhovor s respondentem č. 2

Příloha V. Rozhovor s respondentem č. 3

Příloha VI. Rozhovor s respondentem č. 4

Příloha VII. Rozhovor s respondentem č. 5

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Předkládám Vám dotazník mé diplomové práce, který byl vytvořen za účelem zjištění toho, jaké jsou rozdíly v postojích studentů druhého ročníku navazujícího magisterského studia oboru sociální pedagogika na UTB ve Zlíně k základním hodnotám lidského života a jaké jsou vlastní preferované hodnoty daných studentů. Prosím Vás o jeho vyplnění a zároveň Vás ujišťuji, že získaná data nebudou žádným způsobem zneužita. S poděkováním a přáním hezkého dne, Bc. Petáková Kristýna.

Vámi zvolenou odpověď zřetelně zakroužkujte, případně vepište požadovaný údaj.

Pohlaví: a) žena

Věk:

b) muž

Bydlíte v: a) obec s počtem obyvatel do 5000

b) město s počtem obyvatel od 5000 - 35000

c) město s počtem obyvatel od 35000 - 75000

d) město s počtem obyvatel nad 75000

Oblast Vašeho profesního zájmu v rámci sociální pedagogiky:

a) děti a mládež ve volnočasových zařízeních

b) děti a mládež v ústavních zařízeních a v ústavní výchově

c) děti a mládež v lékařských zařízeních

d) děti a mládež v nízkoprahových centrech

e) děti a mládež ve sportovních a ekologických organizacích

f) matky na rodičovské dovolené a matky s dětmi

g) jedinci ohrožení domácím násilím a týráním všeho druhu

h) nezaměstnaní

i) příslušníci minorit a cizinci

j) zdravotně znevýhodnění a handicapovaní

k) senioři

l) jiné

1. Jaké hodnoty dle Vašeho názoru pravděpodobně vyznávali Vaši rodiče, když byli ve Vašem věku? Zakroužkujte dvě hodnoty.

a) svoboda

b) rodina a děti

c) kariéra

d) vzdělání

e) partnerský vztah

f) úspěch a ocenění

g) zdraví

h) moc

i) stabilní zaměstnání

j) demokracie

k) majetek

l) víra

m) pomoc druhým

n) zdravé životní prostředí

o) mír

p) zájmy a koníčky

q) politická angažovanost

2. Myslíte si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti postojům, které k hodnotám pravděpodobně zaujímalы Vaši rodiče? Zvolte jednu odpověď. (Pokud zvolíte odpověď „rozhodně ano“ a „spíše ano“, pokračujte prosím otázkou č. 3).

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

3. Jaký zaujímáte Vy osobně postoj k samotnému procesu změny uznávaných hodnot? Zvolte jednu odpověď.

- a) zcela pozitivní
- b) spíše pozitivní
- c) spíše negativní
- d) zcela negativní

4. Směrem ke kterému spektru se dle Vašeho názoru posunuly v dnešní době primárně preferované hodnoty? Zvolte jednu odpověď.

- a) prosociální
- b) materiální
- c) duchovní

5. Které faktory dle Vašeho názoru nejvíce ovlivňují a formují hodnotovou hierarchii jedince v dnešní době? Zvolte jednu odpověď.

- a) rodina
- b) přátelé, vrstevníci
- c) škola, vzdělávání
- d) partner
- e) média
- f) jiné

6. Který faktor dle Vašeho názoru nejvíce ovlivnil a formuloval Vaši hodnotovou hierarchii? Zvolte jednu odpověď.

- a) rodina
- b) přátelé, vrstevníci
- c) škola, vzdělávání
- d) partner
- e) média
- f) jiné

7. Jaké hodnoty by měl dle Vašeho názoru uznávat ideální sociální pedagog? Prosím, napište 3 nejvýznamnější hodnoty.

-
-
-

8. V následující tabulce máte uvedeno 23 hodnot. Ohodnot'te jejich důležitosti ve Vašem životě pomocí níže uvedené pětistupňové vzestupné škály.

Stupně významnosti				
1 = nejmenší význam	2 = malý	3 = střední	4 = vysoký	5 = největší význam

Hodnota	Významnost
<i>Zdraví</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Láska</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Přátelství</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Svoboda</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Mír</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Rodina a děti</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Životní partner</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Plat</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Koníčky</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Rozvoj vlastní osobnosti</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Demokracie</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Zajímavá práce</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Pravda/poznání</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Vzdělání</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Životní prostředí</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Úspěšnost v zaměstnání</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Majetek</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Společenská prestiž</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Být užitečný druhým</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Veřejně prospěšná činnost</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5
<i>Politická angažovanost</i>	1 - 2 - 3 - 4 - 5

PŘÍLOHA P II: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Svým podpisem potvrzuji, že jsem se dobrovolně rozhodl/a účastnit výzkumu v rámci diplomové práce s názvem „*Hodnoty a axiologická orientace studentů oboru sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně*“ realizovaný Bc. Kristýnou Petákovou.

Byl/a jsem obeznámen/a s účelem výzkumu a beru na vědomí, že se mnou bude v rámci výzkumného šetření vedeno interview, které bude nahráváno na záznamové zařízení. Audiozáznam bude sloužit pouze k vyhodnocení a analýze dat. Žádné informace, které zde poskytnu, nebudou zneužity.

Beru na vědomí, že je mi zaručena anonymita a mám právo kdykoliv z výzkumu vystoupit.

Podpis:

Dne:

V případě jakýchkoliv dotazů mě prosím kontaktujte:

Jméno: Kristýna Petáková

Email: kristinkap@seznam.cz

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S RESPONDENTEM Č. 1

Datum, čas: 19. 3. 2012

Místo: individuální studovna v univerzitní knihovně ve Zlíně

Kód respondenta: R1

Začneme otázkou číslo 1. Jaké hodnoty dle Tvého názoru pravděpodobně vyznávali tvoji rodiče, když byli ve Tvém věku?

R1: Tak v mém věku moji rodiče již měli děti, takže důležitá pro ně byla rodina - hlavně teda pro mamku. A myslím si, že samozřejmě určitě bylo důležité zdraví. To je myslím i v současné době hodně důležité. Je to taková ta hodnota, která je prostě „top“, v žebříčku je číslo jedna. A vždycky byla a vždy bude, nebo mezi prvními příčkami. A taťka, on byl trošku jiný. Ten tak tu rodinu... on spíš tak ty kamarády a takovou tu nezávislost. Toto bylo spíš pro něho.

Dobře. A myslíš si, že se v dnešní době hodnoty a postoje k nim změnily oproti hodnotám, které uznávaly Tvoji rodiče?

R1: Tak hodně se změnila, to bylo přibližně před 25. lety zpátky, i doba, takže ty hodnoty šly i s tou dobou. Za komunismu byly určitě jiné hodnoty než dnes. A je to tedy hodně dané tou dobou.

Takže si myslíš, že důvodem změny, byla daná doba a komunismus?

R1: Tak důvodem změny je možná i celkově změna společnosti, její posun. Jdou hodně dopředu i informační technologie, média. Tady toto se hodně posunulo. Teď na tom svět staví na těch médiích. Dřív to tak nebyvalo.

A jaký Ty osobně zaujímáš postoj k samotnému procesu změny hodnot? Od těch hodnot, které pravděpodobně uznávali rodiče?

R1: Jaký je můj postoj? Zajímavá otázka. Když to vezmu - je ještě rozdíl, jaké hodnoty uznávali (má užívali) rodiče a jaké byly třeba v celé společnosti. Celospolečenské hodnoty mohly být jiné než měli moji rodiče. Ale pro mě osobně je pořád důležitá rodina, zdraví, kamarádi.

Myslíš si, že se tedy dané hodnoty v dnešní době změnily k pozitivním nebo k negativním oproti hodnotám uznávaným právě rodiči?

R1: Ono se všeobecně ví, že se změnila hodnota rodiny. O hodně se to změnilo. V dnešní době rodina, i v médiích se to propírá, až tak nemá pro některé takový význam. Je jednodušší se rozvést a soudržnost není taková jako dříve. Toto je tedy docela negativní změna. Možná hodně lidí bude tvrdit, že rodina je pro ně pořád na prvním místě, ale třeba se podle toho tak neřídí a mají to v životě jinak.

Takže myslíš, že ta změna je spíše negativní?

R1: Konkrétně u té rodiny jo. Jinak negativní možná je i v tom, že je hodně svět ovlivněný médii. Co je v médiích, tak o tom se mluví. A možná i toto je negativní, (že) jelikož člověk už neumí udělat si takový

... nebo možná jo... ale je to těžší udělat si svůj názor a zpátky zatím (?), protože všude se na tebe hrnou informace. Z jedné strany, z druhé. Protože ta média to an tebe chrlí. Možná i v tomto je to horší.

Směrem ke kterému spektru si myslíš, že se posunulo v dnešní době vnímání hodnot?

R1: Ke kterému spektru? Tak všeobecně se říká, že jdou teď hodně dopředu materiální hodnoty.

Proč myslíš, že materiální hodnoty?

R1: Materiální protože... období finanční krize, ale nemusí to být finanční krizí. Ale teď je to takové, že peníze jsou důležité na zajištění, aby člověk měl pro přežití, měl peníze. Ale zas někteří chtějí stále víc a víc. Peníze hýbou světem. Teď je to hodně všude a všechno o penězích. Ale zase na druhou stranu jsem někde četla, jak se mluví o tom konci světa 2012, takže hodně lidí se začíná obracet i do sebe a do toho, že hledají takové ty duchovní hodnoty uvnitř sebe a začínají se obracet k hodnotě lidství. Aby si lidé byli zase blíž.

Ve kterých klíčových oblastech lidského života si myslíš, že se hodnoty změnila nejvíce? Říkala jsi, že rodina...

R1: Ano, ta rodina určitě nejvíce.

(Ještě) Partnerství, vzdělání, víra, zdraví, volný čas ...?

R1: I to partnerství - to hodně souvisí s rodinou. Ty vztahy v dnešní době jsou jiné než dřív.

Proč jsou jiné?

R1: Protože si myslím, že dřív ... teď je každému jedno, jestli bude mít deset partnerů, je to takové normální. Což mi nepřipadá zase správné. Takže i v tomto bych viděla tu negativní změnu. Dřív třeba - možná to taky tak bývalo u některých, ale ta hodnota toho partnerství si myslím byla větší. To záleží individuálně na každém. Ještě jednou - jaká byla otázka?

Ve kterých klíčových oblastech lidského života se hodnoty nejvíce změnila?

R1: Ještě jsi říkala víra nebo tak, ta tam byla...

Víra, partnerství, pracovní oblast, rodina, zdraví, volný čas...

R1: Ještě možná i k té víře, protože dřív to bylo takové svázané. Teď si můžeš najít víru jakou chceš, nebo podle toho, že máš větší přístup k těm informacím o víře a tak celkově.

Na jaké hodnoty si myslíš, že v dnešní době klade největší důraz společnost?

R1: Já si myslím, že na to, mít se dobře. To každý chce. Ale je to u hodně lidí takové, aby se oni měli dobře, ale už na ty ostatní tak nehledí.

Proč si myslíš, že tomu tak je?

R1: Možná strach z budoucnosti, co bude. Že se mluví i o tom, že mi nebudeme mít už nebo nebude pro nás kdo pracovat na důchody. Tak je důležité zajisti sám sebe a potom ty ostatní.

Které faktory si myslíš, že v dnešní době nejvíce ovlivňují hodnotovou hierarchii jedinců?

R1: Tak určitě ty média.

Proč zrovna média?

R1: Protože člověk je přehlcený. Máš to všude, máš to - noviny, televize, rádio. A ještě hodně si myslím, že kamarádi. U některých, kde je ta rodina funkční, plně funkční, tak si myslím, že je to může zase pozitivně ovlivnit, a že určitě ti jedinci, kteří vyrůstají ve funkční rodině, mají jiné hodnoty nebo mohou mít jiné hodnoty než ti, na které nemají rodiče čas. Nebo jsou z rozvrácených rodin, vyrůstají v nějakých špatných poměrech. Takže média, rodina a ti kamarádi - hodně vrstevníci.

A jakým vlivem je ovlivňují například ta média?

R1: Média si myslím se hodně snaží podsouvat. Může to být snad někdy ovlivněné i politikou nebo tím, co je pro ně ... co oni si tam vyberou. Já si myslím, že ty média řídí určití lidé, kteří řeknou „to je důležité, toto tam dáme“. A je to takové to podprahové vnímání, že si to ani neuvědomíš a naráz to máš v hlavě. A říkáš si, to je moje a přitom ti to někdo podsunul.

Které faktory nejvíce ovlivnili Tvou hodnotovou hierarchii během Tvého života?

R1: Moji? Moji teda rodina a taky si myslím, že věk. Věk hraje taky velice důležitou roli. Moji určitě rodina, to, jak jsem a v čem jsem vyrůstala. Sice nemám úplnou rodinu, ale hodně to dokáže ovlivnit člověka. Mě naštěstí teda k tomu pozitivnímu - že si dokážu vážit více toho lepšího nebo těch opravdových hodnot, těch víc lidských než třeba těch materiálních a tak. A ten věk jsem říkala a to z toho důvodu, že čím je člověk starší, tak si opravdu uvědomuje, co je pro něho důležité a co už až tak ne. Těmi zkušenostmi k tomu člověk dojde. Z věcí, ze kterých jsem si dřív dělala těžkou hlavu, tak nad nimi teď mávnu rukou a říkám, že důležité je teď úplně něco jiného.

Jaké hodnoty by podle Tvého názoru uznávat ideální sociální pedagog?

R1: Sociální pedagog... já jsem to psala i do toho dotazníku, co by měl uznávat. Co jsem tam psala? Jo, psala jsem tam svobodnou vůli člověka. Že nesmí nikdy zasahovat až příliš, musí ho vždy respektovat. Takže i hodnotu respektu. A i to lidství je hodně důležité. Takové to být člověkem, což je nejdůležitější v té práci.

Uvědomila sis během našeho rozhovoru něco, co tě předtím nenapadlo, nějakou souvislost?

R1: Uvědomila jsem si akorát ten věk, že se všechny ty hodnoty točí kolem toho věku. Že se všichni mění a mění se to hodně i tou dobou. V každé tobě tě vždy ovlivňuje něco jiného a hodně záleží na pak na jednotlivci., jaký je. Podle toho ty hodnoty má.

A je ještě něco, co bys chtěla k rozhovoru dodat?

R1: Nic, to je vše.

Děkuji za rozhovor.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR S RESPONDENTEM Č. 2

Datum, čas: 19. 3. 2012

Místo: individuální studovna v univerzitní knihovně ve Zlíně

Kód respondenta: R2

Začneme otázkou číslo 1. Jaké hodnoty dle Tvého názoru pravděpodobně vyznávali tvoji rodiče, když byli ve Tvém věku?

R2: Tak já myslím, že ta předchozí generace kladly důraz spíše na věci, co se týkaly třeba práce nebo rodiny, výchovy. Třeba když to srovnám - můj věk a věk mých rodičů - tak oni už v té době měli rodinu, domácnost. Takže si myslím, že se zaměřovali na tuto oblast. Na péči o rodinu, o děti, výchovu dětí a hodnoty s tímto spojené. A jinak si myslím, že hodně na práci, protože většina lidí z té starší generace, ať už rodiče nebo ostatní lidé v tom věku, kladli důraz na to, aby pracovali, protože měli často velké hospodářství a museli pomáhat doma. Takže si myslím, že na tyto věci. Práce, potom ta rodina a výchova. Ale rodina a výchova asi na prvním místě.

A myslíš si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně vyznávali Tvoji rodiče?

R2: Já myslím, že určitě.

A co si myslíš, že je důvodem změny?

R2: Já myslím, že je to výchovou v rodině a taky vlivem společnosti a různých společenských změn. Protože třeba v rodině je teď kladen důraz na to, že rodiče jsou spíše v práci, takže netráví ten čas - neříkám, že všichni - tolik s dětmi. Koupím jim různé věci, aby je zabavili. Jak to bylo?

Co je důvodem změny hodnot v současné době.

R2: Proto, že s nimi netráví tolik času, tak tráví hodně času na počítači a podobně. Takže ty hodnoty se rozvíjí jiným směrem. Také si myslím, že na tu změnu má vliv skupina vrstevníků a kamarádů těch dětí. A ještě určitě společnost. To, jaké společnost vyznává hodnoty, na co klade důraz. Podle toho se potom mládež snaží podle těch hodnot a toho, co je ve společnosti důležité.

A jaký máš Ty osobně sama postoj k samotnému procesu změny hodnot?

R2: Já myslím, že mě nejvíc ovlivnila hodnota rodina. A myslím si, že se hodnoty změnilы spíše k horšímu, protože dřív byl důraz kladen spíše v těch rodinách na morálku, na výchovu k pracovitosti, ke skromnosti. V dřívější době měly rodiny větší počet dětí, takže bylo více pozemku, takže se musely učit starat jak o domácnost, pomáhat, tak se učit starat o sourozence. Potom velký důraz byl kladen na víru a na takové ty křesťanské věci. Takže ta morálka měla určitě velký význam a tehdy to ovlivňovalo lidi spíše pozitivním směrem. Zatímco kvůli tomu, že v této době to tak není, tak morálka spíše upadá a tím že mládež tráví víc času na počítači a podobně, tak se to zhoršuje spíše tím negativním směrem.

Směrem ke kterému spektru se dle Tvého názoru posunuly v dnešní době preferované hodnoty?

R2: Já myslím, že určitě ke směru materiálnímu.

A proč myslíš, že zrovna k materiálním?

R2: Protože ve společnosti je důraz kladen na to, kolik věcí člověk má, na majetek, na to, aby měl co nejvíce věcí a aby byl co neúspěšnější. A podle toho se potom ten člověk posuzuje. Největší hodnotu má ten, kdo má nejvíc věcí, vydělává nejvíc peněz. Kdo má nejmodernější zařízení - ať už počítač nebo mobil, různé přehrávače. Takže si myslím, že určitě tím materiálním směrem.

Ve kterých klíčových oblastech lidského života se dle Tvého názoru hodnoty nejvíce změnily? Máme oblasti například rodina, pracovní oblast, partnerství, zdraví, víra, volný čas.

R2: Já myslím, že v každé té oblasti, ale nejvíc v oblasti.... Můžu jich vybrat více?

Určitě.

R2: Já ti řeknu ke každé oblasti něco. Myslím si, že v oblasti rodiny se to změnilo v tom, že v dnešní době už třeba mladí lidé nechtějí mít tolik dětí, jak bylo běžné dřív, když měli mít třeba pět a víc dětí. Dnes už každý chce jenom třeba jedno, aby mohl každému dítěti dát věci. Nebo to někdy odkládá, aby dal přednost práci. Takže určitě v oblasti rodiny. Ať už je to ohledně toho počtu dětí nebo i kvůli tomu, jak se v rodině tráví čas, jaká je tam komunikace a podobně.

V pracovní oblasti si myslím, že se to změnilo tím směrem, že je mnoho těch, kteří pracovat nechtějí, protože je práce nebaví. A naopak je zase hodně těch, které práce baví, takže u těch je to v pořádku. Mají takovou pracovní morálku. Ale pak také přibývá hodně těch, kteří si vybírají nejlepší povolání spíše kvůli penězům, aby vydělali co nejvíc peněz. Takže toková ta nejprestižnější zaměstnání, třeba právník a podobně. Ti to berou spíše z toho materiálního hlediska. Takže tam se to určitě také změnilo. A i kvůli pracovitosti, třeba doma i nebo celkově v domácnosti.

Partnerství, tam se to změnilo v tom, že dříve bylo běžné uzavírat manželství. Dnes spolu lidé žijí třeba jenom tak, protože pro ně není ten sňatek důležitý. A to má také určitě vliv na děti a rozvoj toho člověka a jeho hodnotové orientace.

V oblasti vzdělání si myslím, že ej na to kladen větší důraz., protože vzdělání je v dnešní době potřebné, jelikož bez vzdělání se člověk nemůže nikde uplatnit. Větší šanci mají ti, co mají nejvyšší vzdělání, takže to určitě hraje velkou roli. To se určitě hodně změnilo.

Víra.... ta si myslím, že v těch oblastech, co tam jsou, změnila možná nejvíc. Protože v dnešní době ty duchovní hodnoty jsou spíš tak v pozadí, na to důraz kladen není. Však se přeci říká, že člověk je ta hodnota biologická, psychologická a duchovní. Myslím si, že hodně lidí na to ohled nebere, a že pro ně víra nic neznamená, i když v těch dřívějších dobách a u té dřívější generace na to byl kladen důraz hodně. Takže to byla jedna z největších hodnot podle mě u těch předchozích generací, dnes už to tak není.

Co se týká zdraví, tak si myslím, že na to hodně lidí neklade takový důraz, protože si zdraví ničí třeba ať už špatnou životosprávou, kouřením, alkoholem, drogami apod. Takže zdraví nepovažují za nějak důležitou hodnotu. To se též určitě změnilo.

A co se týká volného času, tak si myslím, že s změnil v tom, že dříve bylo zvykem, že lidé trávili volný čas tak, že chodili ven, potkávali se s kamarády, tváří v tvář spolu komunikovali. Zatímco dnes je to tak, že komunikují přes sociální sítě typu Facebook a podobně. Takže se už spolu tolik neseťkávají, nejsou ve společnosti, nechodí do přírody, jak bylo dříve zvykem.

Na které hodnoty si myslíš, že klade v současné době největší důraz společnost?

R2: Myslím si, že jsou to ty materiální hodnoty. Je to úspěch, uznání, prestiž ve společnosti, důležité postavení ve společnosti. Taky to, jak je člověk finančně zajištěný, takže finanční situace. Nějaká ta jeho průbojnost, jak je schopný se v té společnosti uplatnit. Protože společnost dává přednost těm jedincům aktivním, průbojným, co dokážou pro tu společnost co nejvíc udělat.

Které faktory dle Tvého názoru v dnešní době nejvíce ovlivňují a formují hodnotovou hierarchii jedinců?

R2: Myslím si, že je to určitě rodina, protože rodina má nejdůležitější roli a úlohu ve výchově dětí a tím i budoucí generace. Tudíž je důležité, jakou hodnotovou orientaci má ta rodina. A na to se má potom při té výchově zaměřit, aby z jejich dětí vyrostli co nejlepší lidé. Potom si myslím, že velký význam má společnost, společností uznávané hodnoty, vliv vrstevníků a kamarádů a vliv médií. Protože v dnešní době volný čas mládež a ostatní tráví tím, že sedí u počítače, komunikují přes ten Facebook a různé další sociální sítě a ostatní zařízení. Takže to, co tam vidí, co si tam čtou, co se tam dozvídají, tak to je ovlivňuje. Ale spíše si myslím, že je to ovlivňuje negativně, protože tam mají přístup k různým stránkám, které by buď neměly být přístupné pro děti, nebo pro tu mládež. Nebo se tam objevuje různé násilí a podobně. Potom to můžou začít napodobovat. Totéž třeba i u filmů. V televizi se objevují filmy, které mají takový námět nebo se tam objevují takové scény, které by se v té době, kdy jsou vysílány, vysílat neměly, protože k tomu mají přístup děti. Potom si myslím, že hodně i internet. A potom ti vrstevníci a vliv ostatních lidí.

Které faktory dle Tvého názoru nejvíce ovlivnili Tvou hodnotovou hierarchii?

R2: U mě hlavně rodina, byli jsme vychováni spíše k takové skromnosti - jsme byli tři sourozenci. Také jsme neměli nikdy hodně financí... takže u mě rodina. A myslím si, že tak by to mělo být u všech lidí, že v té rodině jsou zastávány takové hodnoty - ty děti. A lidi, kteří v té rodině vyrůstají, ji berou jako příklad a vzor. Takže se chovají podobným způsobem v dospělosti. Ne proto, že někoho napodobují, ale protože cítí, že to tak je správné, a že se tak má člověk chovat.

Jaké hodnoty by podle Tvého názoru měl uznávat ideální sociální pedagog?

R2: Myslím si, že jednou z nejdůležitějších hodnot, které by měl sociální pedagog uznávat, by měla být empatie - to znamená schopnost vcítit se do druhého člověka, pochopit ho, porozumět mu, neodsuzovat ho. Dále nějaká ta schopnost aktivního naslouchání. To znamená, že když za mnou přijde nějaký klient s problémem, tak umět ho vyslechnout. Třeba, i kdybychom mu neuměli poradit, tak alespoň ho vyslechnout, dát mu najevo uznání. Potom by to měla být určitě tolerance a respekt. To znamená přijímat

každého klienta, každého člověka bez ohledu na jeho rasu, náboženství, věk, bez ohledu na jeho problém nebo postižení, znevýhodnění. Brát ho prostě jako člověka, který má svou důstojnost, a který si zaslouží slušný život, a naši pomoc.

A potom by to měla být určitě úcta k těm klientům a celkově ke všem lidem. To znamená nikoho neodsuzovat, s každým se snažit vyjít, upřímnost, otevřenost. Protože ten druhý člověk to potom pozná a myslím si, že je otevřenější k tomu sociálnímu pedagogovi nebo ke komukoliv jinému. Když pozná, že se ten člověk ho snaží pochopit, porozumět mu, že ho neodsuzuje a přijímá ho takového, jaký je.

Uvědomila sis během našeho rozhovoru něco, co tě předtím nenapadlo?

R2: Ne, nevím.

A je ještě něco, co bys chtěla k rozhovoru ještě dodat?

R2: Možná na jedné straně je škoda, že dnešní doba není taková jako doba našich rodičů, že bych někdy chtěla, aby se to vrátilo do těch dob, protože si myslím, že ten život byl tehdy - co se týká hodnot - lepší.

Děkuji za rozhovor.

R2: Není zač.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR S RESPONDENTEM Č. 3

Datum, čas: 22. 3. 2012

Místo: individuální studovna v univerzitní knihovně ve Zlíně

Kód respondenta: R3

Otázka číslo 1. Jaké hodnoty dle Tvého názoru pravděpodobně vyznávali tvoji rodiče, když byli ve Tvém věku?

R3: Rodiče podle mého názoru uznávali hlavně rodinu - ta byla na prvním místě - protože se vdávali, ženili. V té době asi i v rodině jako dětech bych řekla, že i majetek, protože taky stavěli brzo za mládí, jako moji rodiče, dům, takže jako to by byl ten majetek. Zdraví, to bych dala teď na první místo, ale určitě i to zdraví. Nepotřebuješ první místo, druhé, třetí? Prostě zdraví, majetek a rodina. To jsou asi tři základní hodnoty. Svobodu. Já myslím, že v té době jim ještě tak nedocházelo, že může být opravdu svoboda že. Jsme z vesnice, tam ten komunismus nebyl tak podstatný, důležitý.

A myslíš si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně uznávali Tvoji rodiče?

R3: Zdraví je určitě pořád stejné, pokud ho někdo uznává stále. A majetek se třeba postupně odsune stranou. Čím je člověk starší, tak jako... a pro mě... Myslím si, že se změnilы, protože ten majetek je určitě víc, protože teď je ta doba docela více konzumní., takže bych čekala, že majetek je to důležitější. A rodiny bych řekla, že se posunula víc stranou v dnešní době. Trošku upadá její význam. Určitě pokud to bylo u rodičů na prvním místě, tak dneska ti mládí už nemají takové priority.

Takže si myslíš, že příčinou změn je konzum dnešní společnosti?

R3: Myslím si, že je to konzum.

A jaký zaujímáš Ty osobně sama postoj k samotnému procesu změny hodnot?

R3: Dá se říct, že to vnímám negativně. Dřív to bylo takové, že člověk více myslel na rodinu a zdraví, a aby žili všichni víc pospolu. A teď si každý žije, dá se říct, na svém písečku, a aby se on měl nejlépe

Směrem ke kterému spektru se dle Tvého názoru posunuly v dnešní době preferované hodnoty? Materiální, prosociální, duchovní ... ?

R3: K tomu materiálnímu.

A proč myslíš, že zrovna k materiálním?

R3: Tak je to zase konzum, pořád dokola. I když já teď, jak jsem jako sociální pedagog, tak pokud si vezmu, že od roku 90, po komunismu, se začaly rozvíjet všechny nadace, charity, tan na jednu stranu bych chtěla tvrdit, že je to i prosociální. Určitě se začalo víc dělat pro ty sociálně slabé a znevýhodněné osoby. Ale z hlediska globálního k tomu konzumnímu a materiálnímu.

Ve kterých klíčových oblastech lidského života si myslíš, že se hodnoty nejvíce změnilly? Máme oblasti například rodina, pracovní oblast, partnerství, vzdělání, víra, volný čas.

R3: První rodina - to jsem už říkala, že už rodina nedrží tak pospolu jak držela dřív. A když teď mluvíš o té víře, tak si myslím, že to hodně kleslo. Dřív lidé více věřili. To třeba vidí sama na vesnici, bylo hodně věřících lidí, všichni chodili do kostela. Bylo běžné jít do náboženství - všechny děti. A teď vidím, že to opravdu upadá. V kostele jsou většinou staré babičky. Střední generace a mladí prostě nechodí a už se o to nezajímají.

Popiš prosím, na které hodnoty dle Tvého názoru klade v současné době největší důraz společnost?

R3: Největší důraz? Přejde mi, že je to hodně kladené na jedince. Důraz na egoizmus, aby on byl ten nejlepší. Dnes, když chce jít člověk někam do práce, tak po něm chtějí, aby byl flexibilní. Víc je to na toho jedince. Člověk se stává takovým namyšleným, nevím jak to říct.

A proč myslíš, že je člověk takový?

R3: Co je důvodem? Protože ta společnost si ho tak, dá se říct, vychovává. Komunismus byl zaměřený na kolektivitu, ale teď už je to víc na toho jedince. Dělá si to ta společnost sama, proto je to takové.

A myslíš si, že je to tak lepší nebo horší?

R3: V něčem je to určitě lepší, pokud si člověk více uvědomuje vlastní hodnotu než třeba dříve. Ale zase jsou zde určitě klasicky negativa.

Jaká negativa?

R3: To, že člověk nedokáže myslet na druhé. Potom nedokáže směřovat třeba k tomu prosociálnímu, jak jsme se bavily. Protože kdyby víc myslel na druhé, tak by i ta rodina byla k sobě více ... člověk by si chtěl tu rodinu udržovat, mít děti brzo a tak.

Které faktory si myslíš, že v dnešní době nejvíce ovlivňují a formují hodnotovou hierarchii jedince?

R3: Spojovala bych to s tím konzumním systémem, ale přesně jaký faktor...

Třeba rodina, škola, výchova, vrstevníci, média...

R3: Věřím, že rodina ještě není ta, co vychovává ke konzumu. To spíš ta média a vrstevníci. Média, protože se nás snaží dostat tam, kam chtějí. A děti pořád musí vidět v televizi ty nejlepší hračky a tím pádem se to dostává mezi vrstevníky. Musí mít nejlepší značkové oblečení, takže spíš tady bych to viděla. Ti rodiče jim to koupí, protože je mají rádi a nechtějí, aby se cítily utlačovány vůči těm vrstevníkům. Ten tlak je spíš v těch médiích.

Které faktory ovlivnili nejvíce Tvou hodnotovou hierarchii?

R3: Podle mě je to hlavně rodina, byla jsem nějakým způsobem vychována. Rodiče měli nějaké hodnoty a v těch mě vychovávali. Pak také vrstevníci určitým způsobem a asi partner. Prostě ti nejbližší.

A ovlivnili tě pozitivně nebo negativně?

R3: Těžko soudit, když je člověk sám. Já doufám, že pozitivně. Ale já myslím, že to je tím, jaký je charakter člověka. I když je výchova, tak člověk stejně ten charakter tak neovlivní. Já doufám, že to je tedy spíš to pozitivní, že to rodiče mysleli dobře.

Jaké hodnoty by měl dle Tvého názoru uznávat ideální sociální pedagog?

R3: Ideální? Obecně pro všechny, nejen pro sociálního pedagoga, by mělo být nejdůležitější zdraví. Aby byli všichni lidé zdraví. Tím pádem on to chápe o to víc, když pracuje se zdravotně handicapovanými. Takže zdraví by podle mě mělo určitě být pro všechny na prvním místě. A potom ještě z těch dalších hodnot, já myslím, že by měl uznávat rovnost mezi všemi, například etnickými kulturami. Sociální pedagog by měl toto dobře chápat. Neexistuje žádné dělení, že někdo je lepší a horší - ať už jsou to různé minority, ale i ti handicapovaní a nějakým způsobem postižení. Ještě nějaké hodnoty? Pak už jsou to spíš ty vlastnosti jako empatický.

Ještě nějaká tě napadá?

R3: Svoboda, ale to není tak u sociálního pedagoga. Mě napadají vlastnosti sociálního pedagoga, ale ne jeho hodnoty.

Takže už tě nic nenapadá?

R3: Už nic.

Uvědomila sis během našeho rozhovoru něco, co tě předtím nenapadlo?

R3: Ani ne.

Chtěla bys k našemu rozhovoru ještě něco dodat, nějakou myšlenku?

R3: Jenom jak jsme se bavil o tom konzumním způsobu života. To je to, co mě zatím nejvíce štve, protože to člověk ani nijak nezmění. I když nechci, tak jsem tím sama ovlivňována a uvědomuji si to až později. Je to jednodušší k tomu tihnout než k nějakým duševním a lepším hodnotám. Protože jak to má člověk všude okolo, tak bohužel. To je to, co by mi vadilo a třeba to, že by sociální pedagog měl být trochu nad věcí. Měl by víc uznávat třeba ty duševní hodnoty než toto.

Děkuji za rozhovor.

R3: Není zač.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR S RESPONDENTEM Č. 4

Datum, čas: 26. 3. 2012

Místo: individuální studovna v univerzitní knihovně ve Zlíně

Kód respondenta: R4

Začneme otázkou číslo 1. Jaké hodnoty dle Tvého názoru pravděpodobně vyznávali tvoji rodiče, když byli ve Tvém věku?

R4: Já si myslím, že ty hodnoty byly hodně jiné, než ty, co mám já, protože naši vyrůstali za socialismu a já si myslím, že pro ně byla důležitější hodnotou třeba taková ... já nevím, my si podle mě nedokážeme vážit věci. A my jsme víc založeni na takový ten úspěch. Takové ty běžné věci, svoboda a zdraví a tady toto, nedokážeme pořádně ocenit. To si myslím, že naši dokázali ocenit. Pro ně to bylo mnohem důležitější nebo dokázali si toho vážit. Neměli nic zadarmo. Stála se fronta na banány a to mi ani neřešíme. My tomu nepřikládáme takový význam jako třeba oni. Takové ty každodenní věci, které pro ně byly důležitější. I třeba rodina a vztahy.

Ty lidi dnes jsou spolu v kontaktu prostřednictvím počítačů, emailů a tak a telefonem, mobile se dovoláme kdykoliv, kdy chceme. Jsme neustále v kontaktu. Jedeme třeba na dovolenou a pořád máme možnost spolu nějakým způsobem komunikovat. Kdežto třeba naši když byli v našich letech, tak mobil neměli a jediná komunikace byla třeba přes pohledy. A potom když dojeli, vrátili se, tak si byli třeba i s těmi svými vrstevníky nebo s rodiči mnohem blíže. Tak třeba i ty vztahy měly jinou hodnotu a byly cennější než dnes. Ty tradiční hodnoty byly pro naše rodiče asi hlavní.

Dobře. A myslíš si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně uznávali Tvoji rodiče?

R4: To jsem v podstatě řekla. Myslím si, že jo a myslím si, že třeba my oproti nim jsme založeni víc materiálně.

A jaký zaujímáš Ty osobně postoj ke změnám těch hodnot?

R4: Nemyslím si, že by to bylo zrovna pozitivní, protože ty vztahy a tady toto je hodně důležité i dneska. Já třeba ... taky je pro mě důležitá ta materiálnost těch věcí, ale zase na druhou stranu si myslím, že by se ty tradiční hodnoty neměly zanedbávat. Je to možná až zbytečně moc na úkor ... ten materiální zisk na úkor těch tradičních hodnot.

Takže si myslíš, že se ty hodnoty posunuly spíše k materiálnímu spektru?

R4: Jo, přesně tak. Spíše k tomu materialismu.

A proč myslíš, že zrovna k materialismu?

R4: Jak to říkal ... mít nebo být? ...právě, že my máme spíše to mít a to být se odsunulo někde na okraj. A právě to mít, to značí tu kariéru, ten hon za tím být lepší než ten druhý, ten boj o moc. To je právě

v dnešní uspěchané době takové to gró dané společnosti. Člověk je homo fáber, člověk úspěšný, a chce mít víc než jeho soused, chce být lepší. Chce, aby to bylo i vidět, že on je lepší. Právě proto, že dnešní doba je i hodně vidět. Je to prezentované – média, televize, rozhlas, internet, všechno. Všude vidíme, kde se co děje, a právě i ten člověk chce být viděn, chce být úspěšný, chce mít víc než jeho kolega. Právě to je ten materialismus. Myslím si, že to je ten důvod – to zviditelnění. To je ten motor, co nás žene.

Ve kterých klíčových oblastech lidského života si myslíš, že se hodnoty nejvíce změnily?

R4: Myslím si, že jsou to právě ty vztahy mezi lidmi. Už to není tak o té hloubce jako o tom, že se vidíme, že jsme v kontaktu, Ale ty vztahy jsou takové povrchnější. Není to tak o tom sdílené, o té důvěře, o tom přátelství. Spíš jen to, že se setkáváme.

Které faktory si myslíš, že v dnešní době nejvíce ovlivňují hodnotovou hierarchii jedince?

R4: To jsem tak trochu řekla, to jsou ta média podle mě.

A proč myslíš, že zrovna média?

R4: Protože kdo je v médiích, kdo je vidět, tak ten je někdo a ten je slavný, má vliv. O to v dnešní době jde. Proto si myslím, že i média mají vliv. A nehledě na to, že média – to není jenom internet a televize – to jsou i noviny. A když si už nemůže třeba někdo dovolit internet nebo televizi, tak má ty noviny, kde se dočte, kde se co děje. A když se tam dočte, že někdo je úspěšný, bohatý, tak ten člověk takový asi bude. Je to právě o tom, co se dočteme v těch médiích. Je to zdroj informací o tom, co se kolem nás děje. A možná, že dnešní člověku trochu chybí kritický náhled. Bere ty informace médií jakoby schematicky, polopaticky. Neuvažuje nad tím. Jak je mu to servírováno, tak to on přímá. A to je špatné. Nevím, jestli za to můžou ta média nebo ten dnešní člověk, jak je to mezi nimi. Jestli média způsobila to, že ten člověk je takový, jaký je. Každopádně právě ta média jsou tím.

Které faktory nejvíce ovlivnily a formulovaly Tvou hodnotovou hierarchii?

R4. Na mě měli možná ještě docela velký vliv rodiče, protože já jsem vyrůstala v době, kdy jsme neměli počítač. Televizi nám naši zakazovali. Mohli jsme se podívat na večerníček. Ale třeba reklamy ani seriály a tady toto, si myslím, že mě až tak neovlivnilo. A třeba později, to byli ti kamarádi. Chodili jsme ven, hráli jsme si před barákem. Na základce jsme pak spolu jezdili třeba i na bruslích a tak různě. A myslím si, že to byli právě tito lidé kolem mě – přátelé, rodina, vrstevníci.

Jaké hodnoty by měl dle Tvého názoru uznávat ideální sociální pedagog?

Sociální pedagog už z toho, že sociální pedagog je pomáhající profese, tak si myslím, že by ml být určitě orientován prosociálně. Hodnoty pozitivní vztah k lidem, empatie a altruismus. Určitě i zdraví, demokracie, orientace na rodinu. Ale taky není špatné, když se orientuje i trochu tím směrem materiálním a kariérově. Myslím si, že taková potřeba vzdělávat se a vědět, co se kolem něho děje, potřeba být informován. Trochu se těmi médii nechat ovlivnit, ale mít k tomu zase kritický postoj. Zase ta média jsou důležitým zdrojem toho, aby věděl, co se v tom světě děje. Ale neměl by to brát automaticky. Měl by na to kriticky nahlížet a ty hodnoty asi... duševní zdraví, psychická pohoda. Protože je to náročná práce,

tak by se měl taky starat sám o sebe. Neměl by práci zanedbávat na úkor rodiny a naopak rodinu na úkor práce. Takže duševní hygiena a ta hodnota zdraví by taky neměla být pomíjena.

Uvědomila sis během našeho rozhovoru něco, co tě předtím nenapadlo?

R4: Nad tím celkově, co ses mě ptala, jsem se ještě snad nikdy nezamýšlela – co zastávali moji rodiče nebo co zastávám já, jaké hodnoty jsou dnes a jaké byly dřív. Možná jsem si uvědomila, jak je na tom dnešní společnost špatně. Že se žene za tím materiálem, a že upadají ty tradiční hodnoty.

Chtěla bys k našemu rozhovoru ještě něco dodat?

R4: Ať se ti vydaří diplomka.

Děkuji.

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR S RESPONDENTEM Č. 5

Datum, čas: 27. 3. 2012

Místo: individuální studovna v univerzitní knihovně ve Zlíně

Kód respondenta: R5

Začneme otázkou číslo 1. Jaké hodnoty dle Tvého názoru pravděpodobně vyznávali tvoji rodiče, když byli ve Tvém věku?

R5: Já si myslím, že ty hodnoty byly hodně jiné. než ty, co mám já, protože žili v době komunismu a já si myslím, že pro ně byla důležitější tím pádem svoboda. Mnozí z nich by určitě rádi projevili svůj názor na to, co se děje ve společnosti, ale báli se vládnoucího režimu, o svoje rodiny, pracovní místo apod. Taky si myslím, že pro ně byla důležitá rodina a děti.

Dobře. A myslíš si, že se v dnešní době změnilы hodnoty a postoje k nim oproti hodnotám, které pravděpodobně uznávali Tvoji rodiče?

R5: Určitě ano. Je úplně jiná doba, rychlejší. Došlo k rozvoji komunikačních a informačních technologií, takže člověk není zavřený „v kleci“ jednoho státu, ale ví, co se děje i jinde ve světě. Poznává jiné kultury, nové názory, a to ho ovlivňuje. K tomu naši rodiče přístup neměli, tak je jasné, že jimi preferované hodnoty byly úplně jiné než naše.

A jaký zaujímáš Ty osobně postoj ke změnám těch hodnot?

R5: Spíše pozitivní. Chápu to jako nutný vývoj společnosti a tím pádem i jedince. Myslím si, že vývoj není možné zastavit. Nebo odstranit současné novodobé vlivy, které mají vliv na formování a změnu hodnot současných a nových generací.

K jakému spektru se dle Tvého názoru posunuly hodnoty v dnešní době?

R5: Myslím si, že směrem k moci a seberealizaci jedince. Ale spíš než k duchovní stránce, tak spíše k materialismu - ve smyslu mít moc, moci si koupit vše a dovolit si vše.

A proč si myslíš, že zrovna k materialismu spektru?

R5: Protože nastaly podmínky k podnikání a každý, kdo bude snaživý a průbojný, si může vydělat peníze a získat moc. A moci si tak koupit vše, po čem touží, a taky si moci dovolit téměř vše. Existují však i takoví jedinci, kteří jsou na materialismu a schraňování peněz a moci - dalo by se říct - téměř závislí. A tak pro jejich získání jdou i „přes mrtvoly“. Nehledě na dopady jejich činů.

Ve kterých klíčových oblastech lidského života si myslíš, že se hodnoty nejvíce změnilы?

R5: Myslím si, že se nejvíce změnilы v oblasti rodiny. Už není nejdůležitější rodina a dobré vztahy mezi rodinnými příslušníky, mezigenerační vztahy a pravidelné scházení se, udržování kontaktu. Ale spousta lidí teď vkládá čas spíše do své vlastní seberealizace a zájmů. Rodina tak ustupuje do pozadí a stává se často druhořadou hodnotou.

Které faktory si myslíš, že v dnešní době nejvíce ovlivňují hodnotovou hierarchii jedince?

R5: V dnešní době primárně média. U vysokoškolských studentů určitě vzdělání. A u lehce ovlivnitelných jedinců názory druhých.

A proč myslíš, že zrovna média?

R5: Protože vytváří fiktivní realitu, které většina lidí bezmezně věří a nedokáže si představit, že může jít jen o klam. A lidem, kteří tvrdí opak, nevěří. Spousta lidí je na médiích závislá, jelikož nás informují o tom, co se kde děje, a stávají se tak primárním nositelem „moci“. Také na lidi vytváří tlak toho, ať si koupí dané médium, aby byli v obraze, a nebyli mezi svými přáteli - také ovlivněnými médi - za mediální outsidersy.

Které faktory nejvíce ovlivnily a formulovaly Tvou hodnotovou hierarchii?

R5: Nejvíce mě při formování ovlivnilo studium na univerzitě, setkání s některými profesory a čtení odborné literatury. Zejména z oblasti etiky a filosofie. Uvědomila jsem si, že na svět a problémy se dá dívat i z jiných úhlů pohledu než nabízí tradičně společnost a média.

Jaké hodnoty by měl dle Tvého názoru uznávat ideální sociální pedagog?

R5: Jelikož se jedná o sociálně zaměřenou profesi, kdy člověk pracuje hlavně s lidmi a je s nimi v interakci, tak si myslím, že by měl být zejména empatický. Aby klienti věděli, že je někdo poslouchá, a že se na něj mohou kdykoliv bez problému obrátit s jistotou, že budou vyslyšeni. Také by měl být trpělivý a klidný, aby zvládl psychicky a fyzicky náročnou práci s obtížnějšími klienty, např. se seniory či s mentálně a zdravotně handicapovanými. Měl by i uznávat rovnost mezi všemi lidmi - bez ohledu na věk, pohlaví, postavení, finanční situaci, vyznání atd. Neměl by se jim nadřazovat jako někdo, kdo je více než oni jenom proto, že je mladší, fyzicky a psychicky zdravý a že je na rozdíl od nich „užitečný“. Měl by lidi akceptovat takové, jací jsou. I přes to, že někteří klienti mají své chyby, tak by se jim měl snažit co nejvíce pomoci.

Uvědomila sis během našeho rozhovoru něco, co tě předtím nenapadlo?

R5: Nikdy jsem až tak nepřemýšlela o tom, jaké ideální hodnoty by měl uznávat sociální pedagog. A teď i došlo, že je hodně důležité vybrat na tyto pozice správné lidi.

Chtěla bys k našemu rozhovoru ještě něco dodat?

R5: Ne.

Děkuji za rozhovor.

R5: Nemáš zač.